

54
Prof. Dr. phil. P. Zālītes

LATVIEŠU TAUTAS DVĒSELE

AR
IEPRIEKŠĒJU DVĒSELES JĒDZIENA
UN TAUTU DVĒSELES APSKATU.

Rīgā, 1923. g.

LATVIJAS UNIVERSITĀTES RAKSTU VIII. BURTŅĪCAS
ATSEVIŠĀS NOVILKUMS.

Lat. un franš. 8237!

LATVIEŠU TAUTAS DVĒSELE

ar iepriekšēju dvēseles jēdziena un tautu dvēseles apskatu.*)

Prof. Dr. phil. P. Zālītes.

Dvēseles jēdziens. Par dvēseli vispāri. Runājot par dvēseli vispirms jābūt skaidrībā par to, kas viņa ir, vai vismaz par to, ko zem viņas saprot. Tas varētu izlikties dīvaini: par dvēseli pastāvīgi tiek runāts un par viņu jau no Aristoteļa laikiem sākot sarakstītas veselās grāmatas un mēs vēl arvien lai nezinātu, kas dvēsele tāda ir?

Jautājums par dvēseli īsti ietilpst jautājumā par dvēseles parādību cēlonību. Bet kas nu attiecas uz cēlonības un tās seku sakaru, tad jau no Jūma (Hume) laikiem (1711.—1776. g. p. Kr.) izskaidrojies, ka katrs pamatcēlonis (causa) tā saistās ar tā sekām, ka pēdējās tas nav ne ieraugāms, ne arī no tām atvasināms. Sekas un to cēlonis tā tad ir tā saistīti, ka zinot tikai cēloni un izmēģinājumā nepārbaudot tā sekas vai otrādi, zinot tikai sekas, nekādi nav iespējams pilnīgi noteikt, ko radīs zināms cēlonis vai kas īsti ir zināmas parādības cēlonis. Tādējādi cēlonības un tās seku sakari nebūt nelīdzinās sakariem, kādi pastāv starp mūsu domām un to slēdzieniem, kur mēs, zinādami iemeslu, arvien arī varam zināt to, kas no tā iztilpst, tā sekas. Zinādami turpretim cēlonības un tās seku sakarā tikai vienu vien locekli, t. i. cēloni vai tā parādību — sekas, mēs nekādi nevaram izzināt otra locekļa, negriezdamies pēc palīga pie izmēģinājumiem — eksperimentiem. Aiz šā iemesla tad arī nav iespējams pilnīgi izzināt to, kas īsti rada vai sacelš dvēseles parādības: ķermenis, dvēsele vai kas cits. Jo izzināt cēloni, zinot tikai tā parādības jeb sekas, nav iespējams citādi, kā vienīgi ar zinātnisku izmēģinājumu — eksperimentu palīdzību. Bet kā lai izpēta dvēseli, kuŗa, kā to parasti pieņem, ir kaut kas bez miesas un materijas? Ar izmēģinājumu palīdzību viņa tā tad nav ne saredzama, ne sadzirdama, ne saožama un arī nekā citādi sajūtama un aptverama.

Uz jautājumu par dvēseles parādību izcelšanos, pirmcēloni, agrākā psiholoģija atbildēja ar triju teoriju palīdzību: 1) ar kreatismu, t. i.

*) Šis apcerējums uzskatāms kā studija par latviešu tautas dvēseli, kuŗu vēlāk ceru izstrādāt par plašāku darbu.

mācību par dvēseles radīšanu un ieešanu miesās cilvēkam dzimstot, 2) ar traducianismu, mācību, ka dievs pasaules radīšanu pabeidzis sešās dienās, atsevišķu dvēseli tā tad radījis nav un ka dvēseli līdz ar miesu bērni tamdeļ manto no saviem vecākiem un 3) ar dvēseles preekstenci (praeexistentia animi), kādu māca budisms (Buddhismus), pitagoristi, Empedokls, Platōns („Faidōnā“, 72 E., „Republikā“, 614; „Faidrā“ (Phaidros), 246; „Menōnā“, 80 D un „Tīmajā“ (Timaios) 41 D, Filōns, Plotīns, Origēns, Kabbala, Leibnics (Monadol. 72), Šellings, Fichte un daudzi citi.

Tagadējā psiholoģija turpretim dvēseles parādību pirmcēloni rauga izskaidrot ar evolūcijas — attīstības teorijas palīdzību, saista dvēseli ar nervu sistemu un lokalizē garīgās funkcijas, t. i. māca, ka zināmas garīgas parādības stāv nešķīšamā sakarā ar zināmu smadzeņu daļu darbību. Fechners, viens no ievērojamākiem moderniem psihologiem, skatījās uz visu ķermeni kā uz dvēseles mitekli. Senatnē dvēselei sākumā ierādīja vietu asinīs, vēlāk krūtīs, pēdīgi galvā, kur piemēram Dekarts (Descartes) to ievietoja tā sauktā „glandula pinealis“.

Par dvēseli vispāri var būt divi pamatzskati: var to vai nu uzskatīt kā substanci (substancialais uzskats) vai arī kā enerģiju (aktualais uzskats). —

Kā vienā, tā otrā gadījumā dvēseles būtību un tās sakaru un attiecības ar dabu var iedomāties dažādi. Dualismam, kas pieņem divas patstāvīgas substances — garīgu substanci un materialu substanci, lai izskaidrotu gara un miesas attiecības, bija jāķeras pie visai mākslīgām un sarežģītām teorijām, kā okazionalisma un prestabilētās harmonijas. Okazionalisms (occasionalisme, systema causarum occasionalium) māca, ka visi atsevišķie cēloņi īstenībā ir tikai dieva darbības ierosme (Al Chazāli u. c.) un ka savstarpējās miesas un dvēseles attiecības un ierosinājumi vis nedibinās uz direktu savstarpēju iespaidošanos starp miesu un dvēseli, bet ka tas atkarājas no dieva, ka dievs visu tā iekārtojis, ka katrai fiziskai parādībai seko garīga, dvēseles parādība un otrādi, katrai psihiskai parādībai atkal seko fiziska parādība. Pēc okazionalisma nu katrā gadījumā, kur tas notiek, to ikreizes izdara dievs. Pēc Malbranša (Malebranche), okazionalisma galvenā reprezentanta, dievs ir tas, kas visur un iekš visa darbojas un visu iedarbina. Dievs vienīgi ir tā visa, kas ir un notiek, patiesais, īstais cēlonis, viss cits nav nekas vairāk, kā tikai gadījuma cēloņi, gadījuma iemesli*).

*) „Deus solus re vera causa est eorum omnium quae sunt vel fiunt; creaturae autem non sunt nisi causae occasionales“. „De la recherche de la vérité, 1675.“

Leibnics okazionalisma vietā nostāda savu prestabilēto harmoniju („harmonie préétablie“, „harmonie universelle“), kāda pastāv starp miesu un dvēseli, fizisko un psihisko, bez kā viņas savstarpēji viena otru iedarbinātu, iespaidotu. Garam ar materiju, dvēselei ar miesu nav nekā kopēja. Kā dvēseles, tā miesas parādības norisinās neatkarīgi viena no otras pēc saviem pašu likumiem. Gars un miesa izteic to pašu universumu, tik citādā veidā, pēc savas būtības*). — Dvēsele un miesa līdzinās diviem uz mata saskaņotiem un vienu par visām reizēm uz mūžību noregulētiem pulksteņiem. To pēc Leibnica tā ir darījis un iekārtojis dievs. Mums pēc viņa tik tāpēc tā izliekas, it kā dvēsele un miesa savstarpēji iespaidotos. Spinoza okazionalismu atkal lūko izskaidrot no panteisma viedokļa. Viss ir dievs. Garīgās un materialās parādības ir tikai dažādi dievības parādību veidi.

Cilvēks īstenībā arī vis nesastāv no dvēseles un miesas kā divām pilnīgi pretējām daļām, bet drīzāk uzskatāms kā kas vesels, kā kāda vienība ar atsevišķām fiziskām un psihiskām parādībām. Monismam šai ziņā tā tad dodamas dažas priekšrocības. Monisms (μόνος, vienīgs) visu attiecina uz kādu vienu principu un tāpat visu atvasina no kāda viena principa. Filozofiskais (metafiziskais, ontoloģiskais) monisms visas pretējības, starpības starp garu un materiju, garu un dabu, dvēseli un miesu, psihisko un fizisko atvasina no viena vienīga visa pirmprincipa, esotības vienības principa. Monists tā tad būtu tāds, kas pieņem kādu vienu visa pirmprincipu. Vārds monists, kā blakus ejot varētu piezīmēt, vispirms nāk priekšā pie Krišjāņa Volfa (Christian Wolff)**). Monistisks uzskats atrodams indiešu un ķīniešu filozofijās, grieķu hilocoīsmā (Hylozoismus), pie Talesa (Thales), Anaksimandra, Hērakleita, Ksenofāna, Parmenida, stoīkiem (Pneuma), epikuristiem u. d. c. — Pēc Džordano Bruno dievs un daba ir viens un tas pats, visu lietu vienība. Visā ir līdzīgs spēks, līdzīga viela, visā ir dzīvība. Monisti starp citiem arī ir Molešots (Moleschott), Ernsts Hekels un ķīmiķis O. Ostvalds.

Monisms savukārt atkal var parādīties trijos veidos, kā materialisms, spiritualisms un monistisks fenomenalisms.

Materialisms vispāri uz dvēseli skatās kā uz ķermeņa funkciju, vai, kā tas senatnē bija, kā uz samērā smalkāku ķermeni par miesu.

*) „L'âme suit se propres lois, et le corps aussi les siennes, et ils se rencontrent en vertu de l'harmonie préétablie entre toutes les substances, puisqu'elles sont toutes les représentations d'un même univers“. „La monadologie“, 78.

***) „Monistae — qui unum tantum modo substantiae genus admittunt“. „Psychol. ration.“ § 32.

Dvēseles parādības pēc materialisma rada smadzeņu veidā izveidota materijs. Dvēseles pēc materialisma īsti nemaz nav.

Spiritualisms turpretim māca ko gluži pretēju materialismam. Ne miesa dara iespaidu uz dvēseli, bet gan otrādi, dvēsele uz miesu, kuŗa ir tikai dvēseles funkcija un orgāns.

Pēc monistiskā fenomenālisma metafiziska realitāte mums atkal ir kas pavisam neapņemas un neizdibināms, ko tā sauktā ārējā novēribā mēs nojaušam kā ķermeni un iekšējā kā dvēseli.

Bet ne materialisms var zinātniski pierādīt, ka dvēsele tikai ķermeņa funkcija, ne arī spiritualisms, ka miesa ir tikai dvēseles funkcija un orgāns. Arī gan apgāzt zinātniski pilnīgi nevar ne materialisma uzskatu par dvēseli, ne arī spiritualisma uzskatu par dvēseli. Kā tā? — Gluži vienkārši aiz tā iemesla, ka visi racionalās psiholoģijas slēdzieni par dvēseles esamību, vienkāršību, vienību, mūžību jeb nemirstību, kā to Kants neapgāzami pierādīja savā „Tīrā prāta kritikā“ („Kritik der reinen Vernunft“) ir tikai paralogismi, t. i. maldu slēdzieni.

Jautājums par dvēseles esamību, tās nemirstību u. t. t. ir, kā Kants izsacījās, transcendentis, t. i. pārsniedz mūsu prāta, atziņas spēju robežas un tāpēc mūsu prātam neizšķirams.

Filozofiski, vispāri zinātniski dvēseles esamība un nemirstība tā tad nemaz nav ne pierādāmas, ne arī apgāzamas, kas arī saskan ar tā saukto Jūma likumu par cēlonības un tās seku savstarpējo attiecību. Dvēseles esamībai un nemirstībai tamdēļ var tikai ticēt, bet pie tam nekad nav jāaizmirst, ka ticība un zinātne ir divas gluži savādas un arvien šķiramas lietas. Ticēt var arī neesošai, iedomības radītai būtei, bet zinātniski neesoša par esošu pierādīt nevar.

Jā jautājums par dvēseles esamību pārsniedz mūsu atziņas spēju robežas, ja dvēseles esamības jautājums ir mūsu prātam neatslēdzama mīkla, tad viegli saprotamas nesaskaņas līdzšinējos dvēseles esamības, nemirstības un būtības jautājumu izšķiršanas mēģinājumos. Kas un kāda īsti dvēsele ir, ir varen gribēties izšķirt Vai visi cilvēces dižgari to ir mēģinājuši darīt. Stādīsimies sev gara acu priekšā, kā tas darīts!

Vispāri, var teikt, uz dvēseli (gr. ψυχή — psyche, lat. animus) skatījās kā uz dzīvu aktīvu, iekšīgi darbīgu, kā sevi pašu, tā miesu kustinošu vienību (αὐτοκίνητον). Kā uz dzīvības spēku („nephesch“) uz dvēseli skatās bībelē, kur rakstīts stāv: „Un dievs tas kungs taisīja cilvēku no zemes pīšļiem un iepūta viņa nāsīs dzīvības dvasi; tad cilvēks tapa par dzīvu dvēseli“ (I. Mozus gr. 2, 7).

Kā uz dzīvu spēku, kā uz ko kustinošu (κίνητικόν) uz dvēseli skatās arī pirmais grieķu filozofs Taless no Milētas.

Milētiētis Anaksimēns, Eiristrata dēls, par visa esošā (visu lietu τῶν ὄντων) sākumu (= ἀρχή) turēja gaisu, teikdams, ka no viņa viss rodas un par viņu atkal viss top. Gaisis ir bezgalīgs, satur visu kopā un nekad neiznīkst. „Kā mūsu dvēsele, kuŗa sastāv no gaisa, mūs satur kopā, tā arī dvaša (dvēsma, πνεῦμα) un gaisis aptver visu pasaules iekārtu (= κόσμον), — jo vienādā nozīmē mēdz lietot vārdus gaisis un dvaša“*). Līdzīgi Anaksimēnam par visa pirmprincipu un dvēsēli mācīja Diogēns no Apollōnijas. Gaisis pēc viņa ir tas, kas visur caurspiežas, visur iedvešas un (kā dvēsele) dzīvniekos rada dzīvību, kustību, domāšanu. Gaisis pēc Diogēna tāpēc ir tā mūžīgā, neaprobežotā, prātīgā būte, kas pār visu valda un visu kārtu un veido. Viss, visas lietas ir tikai gaisa pārveidības (ἐτεροιώσεις). „Cilvēki un pārējās dzīvās būtes,“ saka Diogēns, „dzīvo elpojot gaisu. Un šī viela viņiem ir dvēsele un domāšanas (gara-) spēks (ψυχὴ ἐστὶ καὶ νόησις). Un man liekas, ka šī ar prātu apbalvotā pamatviela ir no ļaudīm tā sauktais gaisis, kas visus (visu) vada un par visiem (visu) valda.“

Kā Anaksimēns gaisu, tā Hērakleits uguni pieņem par visa pirm-sākumu. Uguns, kā viņš izsakās, ir mūžīga, sapratīga (ar prātu apdāvināta) būte. Viņa ir visu lietu sākotne un cēlonis. Kosmosā, kas no viņas cēlies, valda mūžīga, negrozāma, dievišķa likumība, Dike, liktenis, gudrība, prāts (Logos), Dzēvs jeb dievība. Viss pēc viņa mūžīgi pārveidojas. Viss tek. Arī cilvēka dvēsele ir daļa no dievišķās uguns. Jo tirāka šī uguns, jo skaidrāka, pilnīgāka ir dvēsele. Ka dvēsele cilvēkam mirstot neizgaistu, bet kā individuala būte no zemes dzīves pārietu kādā augstākā laimīgākā dzīvē, kā daži Hērakleitu saprot, nav savienojams ar viņa fiziku.

Pēc Dēmokrita dvēsele sastāv no smalkākajiem, kustīgiem, apaļiem atomiem, kuŗi līdzinās ugunsatomiem un ir izplatījušies pa visu miesu. Dvēsele visu dara dzīvu un kustīgu. Viņa ir paškustīga un visu citu kustinoša**).

Platōnam dvēsele ir dzīvības princips („ἀίτιόν ἐστι τοῦ ζῆν“, Kratylus, 399 D). — Platōna „Timajā“ (Timaios) cilvēka dvēsele ir dieva radīta resp. izveidota, bet pēc „Faidra“ (Phaidros) viņa ir no mūžības, kaut kas neradīts. Dvēsele, kā paškustīga, ir kustības un dzīvības princips (ἀρχὴ κινήσεως). Ķermenī ieejot viņai rodas klāt tās mirstīgā daļa.

*) Οἶον ἢ ψυχὴν, φησὶν, ἢ ἡμετέρα ἀήρ οὔσα συγκρατεῖ ἡμᾶς, καὶ ὄλον τὸν κόσμον πνεῦμα καὶ ἀήρ περιέχει. Λέγεται δὲ συνωνύμως ἀήρ καὶ πνεῦμα. (Hermann Diels, „Die Fragmente der Vorsokratiker“. Dritte Auflage, erster Band, pag. 26, Anaximenes, Fragm. 2).

**) „κινεῖν τὰ λοιπὰ κινούμενα καὶ αὐτά.“ Aristot. „De anima“, I, 2.

Platōns tamdēļ izšķir divas dvēseles daļās: viena ir dievišķa, sapratīga un nemirstīga, otra ir nesapratīga un mirstīga. Nesapratīgā daļa atkal sadalās divās daļās, vienā labākā un otrā sliktākā. Nemirstīgā dvēseles daļa — prāts (νοῦς Nūs, λογιστικόν) mīt galvā, drosme (θυμοειδές), — griba, krūtīs, sirdī un trešā, zemākā dvēseles daļa — iekāre (ἐπιθυμητικόν) vēderā. Katrai dvēseles daļai ir savs, īpatnējs tikums: prātam — gudrība (σοφία), drosmei, gribai — drošsirdība, dūšība (ἀνδρεία), iekārei — pašsavaldīšanās, mērenība (σωφροσύνη). Ceturtais pamattikums — taisnība (δικαιοσύνη) pastāv iekš tam, ka katra dvēseles daļa izpilda savu pienākumu, t. i. ka iekāre un drosme padodas un seko prāta nosacījumiem. Visi tikumi, īpaši taisnība pēc Platōna var pilnīgi attīstīties un uzplaukt ne tā atsevišķa cilvēka dzīvē, kā valstī, kuŗā, tā sakot, ir cilvēks lielumā. Ideālā valstī jātiek realizētam, dzīvē pilnīgi izvestam taisnības principam. Dvēsele ir imateriāla un nemirstīga. Arī pēc Aristotēļa dvēsele ir dzīvības princips. Dzīvība pastāv spējā kustēties. Katrai kustībai nepieciešami vajadzīgs formas, tā, kas kustina, un vielas, kas top kustināta. Viela ir dzīvās būtes miesa un viņas forma tās dvēsele. Dvēsele pēc Aristotēļa tāpēc ir nešķījami saistīta ar miesu. Šķīrams no miesas ir tikai gars. Dvēseli Aristotēlis uzskata kā entelechiju, kā dzīvības un apziņas principu*). — Dvēsele ir dzīvā ķermeņa cēlonis un princips, pateicoties kam mēs dzīvojam un domājam. Pitagoristi dvēseli uzskata kā miesas harmoniju (ἁρμονία), kā to mums stāsta Aristotēls savā darbā par dvēseli (Περὶ ψυχῆς). Pēc epikuristiem dvēsele ir kas gaisējāds (Diog. Laert. X, 63). Stoīķi atkal māca, ka dvēsele ir dievišķās vispasaules dvēseles jeb visur iedvēsošās „pneumas“ izplūsmas (ἀπόσπασμα). Ar „pneuma“ stoīķi apzīmē dvēsma, eterisku, ugunīgu vielu, garu. „Pneuma“ pēc viņiem ir dzīvības princips, dzīva dvēsma, kas visur iedvēsusies, spēks-viela, kas visu pats no sevis rada un izveido. Viņš ir mērķveidēji radošs „uguns“ (πῦρ τεχνικόν, πνεῦμα νοερόν καὶ πυρῶδες, πνεῦμα ἔνθερμον). „Pneuma“ ir pasaules saprāts (λόγος). Dvēsele ir mums iedzimumsi „pneuma“ (τὸ συμφυὲς ἡμῖν πνεῦμα, Diog. Laert. VII., 156). Viņa ir zināma veida eteriska uguns (πνεῦμα ἔνθερμον, Diog. Laert. VII, 157). —

Pēc Augustīna dvēsele ir neķermeniska-imateriāla, garīga substance („substantia spiritualis“). Viņa ir vienkārša, neiznīcīga un viscaur iedvēsusies ķermenī („De trinitate“ X—XI; „De quantitate anim.“ 13; „De anim.“ IV, 21, (Dr. R. Eisler, „Handwörterbuch der Philosophie“, pag. 586).

*) „Ἐντελέχεια ἡ πρώτη σώματος φυσικοῦ δυνάμει ζῶν ἔχοντος“, Aristot. „De anima“ II., 1.

Pēc Akvinas Toma dvēsele ir neķermeniska, neiznīcīga, garīga, vienkārša substance („forma sive substantia simplex“). Viņa ar miesu ir savienojusies par cilvēka dabisku vienību (naturalis unio), pie kam dvēsele, kā dzīvības princips, veido dzīvo organismu.

Dvēsele, kā Vundts (Wundt) izsakās, īsti ir tās pašas vienības būtība — enerģija, kuŗu (vienību) mēs mācamies pazīt kā dvēselei piederīgu ķermeni. Tamlīdzīgi kā Vundts par dvēseli arī domā Bēneke, Spensers, Fechners, Rīls (Riel), Paulsens u. d. c.

Ieskati par dvēseli, redzams, ir ļoti dažādi. Citādi tas arī nemaz nevarēja būt, ja ievērojam Kantā „Tīrā prāta kritiku,“ pēc kuŗas dvēseles jēdziens atrodas viņpus mūsu atziņas spēju robežām. Jaunākā — modernā psiholoģija tāpēc arī vairs netiek uzskatīta kā mācība par dvēseli, bet vienkārši kā zinātne par dvēseles parādībām, kuŗas stāv sakarā ar nervu sistemu. Jēdziens dvēsele viņā vairs tik tiek lietots kā palīga līdzeklis, kā hipotēze. — Tā darīsim arī mēs. Runāsim tik par dvēseles parādībām un dvēseli lietosim tik kā hipotēzi, kā palīga līdzekli. Parādības jau gan aizrāda, ka aiz viņām kas slēpjas kā viņu cēlonis, bet kas šis cēlonis, kas šo parādību nesējs, kas šis neatrisināmais x tāds ir, tā mēs nezīnam un nevaram zināt. Mēs viņu apzīmējam ar vārdu dvēseli un pieņemam kā hipotēzi.

Tautu dvēsele (psiche). Ja jau mēs nezīnam, kas ir cilvēka dvēsele, ja šis jēdziens stāv viņpus mūsu atziņas spēju robežām, sak, vai tad mēs jel pavisam varam runāt par tautu dvēseli? Atbilde skan: ar tādu pašu tiesību un tādā pašā nozīmē, kā par atsevišķu cilvēku dvēselēm. Runājot par tautas dvēseles parādībām un dvēseli pieņemot kā hipotēzi un lietojot viņu kā palīga līdzekli. Valsts, sacīja Platōns, ir cilvēks lielumā. Uz valsti kā cilvēku lielumā skatījās arī Kants u. c. Ar tādu pat, jā, vēl lielāku tiesību, var uz tautu lūkoties kā uz cilvēku lielumā. Kā cilvēki savā starpā, tāpat izšķīras arī tautas savā starpā. Ir pazīmes, kas indianieti, mongoli, nēģeri, eiropietī visur un visos laikos šķīrs vienu no otra.

Ne tik vien ārēji rāsas izšķīras viena no otras, nē, arī dvēseles, rakstura īpašību ziņā. Cilvēku rāsas, ievērojot viņu vispārējās psiholoģiskās īpatnējās savādības, viņu pamattieksmes, francūzis Gustavs Le Bons (Gustave Le Bon) iedala četrās grupās: 1) primitīvās, 2) zemākās, 3) vidējās un 4) augstākās rāsās*). Pie primitīvām rāsām

*) „Lois psychologiques de l'évolution des peuples.“ 17. izdevums. Parīzē, 1922. g. 39. lapp.

viņš neatrod gluži nekādu kulturas zīmju. Viņas palikušas stāvam uz zvēriem tuvas attīstības pakāpes, uz tādas, kā mūsu priekšteči atradās akmeņa laikmetā. Pie viņām pieskaitāmi Uguns zemes iedzīvotāji un Austrālijas iedzīmie. Augstāk par primitīvām rāsām stāv zemās rāsas, par kuņu reprezentantiem sevišķi uzskatāmi nēģeri. Pie viņiem jau var atrast kulturas sākumus, bet arī tik sākumus. Pilnīgi izkūņoties iz barbariskām kulturas formām viņi tomēr nespēj, pat tad ne, kad viņi, kā St. Domingo republikā, jau mantojuši augstākas civilizācijas formas. Pie vidējām rāsām Le Bons pieskaita ķīniešus, mongoļus un semitu tautas. Asīrieši, mongoļi, ķīnieši, arabi radījuši jau augstus kulturas tipus, kuņus pārspējušas vienīgi Eiropas tautas. Starp augstākām rāsām vispirmā vietā jāmin indo-germaņu tautas. Senatnē, grieķu un romiešu laikā, kā arī jaunākos laikos viņas ir vienīgās tautas, kas mākslā, zinātnē un rūpniecībā tāles sniegušas. Šīm tautām mums jāpateicas par tagadējo augsto civilizācijas stāvokli. Tvaika spēks un elektricitāte ir viņu atradums. Šo augstāko rāsu vismazāk attīstītās tautas, īpaši hindusi, ir mākslā, literatūrā un filozofijā sasnieguši tik augstu stāvokli, kā mongoļi, ķīnieši un semiti to nekad nav paspējuši. Tā izsakās Le Bons. Šīs tautas grupas tā izšķiras viena no otras, ka neizšķirt vai samainīt viņas nav iespējams. Kādas nu ir šo tautu svārgākās raksturīgākās psiholoģiskās un garīgās izšķirības pazīmes? Pie primitīvām un zemajām rāsām mums vispirms uzkrīt viņu nespēja saprātīgi domāt, t. i. caur agrākiem iespaidiem radītās domas saistīt ar tagadnes iespaidu radītām domām, viņas salīdzināt un pamanīt viņās līdzību vai izšķirību. Šīs nespējas sekas ir liela lētticība un vai gluži pilnīgs kritiska gara trūkums. Pie augstākām būtēm turpretim domu saistīšanas spēja ir ļoti liela un, pateicoties tai, viņas ar lielu virtuoziāti izdara domu slēdzienus. Kritisks gars pie viņām ir ļoti attīstīts. Zemās rāsas tālāk raksturo visai zems uzmanības un pārlikšanas grāds, stipras pakāļdarīšanas tieksmes, paradums no atsevišķiem gadījumiem taisīt nepareizus vispārējus slēdzienus, t. i. no atsevišķā pārātri slēgt uz vispārību, mazas novērošanas spējas un tāpat vājas spējas uz novērojumu pamata taisīt derīgus slēdzienus. Viņām arī trūkst skata nākotnē un savos nodomos un apņēmumos zemo rāsu cilvēki ir ļoti grozīgi. Acumirkļa instinkts ir viņu vadonis. Kā Esavs, īsts primitīvā cilvēka tips, viņi labprāt par kādu nebūt nieka acumirkļa labumu pārdod savu pirmdzimtību. Tas, ka cilvēks acumirkļa labumam jau prot pretimstādīt kādu lielāku labumu nākotnē, spraut sev par mērķi, to sasniegt un šim mērķim neatlaidīgi pretim iet, ir liels labums, liels progresa ieguvums. Mācīties savaldīt savus instinktus un tādējādi

iegūt varu pašam pār sevi, saprast disciplinas lielo nozīmi un spēt uzpurēties par ideālu, tas ir tas, kas tautas paceļ kultūras augstumos. Acumirkļa instinktu savaldīšanas un uzpurēšanās spēja par apsvērtiem ideāliem ir vara, kas tautas un valstis lielas un varenas dara. Senajiem romiešiem šī spēja piemita visaugstākā mērā. Arī angļiem un angloameriķāņiem šī spēja piemīt ne mazākā mērā.

Augstākās rāsas no zemajām rāsām izšķiras rakstura un prāta ziņā, augstākās rāsas savā starpā it īpaši ar savu raksturu. Romaņu, ģermaņu un slavu tautas bez šaubām ir augstākās kultūras tautas. Par zinātnes, tehnikas un mākslas tagadējo augsto stāvokli cilvēce šīm tautām, it īpaši romaņu un ģermaņu tautām, visvairāk pateicības parādā. Izglītība šīm tautām, vismaz viņu „spicēm“, viņu tā sauktai inteliģencei puslīdz vienāda. Un tomēr, kad inteliģents, augstu izglītots krievs, francūzis, anglis būs kopā, mēs viņus viegli vienu no otra izšķirsim! Kas ir tas, kas viņus šķir? Inteliģence un zināšanas tās nevar būt, jo tās, pieņemsim, ir visiem trim šo tautu reprezentantiem vienādas. Bet kas tad tas varētu būt, kas viņus šķir? Atbilde uz to skan: viņu dvēseles, viņu gara konstitūcijas, viņu raksturi ir citādi. Citāda ir krieva dvēsele, citāda francūža, citāda angļa. Vienaldzīgs, neizturīgs, neenerģisks, nepastāvīgs pēc savas dabas ir krievs. Viņš gan uz brīdi par vienu otru lietu var sajūsmināties, bet viņam trūkst pacietības, enerģijas, izturības, nelokāmās gribas, lai sprautajam ideālam sekotu un to realizētu. Drīz viņš visam vienaldzīgi atmet ar roku, jo galu galā viss viņam, kā flegmatikim ir: „ņičevo“, (ничего). — Tāda tauta, kurai viss ir „ничего“, zināms, nevar tāles sniegt. Kurmēr līdzīgi ir romaņu tautu piederīgie un it īpaši to pēcteči, kuri sajaukušies ar nēģeriem un citām tautām. No dabas viņi ir slinki, nolaidīgi, neizturīgi, nepastāvīgi. Viņiem par visām lietām trūkst spēcīgas gribas un izturības. Par brīvību viņi gan daudz mēdz runāt un uz brīdi sajūsmināties, seko arī viena revolūcija otrai, bet galu galā viņi vienmēr padodas kāda varmāka stiprākai gribai. Ne brīvs, bet verdzisks gars viņos mīt. — Kā krievam viss ir „ņičevo“, tā piem. brazilietim „amanha“ (rīt). Rīt padarīs darbu, rīt iegūs brīvību, lai vēl šodien viss paliek, kā bijis, gan jau rīt visu panāks! Vergu dvēseles paliek verdziskas, vienalga, kāda valsts forma, republikaniska vai monarchiska. „Lielākai romaņu tautu daļai“, tā izsakās franču zinātnieks Le Bons, „ir grūti dzīvot pēc liberaliem likumiem, kas vienlīdz tāli kā no despotisma, tā no anarchisma. Tam par iemeslu ir viņu rakstura pagrimšana, pilsoņu nespēja pašiem par sevi valdīt un viņu patīgā vienaldzība. Ka tādi—brīvi likumi maz simpatiski masām (kā nesaskanoši ar viņu dabu), ir viegli saprotams, jo cazarisms

viņiem apsola, kaut nu ar' ne brīvību, tad taču vienlīdzību verdzībā*). — Dienvidamerika dabas bagātību ziņā ir viena no visbagātākām zemēm pasaulē. Tā kā viņa ir divreiz tik liela kā Eiropa un tai desmitreiz mazāk iedzīvotāju, tad tur nevienam, kas vēlas, netrūkst zemes. Valdošā tauta tur ir spaniešu un portugāļu pēcteči. Dienvidamerika sadalās daudzās republikās: Argentīnas, Brazīlijas, Čīles, Peruas u. c. Visas viņas savu politisko satversmi ir pārņēmušas no Ziemeļamerikas Savienotām valstīm. Likumi viņām tā tad ir vienādi ar Ziemeļameriku. Bet vienīgi pateicoties tam, ka Dienvidamerikā valda cita tauta, kuŗai trūkst to rakstura pamatpašību, kas Ziemeļamerikas Savienotās valstis padarīja varenas, visās Dienvidamerikas republikās valda asiņaina anarchija, un neskatoties uz zemes apbrīnojamo bagātību, pateicoties despotismam, vienai pēc otras seko bankrots. Pagrimšanas iemesli meklējami valdošās sajauktās rāsas garīgā konstitūcijā, rāsas, kuŗai trūkst enerģijas, gribas, tikumības. Sevišķi tikumības trūkums pārsniedz katru tikumisku izvirtību, ko mēs Eiropā šai ziņā redzam. Argentīnas republikas galvas pilsētu Buenos-Airesu (Labais gaiss) Th. Childs izskaidro par neapdzīvojamu ikvienam, kam vien vēl kaut kas atlicis no sirdsapziņas maiguma un tikumības. Par spaniešu amerikāņu republikām Th. Childs izsakās šā: „Šīs zemes stāv zem prezidentu pātagas, prezidentu, kuŗu autokrātija nav mazāka par krievu patvaldnieku varu. Viņa ir pat vēl absolūtāka, tā kā viņai nav jābaidās no Eiropas cenzuras uzbāzības un iespaida. Pārvaldes personāls sastāv vienīgi no viņu kreatūrām...; pilsoņi gan vēl pēc savas gribas, bet viņu balsojums paliek pilnīgi neievērots. Argentīnas republika ir tikai vārda pēc republika; patiesībā viņa ir oligarhija, kur valda nedaudzi, kuŗu politika ir personīgu veikala interešu piekopšana uz valsts rēķina“ (**).

*) „Lois psychologiques de l'évolution des peuples“ par Gustave Le Bon. Dix-septième édition. Paris. 1922. Pag. 184: „C'est à cet abaissement général du caractère à l'impuissance des citoyens à se gouverner eux-mêmes, et à leur égoïste indifférence qu'est due surtout la difficulté pour la plupart des peuples latins de vivre sous de lois libérales également éloignées du despotisme et de l'anarchie. Que de telles lois soient peu sympathiques aux foules, on le comprend aisément, car le césarisme leur promet, sinon la liberté dont elles ne se soucient guère, au moins l'égalité dans la servitude“.

***) „Ces pays, nous dit en parlant des diverses républiques hispano-américaines M. Child, sont sous la férule de présidents qui exercent une autocratie non moins absolue que le czar de toutes les Russies; plus absolue même, en ce qu'ils sont à l'abri de toutes les importunités et de l'influence de la censure européenne. Le personnel administratif est uniquement composé de leurs créatures...; les citoyens votent comme bon leur semble, mais il n'est tenu aucun compte de leurs suffrages. La République Argentine n'est une république que de nom; en réalité, c'est une oligarchie de gens qui font de la politique un commerce“ („Lois psychologiques de l'évolution des peuples“ par Gustave Le Bon. Paris. 1922. Pag. 131).

Romaņu tautas, tā izsakās Le Bons, neko daudz neiztaisa par brīvību, viņām tā esot no maza svara, kurpreti vienlīdzības ideja viņām gan esot ļoti svarīga. Romaņu tautas viegli panesot visāda veida despotismu, ja tik tas esot nepersonisks*).

„Apskatisim Franciju“, saka Le Bons, „vienu no tām zemēm, kuŗa piedzīvousi vislielākās revolūcijas, zemī, kur nedaudzu gadu laikā politiskā iekārta, kā likās, pilnīgi pārgrozījās un kur partiju ieskati tāpat, kā likās, visvairāk un vistālāk izšķīrās. Ja mēs no psiholoģiska viedokļa apskatām šos tik acimredzot dažādos ieskatus un šīs partijas, kuŗas pastāvīgi savā starpā apkaŗojas, tad mēs redzam, ka viņām visām patiesībā ir kāds kopējs, pilnīgi līdzīgs kodols, kas pilnīgi izteic mūsu rāsas ideālu. Galēji kreisie nesamierināmie elementi (fr. Intransigeants), radikāļi, monarkisti, socialisti, ar vienu vārdu: visiem dažādo strāvu priekšstāvjiem zem dažādiem virsrakstiem (nosaukumiem, lozungiem) ir viens un tas pats mērķis: individa absorbēšana no valsts, t. i. atsevišķas personas pilnīga padošana valsts varai. Tas, ko visi ar līdzīgu skubu grib, nav nekas cits, kā vecā, visu centralizējošā cezariskā sistēma, kuŗai pastāvēt valsts visu vada, visu nokārto, visu uzsūc, raksta priekšā pat visniecīgākos pilsoniskās dzīves sīkumus un ikvienu no tā pasargā, ka lai viņam pašam nevajadzētu izrādīt ne mazākās pārdomas un iniciatīvas. Vai valsts priekšgalā stāvošo varu sauc ķēniņu, ķeizaru, prezidentu vai kā citādi, tas ir vienalga, jo šī vara, kāda viņa arī būtu, nepieciešami pārstās tikai vienu vienīgu ideālu un šis ideāls būs rāsas dvēseles sajūtu izteiksme, tā kā viņa, šī rāsas dvēsele, neciestu nekādu citu ideālu... Rāsas dvēseles neapziņošā vara ir tik liela, ka mēs pat nenojaušam — nenogiedam iluzijas, kuŗas upuŗi mēs esam**“.

*) „Je crois, cependant sur cette objection, considérant que les peuples latins fort peu soucieux de liberté et très avides d'égalité, supportent aisément tous les despotismes, pourvu que ces despotismes soient impersonnels“ („Lois psychologiques“ etc. pag. 118). —

***) „Prenons... la France, c'est à-dire un des pays du monde ayant été soumis aux bouleversements les plus profonds, où, en peu d'années, les institutions politiques semblent avoir le plus radicalement changé, où les partis paraissent les plus divergents. Si nous envisageons, au point de vue psychologique, ces opinions d'aspect si dissemblable, ces partis sans cesse en lutte, nous constaterons qu'ils ont en réalité un fond commun parfaitement identique qui représente exactement l'idéal de notre race. Intransigeants, radicaux, monarchistes, socialistes, en un mot tous les défenseurs des doctrines les plus diverses, poursuivent avec des étiquettes dissemblables un but identique: l'absorption de l'individu par l'État. Ce que tous veulent avec la même ardeur, c'est le vieux régime centralisateur et césarien, l'État dirigeant tout, réglant tout, absorbant tout, réglementant les moindres détails de la vie des citoyens, et les dispensant ainsi d'avoir à manifester aucune leur de réflexion et d'initiative. Que le

... „Aiz visām romanu tautu revolūcijām arvien atkal par vari parādās šī pati valdības forma, šī pati neapmierināmā dziņa, tikt valdītiem, jo tā savā ziņā ir mūsu rāsas instinktu kopizpauda. Ne uzvaru glorijs vien Bonaparti padarīja par kungu. Kad viņš republiku pārvērtā par diktaturu, tad ar pastiprinātu spēku izpaudās iedzimtie rāsas instinkti un ja nebūtu bijis ģeniala oficiera, tad būtu pieticis ar kādu slavas kāru piedzīvojumu mednieku. Piecdesmit gadus vēlāk vajadzēja tik parādīties viņa vārda mantiniekam, lai visa tauta, brīvības nogurusi un kalpības alkstoša, tam nodotu savu balsi*“.

Tēns (Taine) raksta: „Uz pirmo viņa mājienu francūži paklausīgi noņēma zemē un palika šajā, it kā savā dabiskā stāvoklī: mazie ļautiņi, zemnieki, zaldāti ar suņa uzticību, lielie, goda nesēji un ierēdņi ar bicantinisku kalpības garu. Republikāņi nepretojās; gluži otrādi, taisni stāp tiem viņš atrada sev savas valdības labākos ieročus, senatorus, deputatus, valsts padomniekus, tiesnešus, visādus pārvaldes locekļus. Viņu runās par brīvību un vienlīdzību viņš tūlīt ieraudzīja viņu instinktus, tieksmes valdīt, vajadzību komandēt — pavēlēt, spēlēt kunga lomu, kaut arī otrā vietā un pie tam pie lielākās daļas bija nomanāma naudas un baudu kāre. — Stāp „Comité de Salut Public“ locekļiem un ķeizara valsts ministri, prefektu vai viceprefektu bija patiesībā tikai maza stāpība: tas pats cilvēks tik divos tērpos, vispirms jakobiniešu jakā un tad izšūtā — tresainā uniformā**“.

pouvoir placé à la tête de l'État s'appelle roi, empereur, président, etc., il n'importe, ce pouvoir quel qu'il soit, représentera forcément le même idéal, et cet idéal est l'expression même des sentiments de l'âme de la race. Elle n'en tolérerait pas d'autre... La puissance inconsciente de l'âme de la race est telle que nous ne nous apercevons même pas de l'illusion dont nous sommes victimes“. („Lois psychologiques de l'évolution des peuples“. Pag. 116—117). —

*) „Derrière toutes les révolutions des peuples latins, il reparait toujours, cet obstiné régime, cet incurable besoin d'être gouverné, parce qu'il représente une sorte de synthèse des instincts de leur race. Ce ne fut pas seulement l'aurole de ses victoires qui rendit Bonaparte le maître. Quand il transforma la république en dictature, les instincts héréditaires de la race se manifestaient chaque jour avec plus d'intensité; et, à défaut d'un officier de génie, un aventurier quelconque eût suffi. Cinquante ans plus tard l'héritier de son nom n'eut qu'à ce montrer pour rallier les suffrages de tout un peuple fatigué de liberté et avide de servitude“ („Lois psychologiques“ etc. pag. 36). —

**) „à son premier geste, écrit Taine, les Français se sont prosternés dans l'obéissance, et ils y persistent comme dans leur condition naturelle, les petits: paysans et soldats, avec une fidélité animale; les grands: dignitaires et fonctionnaires, avec une servilité byzantine. — De la part des républicains, nulle résistance; au contraire, c'est parmi eux qu'il a trouvé ses meilleurs instruments de règne, sénateurs, députés, conseillers d'État, juges, administrateurs de tout degré. Tout de suite, sous leur prêches

Tā par savas franču tautas dvēseles tieksmēm un rakstura īpatnībām izsakās Le Bons un Tēns. Viņi, redzams, nebaidās spilgtās krāsās iztēlot un rādīt arī savas tautas psiķes jaunās tieksmes. Tas ir labi. Tikai jau tad, kad pazīst savas kaites, var viņas lūkot novērst. Pirmā prasība tāpēc ir: pazīsti pats sevi! Bet franču tautai arī ir tik daudz skaistu gara un dvēseles īpašību, ka stingru kritiku viņa var panest. Franču gars, viņu „Esprit“ ir kā maiga, dzīvību radoša dievišķa dvēsmā, kā priecīgi burbuļošs kristalskaidrs kalnu strautiņš, kas čalodams un uz priekšu dodamies ar savu apaugļojošo velgumu visu dzīvina. Gar šā strauta malām, visur, kur viņš pāri tek, viss ko viņš skar, zēl, aug, zied, augļus nes. Franču tautas dvēsele ir dzīva un ļoti impulsīva. Viņa ir it kā dzīvība pati. Impulsīvā darbībā izpaužas viņas dzīvības dziņa. Skaistuma alkst franču dvēsele. Nemirstīgos mākslas darbos izpaužas un tērpjas materiāļā skaistās franču dvēseles tieksmes pēc tā, kas skaists. Uzņēmīgs, darbīgs, taupīgs, pašsavaldīgs ir francūzis pēc savas dabas. Francūzis arī ir izturīgs, bet tomēr samērā ne tik izturīgs un nelokāms savos apņēmumos kā anglis. Savu tēviju, skaisto Franciju, francūzis par visu vairāk mīlē. Savas skaistās un auglīgās Francijas labā viņš gatavs visu darīt, kad vajadzīgs viņas labā ziedot visdārgāko — savu dzīvību. Tas viņam ir senču mantojums. — Franču čaklās rokas ir Franciju pārvērtušas par ziedošu dārzu, par paradīzi zemes virsū. Franču tautas lielā taupība viņu priekš kara bija padarījusi par Eiropas bankiēri. Francūzis ir priekšzīmīgi darbīgs, apzinīgs, taupīgs. Krievu lielākie rakstnieki, kā Puškīns un citi, noziegušies savos darbos francūzi iztēlodami kā vieglprātīgu ākstu un uzdzīvotāju. Skaistā francūža tēla vietā viņi snieguši tik nejauku francūža karikatūru. Tās ir ienaida sekas, kāds pēc Napoleona kara gājiena Krievijā valdīja pret francūžiem. Arī vācieši, kuriem tolaik Krievijā bija liels iespaids, pie šā toreizējā naida vairošanas ir daudz piepalīdzējuši. Krievu rakstnieki ir atradušies zem šī naida iespaida.

Angļu tautas, šīs lielākās un grandiozākās koloniju valsts nodibinātājas tautas dvēseles un rakstura pamatīpašības turpretī stipri atšķīras no franču tautas psiķes un rakstura īpašībām. Franču tautas raksturs vispāri ir maigāks, sievišķīgāks, kurpretim angļu stingrāks, vīrišķīgāks,

de liberté et d'égalité, il a démolé leurs instincts autoritaires, leur besoin de commander, de primer, même en sous-ordre, et, par surcroît, chez la plupart d'entre eux, les appétits d'argent ou de jouissance. Entre le délégué du Comité de Salut Public et le ministre, le préfet ou sous-préfet de l'Empire, la différence est petite: c'est le même homme sous deux costumes, d'abord en carmagnole, puis en habit brodé“ („Lois psychologiques“ etc. pag. 36). —

nelokāmāks. Foiba Apollōna dvēsele, liekas, it kā tā tagad mājotu franču tautā. Tādas tik lielas koloniju valsts nodibinātājas tautas gribai vispirms vajaga būt stingrai, izturīgai, nelokāmai. Tāda tad arī angļu tautas griba ir. Anglis pēc savas dabas ir uzņēmīgs, darbīgs, izturīgs un tāda pat arī ir angļu tauta. Par ideālu uzpurēties anglis ir spējīgs katru brīdi. Savu pienākumu anglis izpilda uz apzinīgāko. Sekojot spraustajiem mērķiem anglis stingri ieturas likumības robežās. Ligums angļam nav vis papīra lupata, kuŗu pēc patikas var saraustīt, kā vācu valsts kancleram Betmanam Holvegam, bet svēts un apzinīgi izpildāms. Likumības sajūta mīt dziļi angļa sirdī un dvēselē. Dzīvot tikumīgi un likumīgi ir viena no angļu tautas psihes pamattieksmēm.

Nevis uz pavēli, nē, bet aiz brīvas gribas. Tikumības likumi ir dziļi rakstīti angļa sirdī. Tāpat kārtības mīlestība tur dziļi mīt. Angļam nav vajadzīgi, kā varētu sacīt, nekādi priekšraksti, nekāda policija, kas apbruņota un ietērpta uniformā, sekotu katram viņa soļam un to ar varu piespiestu izpildīt savu pienākumu. Anglis pats zina, kas viņam jā dara, un to viņš arī dara. Likums ir rakstīts, kā sacīts, viņa sirdī. Anglis pats ir katrā vietā un lietā sev likumu devējs un viņu apzinīgs izpildītājs. Anglijā to var redzēt ik uz soļa. Jau tūlīņ Anglijā nonākot. Kārtībnieku stacijās un citur tiklab kā neredz. Ikviens anglis pats gādā par kārtību un to uztur. Anglis no dabas ir reliģiozs, bet ne fanatiķis. Spānijas inkvizīcija un Parīzes Bartolomeja nakts (tā sauktās asins kāzas) Anglijā nav nemaz domājamas. — Anglis ir liels individualists. Viņš ir brīva persona ar autonomu morāli un neļaujas sevi komandēt un tiranizēt. Valsts ir tikai forma, kur jāvalda pilnīgai personas brīvībai un iniciatīvai. Valsts forma ir tikai čaula, kuŗā mīt un impulsīvi brīvi un apsvērti, stingri tikumīgi un likumīgi autonomi darbojas un likumīgās formās izpaužas angļu tautas brīvais gars.

Tēvu zeme angļam ir par visu dārgāka. Lai viņa būtu liela un varena, tad šim mērķim angļam nekādi upuri nav par lieliem. Angļu tautas lielā enerģija, varenā izturība un nelokāmā griba bija drošākā uzvaras ķīla tai pusei, kur angļi kaŗā atradās. Par angļu tautas izturību un neatlaidību jau liecināja Napoleona kaŗi. Kad lielajā pasaules kaŗā izrādījās par vajadzīgu, tad jūrnieki angļi isā laikā radīja i lielu un varenu sauszemes armiju. Kad kaŗā vajadzēja naudas un atkal naudas, tad angļi sev uzlika 80% lielu kaŗa peļņas nodokli un nevien uzlika, bet šo milzīgi lielo nodokli arī patiesi apzinīgi samaksāja. Kur tēvija bija briesmās, kur daudzi ziedoja savu dzīvību, tur neviens uz valsts rēķina nedrīkstēja sev saspekulēt miljonus. Pie mums Tautas Padome ievēda 60% lielu kaŗa peļņas ienākuma nodokli, bet vai visi spekulanti, it īpaši žīdi, izgāja

tiklab kā gluži sveikā. Tas, kāpēc šo nodokli tēvijas labā stingri nepiedzina, ir mūsu tā laika valsts vīriem pierēķināms kā smags noziegums pret mūsu tēviju. Ja šis nodoklis būtu kārtīgi piedzīts un nauda izlietota Latvijas atjaunošanas un labierīcības labā, tad tagad daudz kas būtu citādi, labāki. Anglijā neviens spekulants no 80°/o lielā kara peļņas nodokļa neatsvabinājās. Ja kāds to arī būtu gribējis, viņš to nevarētu. Šādā gadījumā parādītos valsts varas stiprums kā visas tautas gribas izpauda, kas piespiestu spekulantu izpildīt pienākumu un samaksāt 80°/o lielo kara peļņas nodokli.

Angļu tautas dvēseles pamattiekmes ir: dziņa pēc brīvības un ideālu sasniegšanas. Viņu griba ir ārkārtīgi stipra, stingra, izturīga, nelokāma. Pašsavaldība un darba spēja ļoti lielas. Uzpurēšanās spēja un izturība ideālu un spraustā mērķa sasniegšanā aprīnojamas. Stingra tikumība un dziļa reliģiozitāte ir angļu rakstura pazīmes. Visa angļu darbība ir apsvērtā un norit tikumības un likumības robežās. Viņa ir sistematiska. — „Tautas raksturs un ne intelekts noteic viņas vēsturisko attīstību un izšķir tās likteni“, tā izsakās Le Bons. Raksturs tautu dzīvē pēc viņa ir noteicošais faktors, kamēr intelekta iespaids bieži vien ir gauži niecīgs. Romas valsts pagrimšanas laikmeta romiešiem bija daudz smalkāki izglītots-attīstīts prāts nekā viņu rupjajiem-neaptēstiem priekštečiem, bet viņi toties bija zaudējuši sava rakstura labākās īpašības: izturīgu pastāvību (lat. perseverantia, fr. persévérance, vāc. Beharrlichkeit), darba spēju, nepārvaramu neatlaidību, spēju sevi uzpurēties ideāla labā, nesalaužamu likuma cienību; visas tās ir rakstura īpašības, kas radīja viņu senču lielumu. Pateicoties savam raksturam 60.000 angļu tura savā jūgā 250 milj. indiešu, no kuriem daudzi intelekta — prāta ziņā viņiem vismaz līdzīgi un daži viņus mākslas gaumes un filozofisku uzskatu dziļuma ziņā pat stipri pārspēj. Viņu raksturs tos nostādījis lieliskākās-varenākās koloniju valsts priekšgalā, kādu vien vēsture pazīst. Sabiedrību, ierīcību, valstu drošības pamats dibinās uz rakstura un ne uz inteligences. — Par daudz prātojojot un domājot viņas nekad nekā neparānāk.

Rāsu gara konstitūcija noteic viņu pasaules un dzīves uzskatu un tā tad arī viņu izturēšanos.

Individs, kas zināmā, īpatnējā veidā uzņem ārēju lietu iespaidus, jūt, domā un darbojas gluži citādi, nekā tie indivīdi, kuriem ir citāda gara konstitūcija. No tā izriet, ka stipri dažādu tipu gara konstitūcijas nevar savstarpēji caurausties. Gadusimtenu ilgo rāsu cīņu cēlonis pa galvenai daļai meklējams un atrodas rāsu raksturu nesavienojamībās. Ja neievēro un netur gara acu priekšā to, ka dažādās rāsas nevar vienādi just, domāt un rīkoties, tad vēstures nekad nesapratis“. —

Atsevišķs cilvēks ir, ko viņš arī nedarītu un kā izturētos, arvien savas rāsas reprezentants. Ideju un sajūtu daudzums, ko kādas zemes indivīds dzimstot manto, ir tas, kas rada un veido rāsas dvēseli. Pēc savas būtības viņa ir neredzama, bet savā iedarbībā viņa ir ļoti saredzama, jo īstenībā viņa noteic un pārvalda visu tautas attīstības gaitu^{*)}

Franču psihologs Ribō (Ribot) iet pat tik tālu, ka savā ievērojamā darbā „La Logique des sentiments“ aizrādīdams uz rakstura svarīgumu un konstatēdams, ka raksturs ir īstais gara konstitūcijas pamats, izskāš šā: „Intelligence ir tikai garīgas attīstības sekundāra — viņai padota zemāka forma. Pamattips ir raksturs. Kad intelligence par daudz attīstīta, tad viņa var pat sapostīt raksturu“. („L'intelligence,“ tā viņš saka, „n'est qu'une forme accessoire de l'évolution mentale. Le type fondamental est le caractère. L'intelligence a plutôt pour effet de le détruire quand elle est trop développée.“) —

„Intelektu tautas iespaido tikai mazā mērā. Viņas pa galvenai tiesai iespaido un vada rāsu karakteris, t. i. iedzimtu īpašību kopa, sastāvoša

*) „Le caractère d'un peuple et non son intelligence détermine son évolution dans l'histoire et règle sa destinée... L'influence du caractère est souveraine dans la vie des peuples, alors que celle de l'intelligence se montre souvent bien faible. Les Romains de la décadence possédaient une intelligence autrement raffinée que celle de leurs rudes ancêtres, mais ils avaient perdu les qualités de caractère: la persévérance, l'énergie, l'invincible ténacité, l'aptitude à se sacrifier pour un idéal, l'inviolable respect des lois, qui avaient fait la grandeur de leurs aïeux. C'est par le caractère que 60000 Anglais tiennent sous le joug 250 millions d'Hindous, dont beaucoup sont au moins leurs égaux par intelligence, et dont quelques-uns les dépassent immensément par les goûts artistiques et la profondeur des vues philosophiques. C'est par le caractère qu'ils sont à la tête du plus gigantesque empire colonial qu'ait connu l'histoire. C'est au caractère et non à l'intelligence qu'est due la solidité des sociétés, des institutions et des empires. Le caractère, c'est ce qui permet aux peuples de sentir et d'agir. Ils n'ont jamais beaucoup gagné à vouloir trop raisonner et trop penser.

De la constitution mentale des races découle, leur conception du monde et de la vie, et par conséquent leur conduite. Impressionné d'une certaine façon par les choses extérieures, l'individu sent, pense et agit d'une façon fort différente de celles dont sentiront, penseront et agiront des individus qui possèdent une constitution mentale différente. Il en résulte que les constitutions mentales, construites sur des types très divers, ne sauraient arriver à se pénétrer. Les luttes séculaires des races ont surtout pour origine l'incompatibilité de leurs caractères. Impossible de rien comprendre à l'histoire si l'on n'a pas toujours présenté à l'esprit cette idée que des races différentes ne sauraient ni sentir, ni penser, ni agir de la même façon, ni par conséquent se comprendre... („Lois psychologiques“ etc. pag. 44 etc).

„Quoi qu'il fasse, l'homme est donc toujours et avant tout le représentant de sa race. L'agrégat d'idées, de sentiments que tous les individus d'un même pays apportent en naissant, forme l'âme de la race. Invisible dans son essence, cette âme est fort visible dans ses effets, puisqu'elle régit en réalité toute l'évolution d'un peuple“. (Ibid. pag. 10). —

no jūtām, vajadzībām, parašām, tradīcijām, prasībām, kas kopā saņemot ir tautas dvēseles sastāva pamatdaļas. Šī tautas dvēsele piešķir tautām pastāvību pastāvīgajās atgadījumos radītās svārstībās un maiņās. — Še mēs piesakāmies pie vēstures neredzamajiem pamatiem, pie viņiem noslēpumainajiem spēkiem, kas noteic viņas gaitu.

No rāsas atkarājas, kā tautas izturas un darbojas zem notikumu un pārgrozību iespaida.

Rāsas dvēsele noteic un pārvalda tāpat iekārtas un likumu grāmatas, kā despotu gribu un loka tādejādi viņu likteni.

Rāsas dvēseles pazīšana dara iespējamu vēstures hieroglifu saburtošanu. Viņa izskaidro valsts varenības un pagrimšanas iemeslus un māca mums saprast, kāpēc zināmas tautas savstarpēji sajaucas, kamēr citas to nekad nedara. Rāsa ir pilars, uz kuŗa atbalstās tautu līdzsvars. Viņa ir psiholoģiska robeža, kuŗa sprausta iekarotāju godkārei un viņu valdkāres sapņu tēliem.

Tautas kultura dibinās uz nedaudzu pamatideju pamata. No šīm idejām atvasinās un atkarājas viņas iekārtas, viņas literatūra un viņas māksla... Idejas socialajam svarīgumam nav nekādas citas patiesas mērauklas kā vienīgi tā vara, tas iespaids, kas viņam ir uz dvēseli. Tautas dzīve, viņas iekārtas, ticības mācības un mākslas ir tik viņas neredzamās dvēseles redzamā izteiksme. Ja kāda tauta gribētu citādi pārveidot savu iekārtu, ticības mācības un mākslas, tad viņai vispirms vajadzētu pārveidot, pārradīt savu dvēseli. Ja viņa kādai citai tautai gribētu atstāt savu kulturu, tad viņai tai vajadzētu arī atstāt savu dvēseli.

Katrai rāsai ir sava īpatnēja gara konstitūcija, kuŗa ir tikpat no- teikta kā viņas anatomiskā uzbūve... Iespaidi, kādiem indivīds padots un kuŗi noteic viņa izturēšanos, ir trejādi: pirmais un droši vien vis- svarīgākais iespaids ir mūsu priekšteču iespaids, otrs ir vecāku iespaids un trešais, kuŗu gan labprāt uzskata par vissvarīgāko, kaut gan viņš vispāri ir pats visvājākais, tas ir apkārtnes iespaids.

Tautsaimnieks Cheisons (Cheysson) ir aprēķinājis, ka Francijā, ja rēķina gadusimteni tik trīs generācijas, katra francūža dzīslās rit vismaz 20 miljonu 1000. g. laika biedru asinis. Visiem kādas vietas, kādas provinces iedzīvotājiem tā tad nepieciešami ir kopēji priekšteči. Viņi tā tad ir darināti no tās pašas mīklas, ir tāda pat veida, gaŗa un smaga ķēde, kuŗas pēdējie locekļi tik tie ir, viņus pastāvīgi spiež atpakaļ uz caurmēra tipu. Mēs reizē esam mūsu vecāku un mūsu rāsas dēli. Ne tik vien jūtas, nē, arī fizioloģija un tas, ko mēs dzimstot mantojam

no vecākiem un senčiem, mums mūsu tēvu zemi padara par mūsu otru māti“*).

Tautu dzīve, redzams, ir atkarīga no neliela skaita dvēseles factoru, kurus var uzskatīt kā konstantus — pastāvīgus, negrozīgus, tā ka viņi pārveidojas ļoti lēnām, gandrīz nemanāmi. Visur un arvien mēs viņus varam redzēt darbojamies laikā un telpā. Viņi iespaido dzimšanu, ieliek

*) „Peu influencés par l'intelligence, les peuples sont surtout guidés par les caractères de leur race, c'est-à-dire par l'agrégat héréditaire de sentiments, besoins, coutumes, traditions, aspirations qui représentent les fondements essentiels de l'âme des nations. Cette âme nationale donne aux peuples une stabilité durable à travers les perpétuelles fluctuations des contingences.

Et ici nous touchons au substratum invisible de l'histoire, aux forces secrètes orientant son cours.

C'est la race en effet qui détermine la façon dont les peuples réagissent sous l'influence des événements et des changements de milieu.

Dominant les institutions et les codes aussi bien que les volontés des despotes, l'âme des races régit leurs destinées.

Sa connaissance permet de déchiffrer les hiéroglyphes de l'histoire. Elle dit les causes des grandeurs et des décadences, pourquoi certains peuples se fusionnent alors que d'autres ne le pourront jamais. La race est la pierre angulaire sur laquelle repose l'équilibre des nations. Elle constitue la limite psychologique assignée aux ambitions des conquérants, aux rêves d'hégémonie qu'ils peuvent former“ ... („Lois psychologiques“ etc., pag. 2).

La civilisation d'un peuple repose sur un petit nombre d'idées fondamentales. De ces idées dérivent ses institutions, sa littérature et ses arts. (Ibidem pag. 15.)

L'importance sociale d'une idée n'a d'autre mesure réelle que la puissance qu'elle exerce sur les âmes. (Ibid. pag. 18.) — La vie d'un peuple, ses institutions, ses croyances et ses arts ne sont que la trame visible de son âme invisible. Pour qu'un peuple transforme ses institutions, ses croyances et ses arts, il doit d'abord transformer son âme: pour pouvoir léger à un autre sa civilisation, il faudrait qu'il lui léguât aussi son âme. (Ibid. pag. 20.) — Chaque race possède une constitution mentale aussi fixe que sa constitution anatomique. (Ibid. pag. 23.) —

Les influences auxquelles se trouve soumis l'individu et qui dirigent sa conduite, sont de trois sortes. La première, et certainement la plus importante, est l'influence des ancêtres; la deuxième, l'influence des parents immédiats; la troisième qu'on croit volontiers la plus puissante, bien qu'elle soit généralement la plus faible, est l'action des milieux. (Ibid. pag. 26.) —

Un savant économiste, M. Cheysson, a calculé qu'en France, à raison de trois générations par siècle, chacun de nous aurait dans les veines le sang d'au moins 20 millions de contemporains de l'an 1000. „Tous les habitants d'une même localité, d'une même province ont donc nécessairement des ancêtres communs, sont pétris du même limon, portent la même empreinte, et sont sans cesse ramenés au type moyen par cette longue et lourde chaîne dont ils ne sont que les derniers anneaux. Nous sommes à la fois les fils de nos parents et de notre race. Ce n'est pas seulement le sentiment, c'est encore la physiologie et l'hérédité qui font pour nous de la patrie une seconde mère.“ („Lois psychologiques des l'évolution des peuples“. Dix-septième édition. Paris 1922. Pag. 25.) —

jaunajam pasaules pilsonim dzimstot daudz ko tā dvēselē un šuplī. Viņi ir valstu lieluma, varenības un pagrimšanas cēloņi*).

Šī rāsu dvēsele loka un vada tautu likteni, noteic viņu ticības mācības, ierīkojumus un mākslu. Katrā kultūras elementā mēs viņu arvien atrodam. Viņa ir vienīgā vara, pret kuŗu ne viena cita nekā nevar darīt, nevar ar to ne mēroties, ne sacensties. Viņa ir gadusimtenu generāciju auglis, viņu svars, viņu domu sinteze**).

Gan daudzi saka, ka dvēsele cilvēkam dzimstot ir kā balta neap- rakstīta lapa, kur vēlāk audzināšana un apstākļi visu ierakstot, bet ja dvēsele tiešām būtu tāda „tabula rasa“ — neap- rakstīta, tukša tāfele, ja tiešām viss atkarātos tik no audzināšanas un apstākļiem, tad jau no ikkuŗa katra bērna, vienalga, vai viņš pieder pie melnās, dzeltenās vai baltās rāsas un vienalga, kādi viņa vecāki, varētu izaudzēt idealāko cilvēku. Dzīvē turpretim mēs redzam pavisam ko citu, redzam, ka no dažiem bērniem gluži nekā laba nevar izaudzināt. Ar labu, prātīgu audzināšanu daudz ko var panākt, īpaši prāta attīstības ziņā, bet ne visu, ko grib. Grozīt cilvēka dabu un to pēc patikas izveidot, tur vislabākā audzināšana ļoti maz ko iespēj.

Ja mēs kurmēr piekīrtam franču zinātniekam Le Bonam, kuŗš daudz ceļojis un, tā sakot, visu savu mūžu sekmīgi pētījis cilvēka un tautu dvēseli, ievērojam viņu un citu, piem. Ribō (Ribot) darbus par dvēseli un raksturu, un ja esam ar novērotāja acīm raudzījušies dzīvē, tad mums jāatzīst, ka Le Bonam daudz taisnības un ka cilvēka resp. tautas dvēsele ir ievērojamākais faktors cilvēka resp. tautas likteņa noteikšanā. No tiem gara un dvēseles dīgļiem, ko cilvēks dzimstot sev līdzī nes pasaulē pa galvenai daļai atkarājas viss viņa liktenis. Vienādi apstākļi uz dažādu raksturu cilvēkiem nedara vienādu iespaidu. Kāds koks, tādi viņa augļi. Kāds cilvēka raksturs, kāda viņa dvēsele, kāda viņa daba, tādi viņa darbi.

Pēc Šopenhauera, kuŗš rakstura pastāvības un negrozības ziņā domā līdzīgi Le Bonam, cilvēks, kas no dabas ļauns, kuŗam ir slikts,

*) Sal. „La vie des peuples est régie par un petit nombre de facteurs psychologiques invariables. à travers le temps et l'espace on les voit agir partout et toujours. Des bords du Gange aux plaines de l'Europe, ils contribuèrent puissamment à la naissance, et au déclin des plus grands empires, („Lois psychologiques“ etc. pag. 1).

***) „Cette âme de la race, qui dirige la destinée des peuples, dirige donc aussi leurs croyances, leurs institutions et leurs arts. Quel que soit l'élément de civilisation étudié, nous la retrouvons toujours. Elle est la seule puissance contre laquelle aucune autre ne saurait prévaloir. Elle représente les poids de centaines de générations, la synthèse de leur pensée“. (Ibidem, pag. 112).

Jauns raksturs, paliks Jauns visu savu mūžu. Nekas tur neko nevar grozīt. Čūskai, saka Šopenhauers, var izlauzt viņas ģirts zobus un to padarīt nekaitīgu, bet čūska viņa tomēr paliks un kā čūska kodīs, tiklīdz kā viņa to varēs. Līdzīgi tas esot ar cilvēku. Jauns cilvēks paliekot Jauns un labs — labs.

Lai nu tas būtu, kā būdams, ikviens cilvēks ir savu senču, vecāku un savas apkārtnes — apstākļu produkts. Cilvēka darbība ir viņa gribas, viņa rakstura un iespaidu nepieciešams rezultāts. — Gluži pareizi tāpēc izsakās Imanuels Kants, ka ja būtu pilnīgi pazīstams cilvēka empiriskais raksturs un visi apstākļi, kas uz raksturu dara iespaidu, tad cilvēka izturēšanos varētu tāpat iepriekš pateikt kā saules vai mēneša aptumšošanas. Tāpat tas arī ir ar tautām. Cilvēka un tautas dvēseles un rakstura pazīšana tāpēc ir no ļoti liela svara.

Latviešu tautas dvēsele. Tagad, ceru, mēs labāki sapratīsim savas tautas dvēseli un viņas pamattieksmju lielo nozīmi. — Ja mēs vērā ņemam citu tautu dvēseles galvenās tieksmes, mūsu tautas dvēseles parādības, mūsu tautas dziesmas un citas gara mantas, kur tautas dvēsele visspilgtāk izpaudusies, tad, salīdzinot mūsu tautas dvēseli, viņas tieksmes un parādības ar citu tagadējo tautu dvēselēm, var droši teikt, ka mūsu tautas dvēsele visradnieciskāka lielās, brīvās un varenās angļu tautas dvēselei. Samērā svešāka viņa franču tautas psihei.

Salīdzinot latviešu tautas dvēseli ar senāko tautu dvēselēm jānāk pie slēdziena, ka viņa visradnieciskāka seno grieķu tautas dvēselei. Latviešu tautas dvēsele ir tīri kā grieķu tautas dvēseles moderns iemiesojums, kā grieķu tautas dvēseles atspulgs. Tik tuvu viņas viena otrai rada. Pēc grieķu ģenialākā filozofa Platona dvēsele, kā redzējām, sadalās trijās daļās: prātā — intelektā (*νοῦς λογιστικόν*), kas mīt galvā, drosmē (*θυμός, θυμωιδές*), kas mīt krūtīs, un iekārē (*το ἐπιθυμητικόν, φιλοχρηματόν*), kas mīt vēderā. Nemirstīgs ir tikai prāts (*νοῦς*). Katrai dvēseles daļai ir sava tikumība. Augstākās, nemirstīgās dvēseles daļas tikumība ir — gudrība (*σοφία*), vidējās — drošsirdība, vīrestība, dūšība (*ἀνδρεία*) un zemākās dvēseles daļas — iekāres tikumība ir pašsavaldīšanās, mērenība (*σωφροσύνη*). Ja ikviena dvēseles daļa dara savu pienākumu, t. i. ja prāts valda un zemākās dvēseles daļas padodas prātam un tam klausā, tad rodas taisnība (*δικαιοσύνη*) un dvēselē valda harmonija. Grieķu tautas dvēsele alka pēc gaismas, gudrības, pēc visa, kas labs un daiļš (*καλὸς κάγαθός*). Grieķis bija dūšīgs un pašsavaldīgs. Viņam bija ļoti pilnīga mēra un samēra sajūta. Grieķi bija lieli individualisti. Lai iedomājamies tik Hērakleitu, Sōkratu, Platōnu, Aristoteli, Diogenu, Aischilu, Sofokli, Euripidu un Feidiju! Grieķu dvēsele bija pilnīgi auto-

noma. Sōkratā tas parādās visā pilnībā. Pilnīgi autonoma tāpēc ir arī grieķu morale. Arī latvietis ir ārkārtēji liels individualists. Arī latviešu tautas dvēsele ir pilnīgi autonoma. Arī latvietis ir drošsirdīgs, dūšīgs, pašsavaldīgs. — Kā seno grieķu tautas dvēsele bija pilnīgi autonoma un alka pēc brīvības, gaismas, gudrības, zināšanām, daiļuma, pēc visa tā paša alkst arī latviešu tautas dvēsele. — Kā franču tautas dvēselē liekas atspoguļojamies Foiba Apollōna dvēsele, tā viņa atspoguļojas arī latviešu tautas dvēselē, dažā ziņā pat vēl pilnīgāki.

Anglo-sakšu rāsas dvēsele alkst brīvības. Romaņu tautas dvēsele turpretī vairāk dzenas pēc vienlīdzības idejas realizēšanas. Anglis ir samērā daudz lielāks individualists nekā francūzis. Anglis paļaujas tikai pats uz sevi, viņš ir, tā sakot, valdība pati, pats savs kungs un kalps, brīva, neatkarīga prāta būte, francūzis samērā padevīgāks stiprai gribai, atkarīgāks no valdības, no kuŗas tas arī visu ko vairāk sagaida nekā anglis.

Angļu tautas griba, var teikt, ir pilnīgi autonoma. Tāpat angļu tautas dvēsele. Pašnoteikšanās tieksme ir angļu tautas dvēseles pamatdziņa, galvenais viņas sastāvelements. Visur Anglijā un Ziemeļamerikā tāpēc redzama un novērojama pašdarbība. Ikviens dara pats no sevis savu pienākumu. Angļu gara konstitūcijas noteicošie elementi attiecībā uz raksturu ir: griba, tāda tik stingra, nelokāma, kā tā, izņemot romiešus, tik gauži retām tautām tāda bijusi, nevaldāma, neveicama, nesalauzama darba spēja, stipri attīstīta iniciatīve, absolūta pašsavaldīšanās, visaugstākā mērā attīstīta neatkarības sajūta (kuŗa ir tik liela, ka anglis, negribēdams sevi likties traucēties, var būt pārāk auksts, neievērīgs, nelaiņš, mazrunīgs, atturīgs satiksmē ar svešiniekiem), stipra darbības dziņa, ļoti dzīvas reliģiozas jūtas, ļoti stingrs, konstants, it kā sastindzis morales jēdziens un ļoti stipra pienākuma sajūta*). Ipašības, kas angļu tautu padarījušas varenu un, var teikt, par pasaules valdnieci, kā senāk romiešus.

Arī latviešu tautas griba ir autonoma. Tāpat viņas dvēsele. Latviešu tautas dvēseles pamattieksme izpaužas stiprā, pastāvīgā, nemītīgā dziņā pēc brīvības. Pašnoteikšanās, pašdarbība ir viņas pazīme. Lat-

*) „Les dominantes de cette constitution mentale sont au point de vue du caractère: une volonté que bien peu de peuples, sauf les Romains, ont possédé, une énergie indomptable, une initiative très développée, un empire absolu sur soi, une indépendance poussée jusqu'à l'insociabilité, une activité puissante, un sentiment religieux très vif, une moralité très fixe, une idée du devoir très nette”. („Lois psychologiques de l'évolution des peuples” par Gustave Le Bon. Dix-septième édition. Paris, 1922. Pag. 124.

viešu tautas dvēsele grib būt absolūti brīva, patstāvīga, tāda, kas dzīvo un darbojas pēc saviem pašas dotiem likumiem.

Ikvienas tautas dabiskākā un viņai neatņemamā tiesība pēc Kanta ir tautas pašnoteikšanās tiesība.

Ikvienai tautai ir tiesība uz patstāvību un apvienību etnografiskās robežās. Valsts forma pēc Kanta visdabiskākā ir republikaniskā. Suverēna šādā nacionalā valstī ir tik pati tauta un viņas griba. Neviena valsts pēc Kanta nedrīkst iejaukties otras valsts iekšējās darīšanās. Savā starpā tādām brīvām, suverēnām republikaniskām, nacionalām valstīm etnografiskās robežās pēc Kanta mūžīgā miera labā jānodibina Eiropas, jā, pasaules valstu federācija — savienība ar kādu augstāku areopagu — obligatorisku šķirēju tiesu priekšgalā, kas lai izšķirtu visus starptautiskos strīdus jautājumus un tā novērstu karus. —

Mūžīgā miera ideja ir pēc Kanta pats augstākais un lielākais politiskais uzdevums, kuŗa realizēšana ir visas cilvēces pienākums. Mūžīga miera idejas realizēšana, šā cilvēces ideālmērķa sasniegšana, būtu vislielākais cilvēces labums, pēc kuŗa sasniegšanas censties, tas ir pēc Kanta visu uzdevums un svēts pienākums.

Latviešu tautas dvēsele savā autonomā darbībā un dziņā pēc brīvības tiecas piepildīt šādus ideālus.

Latviešu tauta nealkst un nedzenas pēc svešu zemju iekarošanas. Sasniegusi savu ideālu, savā dvēselē mūžam tikoto mērķi, kļuvusi suverēna, viņa grib mierīgi dzīvot un darboties savās etnografiskās robežās. Būt mūžīgi suverēnai un ziedošam dārzam līdzīgi izkopt savu zemi, tā tagad viņas nelokāmā un nesadragājamā griba.

Sargies mani šai darbā un manā patstāvībā aizkart! Dzirdīga auss sadzird to izskanam iz latviešu tautas dvēseles. Noli me tangere!

Drosme un stipra enerģija mīt latviešu tautas dvēselē, kas dzidamās pēc brīvības un tiekdamās satvert savus ideālus var izpausties un izpaužas apbrīnojamā varonībā, kā to pierāda mūsu tautas cīņas par brīvību un apvienotu neatkarīgu Latviju. —

Dziņa pēc gaismas, stipra un nesalaužama griba, pašsavaldīšanās un liela uzpurēšanās spēja ideālu labā, visas tās ir latviešu tautas dvēseles un rakstura pamatspējas un tieksmes. Latviešu tautas raksturs ir pastāvīgs. Balta un skaidra ir viņas dvēsele. Tikumība viņā dziļi mīt.

Vai tādas tik skaistas un labas var būt latviešu tautas dvēseles pamatīpašības un tieksmes? Vai jēl maz var runāt par latviešu tautas autonomu dvēseli, par viņas pamatdziņu pēc brīvības un pašnoteikšanās tur, kur latviešu tauta sešus gadusimtenus ilgi nesusi smagas verdzības važas, tikusi kalpināta, apspiesta un izmantota un līdz pat apvienotas

un patstāvīgas latviešu valsts nodibināšanai ir bijusi apspiesta un stipri atkarīga?

Ja viņai būtu bijusi tāda tik liela dziņa pēc brīvības, ja viņas dvēsele būtu autonoma un tiektos izpausties neatkarīgas valsts formā, vai tad viņa jau sen nebūtu saraustījusi savas atkarības un kalpības važas? Kas tā domātu un spriestu, tas nepazītu apstākļu, kādos latviešu tauta nesusi savas verdzības un atkarības važas. Vai nevainīgais baltais balodītis var atsvabināties no plēsīgā un nesalīdzināmi stiprākā vanaga? Ne mierīgi latvieši nesuši verdzības un atkarības važas. Par to liecina viņu vēsture. Pie katra šķietami izdevīga gadījuma viņa ir mēģinājusi atsvabināties no saviem kakla kungiem un izcīnīt brīvību. Par tādām brīvības cīņām jaunākos laikos mums stāsta 1848. g. Bebru dumpis, 1905. gada revolūcija un par visām lietām pēdējās lielās un varonīgās asiņainās cīņas par Latvijas neatkarību. Latvieši arvien ir cīnījušies pret daudzkārt lielāku pārspēku.

Ka latvieši ir briesmīgi „dumpīga“ tauta, t. i. savā dvēselē brīva, pēc brīvības un neatkarības alkstoša tauta, to viņu pirmie kakla kungi vācieši alaž un alaž ir augstākās sferās visādās balsis skandinājuši Pēterpilī un saukuši pēc bargākiem likumiem, žandarmiem, kazākiem un čerkesiem, kas lai savaldītu dumpīgo, pēc neatkarības alkstošo tautu.

Visādos veidos, kā to redzēsim, ir parādījušās un izpaudušās latviešu tautas dvēseles pašnoteikšanās tieksmes un dziņa pēc pilnīgas brīvības un neatkarības.

Drūma ir Latvijas pagātne. Melna kā nakts. Vāciešiem Latviju iekarojot latvieši zaudēja zemi, brīvību, visas cilvēku tiesības. Visas tiesības pārgāja iekarotāju pusē, vienīgi pienākumi palika uzvarēto pusē. Latvju tauta — pastarīte iekļuva verdzības stāvoklī. Sešos verdzības gadusmēnešos viņa bezgala daudz cietusi. — Dziesmās bārenīte žēlojas, ka bargi kungi gan darbu deva, nedeļ' svēta vakariņ'. Bargu kungu kalpībā bija jākremt cieta pelavmaize, avotiņā mērcējot. Uzvarētāji latviešus, kā tautu, visādi izvaroja. Kā tauta latvieši, kā viņu cēlais draugs, brīvības un taisnības apustulis Garlībs Merķelis (Garlieb Merkel) izsakās, līdzinājās mironim.

Bet latviešiem, kā tautai, tomēr nebija lemts mirt. Latviešus, kā tautu, izglāba un uzturēja viņu lielā dzīvības spēja, nesalaužamā griba dzīvot, cerībā, ka reiz jānāk lielajai dzīves pusdienai, kad varēs nokrātīt un salauzt visas važas un kļūt brīva. Kā vācu verdzības, tā despotisko krievu caru laikmetā.

Kā vācieši, tā krievi latviešiem nesuši tikai postu un verdzību visādos veidos. Ko vācietis latviešam darījis, par to pauž mūsu tautas

dziesmas, visa tautu pastarītes vēsture. Vēl nav aizmirstas un dzīvi tautas dvēselē sūrst „pātagas un rētas, kas latvju vīru godu laupīja“. Vēl „žēli vaida Daugava un Staburags asaras rauda“.

Nekas labāks latviešus arī nesagaidīja zem carisma jūga. Apspiešanas, tik visādas apspiešanas. Visa Krievija caru laikā jau līdzinājās milzīgam brīvības, tautu un cilvēku tiesību cietumam. Kulturas pasaule iztrūcinājās un nodrebēja, kad amerikānietis Kenāns laida klajā savu darbu par Krievijas cietumu dzīvi. Aizgrābjošās, satricinošās ainās ikviens nu redzēja, cik sapuvusi patiesībā ir caru Krievija. Ikviens brīnīdamies pats sev jautāja: Kā tas iespējams, ka, lai viens varētu tērties purpurā un būt neaprobežots valdnieks, miljoniem cilvēku jācieš trūkums un bads un jādzīvo gara tumsībā un tādā nebrīvībā, kuŗa līdzinās verdzībai? — Valstī bija tikai viena griba un šīs gribas izpildītāji — vergi, vienalga, tresēs vai skrandās tērpušies. Despots un viņa kalpi. Viss jau Krievijā — šai tautu un cilvēku tiesību cietumā — dibinājās uz despotiskas gribas un varas principa. Istenībā nebija nekādas likumības. Vienīgi šī despotiskā griba bija viss. Visam pēc viņas vajadzēja būt krieviskam. Vienai ticībai. Visam, it visam vajadzēja būt akli padevīgam despotam. Kas citādi domāja, tam atvērās cietumu durvis, tos smacēja tajos un tā ceļš veda uz Sibīriju pie spaidu darbiem. Gara tumsība, važas, nagaika, cietumi, spaidu darbi, karātavas bija līdzekļi, ar kuŗu palīdzību despotiskie, neizglītotie un mānītīgie cari uzturēja savu tumsības un spaidu varu. Lai neviens brīvāki domājošs cilvēks neizbēgtu šādam liktenim, par to gādāja cara kalpi: ministri, policisti, žandarmi un denuncianti.

Pār latviešiem, kā tautu, karājās Damokla zobens. — Kā tautai latviešiem bija lemts bojā iet. Kā tautu latviešus cara valdība un tās kalpi arī nemaz neatzina. Visam, kas īpatnējs latvisks, bija jāznīkst. Pārkrievoties latviešiem vajadzēja! Dzīvot ne latviešu, bet krievu dzīvi! Domāt krieviski — caram padevīgi, verdziski. Krievu skolai, krievu baznīcai, krievu policijai, krievu žandarmiem, krievu kazākiem, idiotiskiem cenzoriem, denunciantiem vajadzēja par to gādāt, lai Latvijā izgaistu katra brīvāka doma, katra latviešu īpatnība un lai viss būtu tikai krievisks. Viss, it viss mums kā tautai tika atņemts. Ne ēnas nebija no tautas pašvaldības. Mūsu mātes valoda bij izdzīta un izslēgta iz Latvijas skolām. Latviešu skolas nebija. Ne mums, kā tautai, bija savas tautas skolas, ne vidusskolas, ne augstskolas.

Par agrarjautājumu bija pavisam aizliegts rakstīt. Pat stāstos gara inkvizitori-cenzori par agrarjautājumu visu strīpoja. Izņīkt bija visam, kas īpatnējs latvisks. Ne kulturas dzīvi un kulturas darbus no mums,

kā tautas, gaidīja, bet nāvi. — Ja mēs, nāvei ziedotie, kā tauta tomēr dzīvojam, tad vienīgi pateicoties savai enerģijai, savai sīkstajai dzīvības spējai un par spīti saviem nāvētājiem, kuŗi visādi nopulējās mūs, kā tautu iznīcināt un saģiftēt tautas skaidro un balto psichi — dvēseli. — Bet gluži bez iespaida tas palicis nav. Par to liecināja denunciantu bars, Kangari, kas šodien kalpoja un denuncēja despotiskā cara žandarmerijai, bija krieviskāki kā paši krievi, žandarmiskāki kā žandarmi, pazemīgi līdz zemei klanīdamies noņēma cepuri asinainā žandarma priekšā, to godbijīgi sveicinādami, bet vāciem Latvijā ienākot rit jau kalpoja un denuncēja visvāciem, līdz debesim slavēdami un aprīnodami Vilhelmu kā lielāko un varenāko pasaules valdnieku, kāds jebkad bijis, suminādami prūšu militarismu un ieteikdami latviešiem pievienoties pie Vilhelma militariskās un imperialistiskās Vācijas! Pat visvācu un vācu militarvaras priekštāvju — Ludendorfa, Hindenburga, Hofmaņa, Tirpica, Kirchbacha, „Baltijas“ vācu baronu un viņu padevīgo ieroču un kalpu Silvio Bredericha, Kurzemes ģeneralsuperintendenta Bernevisa, barona Rādena, Rorbacha (Rohrbach) u. c. sātāniskais Latvijas kolonizācijas plans, kuŗa izvešana nozīmētu latviešu tautas nāvi, šīm mūsu žandarmiskām vergu dvēselēm nelika nodrebēt, nesastindzināja to rokas un neaizliedza to spalvai rakstīt par pievienošanās pie Vilhelma militariskās un imperialistiskās Vācijas un šādu pievienošanās tautai ieteikt. — Tās bija nāves zāles — ģifts, ko vācu okupācijas laika latviešu valodā izdotie vācu laikraksti ar latviešu redakcijas locekļiem tautai sniedza. Lai iedomājamies tik sekošo: Kurzemē apm. $\frac{1}{3}$ zemes piederēja kronim, vācu muižniekiem 946.000 desetiņas, latviešiem tik 898.000 desetiņas. Ja nu kolonizēšanai ar vāciešiem izlietotu, kā bija nolemts, visas kroņa muižas, kuŗu Kurzemē bija ap 200, daļu kroņa meža un atmatas, $\frac{1}{3}$ muižnieku zemes un pat pusi no zemnieku (latviešu) mājām, tad, acimredzot, latviešu nometnes vācu tautības kolonizācijas jūrā Kurzemē vairs tik būtu kā oazes vācietības tuksnesī vai kā mazas, niecīgas saliņas visvācu jūrā, kuŗas bangas šīs saliņas ar laiku pavisam noskalotu un padarītu visu vācisku. Ar kādu drudžainu skubu visvāci, vācu baroni un vācu militarvalde pa okupācijas laiku visu lūkoja pārvācot! Kā latviešus apspiest! No tautas pašnoteikšanās ne vēsts! Latviešu tautas svēto pašnoteikšanās tiesību sev piesavinājās vācu landtagi, kuŗi noziedzīgā kārtā lēma par latviešu tautas likteni, meta par latviešiem kauliņus kā par kādām nedzīvām būtēm, tos saistīdami un pievienodami pie Vācijas, celdami asinaino Vilhelmu par latviešu valdnieku!

Visas pilsoņu tiesības un brīvības pa vācu okupācijas laiku Latvijā bija pilnīgi iznīcinātas. Latvietim Latvijā vietas un darba, bez vien fiziska un garīga verga darba, nebija. Kas akli nenodevās kā ierocis vācu rokās un vācu kalpībā, tas bija ziedots bada nāvei. Ne runas, ne vārda, ne satiksmes, ne citu brīvību! Latvietis Latvijā bija cietumnieks. Fon Goslers, šis latviešu tautas Geslers, Kurzemē bija ievēdis un nodibinājis tiro vergu laiku kārtību. — Pār latviešiem kā tautu un latviešu Latviju vācu militarvalde ar savu sātanisko kolonizācijas planu un citiem drakoniskiem paņēmieniem un nosacījumiem klāja miroņu autu. Kā cariskā Krievija, tā militariskā Vilhelma Vācijas latviešus kā tautu lūkojušas izdeldēt. Krievu cara ģeneraļi un karapulki latviešus kara sākumā izdzina iz viņu (latviešu) zemes! Latviešiem bija jāiet, jāizklist un jāiet bojā svešumā. Atpakallaist viņus vairs negribēja, gribēja visādi apgrūtināt un aizkavēt latviešu atgriešanos dzimtenē un latviešu zemi kolonizēt ar 300.000 krieviem, lai šai Krievijas nomalē dzīvotu tik īsti krievu ļaudis. Sikofantiskā latviešu preses daļa un carisma latviešu kalpi šo latviešu iznīcināšanas politiku vēl pabalstīja, skubinādami latviešus bēgt uz Krieviju.

Krievu despotiskais cars ar saviem kalpiem — pateicoties krievu tautas inercijai (glēvulībai, nespējībai, laiskumam), latviešus, kā tautu, jāšaubās vai tomēr, neskatoties uz viņu sātanisko gribu, paspētu iznīcināt, bet nav šaubu par to, ka Vilhelma Vācijai uzvarot un paturot Latviju un izvedot visvācu un vācu militarvaldes kolonizācijas planu, latvieši kā tauta ietu bojā.

Kopā iešana un kopā turēšanās kā ar carisko Krieviju, tā arī ar Vilhelma imperialistisko militarisko Vāciju latviešiem, kā tautai, varēja tik nest postu un — nāvi. — Katra šo abu varu pabalstīšana no latviešu puses un īsredzīgu politiķu puses bija noziegums — apzinīgs vai neapzinīgs, tas šē nekrīt svarā. —

Pasaules kara sākumā latvieši, savu īsredzīgo politiku un vienas preses daļas satracināti, ar lielu sajūsmu stājās uz krievu pusi, likās būt palikuši krieviskāki par krieviem. Kādu laiku likās, ka latviešu tauta, it kā ar aklību sista, brīvību, tiesības sagaidītu tik no krievu valdības. Lielāko un bīstamāko vācu velnu gribēja izdzīt ar krieva velna palīdzību.

Bet latviešu tautas psiche drīz vien atmodās un kļuva redzīga. — Viņa tiekdamās pēc brīvības, pēc pilnīgas autonomijas — pašnoteikšanās, drīz vien instinktīvi sajuta, ka Latvija kā valsts var dzimt tik uz abu latviešiem naidīgo valstu, t. i. uz Krievijas un Vācijas, gruvešiem.

„Mēs mirstam, kas mūsu tautai par to būs, vai viņa arī tāpat nemirs kā mēs?!“ tā, kā bīskaps Grīnbergs teica, nāvīgi ievainoti latviešu strēlnieki Pēterpili mirdami izsauca. Viņu gara acis bija kļuvušas redzīgas. Kad 1915. gada beigās un 1916. gadā vairāk reizes rakstiski un personīgi griezos pie iespaidīgām personām, lai krievu valsts domē un krievu valdībai prasa latviešiem pilnīgu autonomiju, līdzīgu kā Kanādai vai pat tādu kā Australijai, jo citādi ir noziegums krievu labā izliet latviešu strēlnieku asinis, tad dabūju atbildi, ka nav laiks nodarboties ar tādām lietām, — ka jāpalīdz Krievijai uzvarēt, gan tad krievu cara valdība visu došot, kas latviešiem vajadzīgs. —

„No krievu valdības mums nekas labs nav sagaidāms. Ja Krievija uzvarēs, tad tik reakcija un nagaikas sagaidāmas! Tāda būs krievu valdības pateicība par mūsu izlietām asinīm,“ tā atbildēju.

Sarunā ar valstsdomnieku J. Goldmaņa kgu 1916. gadā izsacījos, ka vajadzētu sasaukt redzamāko tautas darbinieku sapulci, lai izzinātu tautas prasības, jo ar paplašinātām zemstēm vai paplašinātiem landtagiem vien tauta nebūs apmierināma. Tautas dvēsele ilgojas pēc pašnoteikšanās, pēc pilnīgas autonomijas. J. Goldmanis tādu sapulci sasauca 1916. gada rudenī latviešu bēgļu centralkomitejas telpās Pēterpili. Šai sapulcē aizrādīju, ka būtu jāprasa pilnīga autonomija, tāda kā Australijai. Izsacītas tika arī domas, ka vajadzētu apmierināties ar paplašinātām zemstēm. Bīskaps Grīnbergs pievezdams augšā minētos mirstošo strēlnieku vārdus silti izsacījās, ka jāprasot gan būt auto-nomija. Zem bīskapa Grīnberga vārdu iespaida sapulce uzdeva abiem latviešu valstsdomniekiem griezties pie krievu valdības ar autonomijas prasību, kā arī valstsdomē uzstāties ar šādu prasību. Valstsdomnieki to apsolvās darīt. Viņi arī griezās pie valdības ar šādu prasību.

Pēc šīs sapulces 1916. gada beigās vai 1917. gada sākumā valstsdomnieks J. Goldmanis sasauca paplašinātu sapulci, uz kuŗu ieradās latviešu avižu un dažādu organizāciju priekšstāvji, kā no Latvijas, tā no Krievijas. Sapulci noturēja J. Goldmaņa dzīvoklī.

J. Goldmanis atklāja un vadīja šo sapulci. Pēc sapulces atklāšanas kāds viņas dalībnieks nolasīja savu Latvijas autonomijas projektu. — „Ārpus laika un telpas!“ kāds izsauca. „Nevis ārpus laika un telpas,“ tā es atbildēju, „ja karš turpinās, tad var notikt, ka kaŗotāji tā nogurst, ka uz Vācijas un Krievijas gruvešiem dzimst Latvijas valsts, es tam ticu un tāpēc J. Goldmanim lūdzu saņemt šo projektu kā vēsturisku dokumentu.“ — J. Goldmanim projekts palika. — Sapulce beidzot ar lielu sajūsmu izsacījās par tādu tik pilnīgu Latvijas autonomiju, kas līdzinās Latvijas neatkarībai. Par autonomiju ar lielu dedzību uzstājās

dzejnieks K. Skalbe un redaktors Nonācs, kuŗš „Lidumā“ vēlāk ievietoja plašus rakstus par autonomiju, Somijas konstituciju u. t. t. 1917. gadā pēc revolūcijas autonomās brīvās latviešu tautas dvēseles enerģija spēcīgi darbodamās sāka realizēt savus brīvības un valsts ideālus. Sāka šai virzienā darboties Rīgā, Maskavā un it īpaši Pēterpilī, kur kādā latviešu demokrātiskās partijas sarīkotā priekšlasījumā vakarā es, runādams par autonomiju un tautu pašnoteikšanās tiesībām Kanta garā, iekustināju ideju, ka vajadzētu sasaukt visu partiju un sabiedrību priekšstāvju sapulci un nodibināt Nacionalpadomi, kas lai, tiklīdz kā nodibināta, tālīn proklamētu apvienotas un neatkarīgas Latvijas demokrātisku republikānisku valsti. — Pēterpils demokrātiskā partija tālīn pēc tam noturēja ģenerālsapulci, kuŗā piedalījās arī es. Sapulce vienbalsīgi nolēma uzaicināt visu partiju priekšstāvjus uz kopēju apspriedi, kuŗa lai spertu soļus Nacionalpadomes nodibināšanai, kuŗa lai tad proklamētu apvienotas un neatkarīgas Latvijas demokrātisku republiku. Pēc vairāk tādām latviešu demokrātiskās partijas sasauktām partiju priekšstāvju sapulcēm beidzot nodibinājās Nacionalpadome, kas Valkā noturētā sēdē nolēma proklamēt apvienotas un neatkarīgas Latvijas demokrātisku republiku.

Pēterpils latviešu demokrātiskās partijas priekšniekam J. Kukuram un kādam dedzīgam, enerģiskam un darbīgam partijas biedrim Zaķim, kuŗš, diemžēl, vēlāk krita Sibīrijā laupītājiem par upuri, šai pirmajā Latvijas tapšanas periodā ir paliekami nopelni. Sasauktās partiju priekšstāvju sapulces noturēja 1917. gada rudenī Pēterpils latviešu bēgļu apgādāšanas centrālkomitejas telpās.

Kustība, reiz sākusies, turpinājās, pieauga un aizrāva visus sev līdz, arī tos, kas sākumā bija pret neatkarīgu Latviju, tos, kas gribēja tik zemstes, kā arī tos, kas gribēja tik ar latviešiem paplašinātus vācu landtagus. — Jāpiezīmē, ka mūsu dzejnieki K. Skalbe, J. Akuraters un Ķeniņš, kā arī Nonācs tagad ar lielu sajūsmību un sparū uzstājās par neatkarīgu Latviju.

Nodibinājās, kā jau minēts, Nacionalpadome. Proklamēja apvienotas un neatkarīgas Latvijas demokrātisku republiku.

Tā bija latviešu tautas autonomās un brīvās dvēseles enerģijas izpauda, kuŗa bija pieņēmusi šādu veidu.

Pār jauno Latvijas valsts stādiņu jau ir brāzušās dažādas vētras un uznākušas stipras salnas. Bet brīvais tautas gars un viņas nelokāmā griba un stiprā enerģija ir pārvarējušas visas vētras un izturējušas visas salnas.

Tautas autonomās un brīvās dvēseles apbrīnojāmā pašdarbība un

spēcīgā enerģija jo varena un spoža parādījās taisni tai brīdi, kad viss likās būt beigts, visi ideāli izgaisuši, visur redzēja tik tumsu un vācu briesmīgie verdzības laiki rādījās atgriežamies, tas ir tad, kad pirmais Latvijas ministru prezidents Kārlis Ulmanis ar savu kabinetu atradās uz „Saratovas“ pie Liepājas. Latvija likās būt atstāta savam liktenim. Te notika „brīnums“. Ziemeļ-Vidzemē radās Latvijas atbrīvošanas kustība. Autonomā brīvā tautas dvēsele sakustējās un sāka strauji darboties. Tauta, kas alka pēc brīvības, negribēja vairs grimt atpakaļ verdzības zveņģī. Viņa sacēlās un aizstāvējās. Vairāki varonīgi latviešu virsnieki, Berķis, Jansons un citi, kas juta tāpat kā tauta un saprata viņas dvēseles tieksmes, nolēma glābt Latviju vai iet bojā. Nāve viņiem likās būt saldāka, nekā dzīve nebrīvā, atkarīgā Latvijā. —

Šīs kustības dvēsele bija kāds ģeniāls kara vadonis pulkvedis Volde-mars Ozols. Pazīdams savas tautas brīvo, autonomo dvēseli un spēdams apsvērt tautas sajūsmības spēku cīņā par brīvību un patstāvību, Ozols kopā ar citiem, tiem, kas bija apņēmušies atsvabināt Latviju vai mirt, organizēja pretsparu vāciešiem. Zinādams, ka nav latvieša, pie kādas partijas tas arī piederētu, kas necinītos par neatkarīgu Latviju pret vāciešiem, viņš savā armijā uzņēma it visus latviešus, arī tos, kas pār-nāca pār krievu robežu. Armija ātri pieauga. Sajūsma arī arvien kļuva lielāka. Likās, ka nav pasaulē varas, kurās šie par brīvību sajūsminātie varoņi ar saviem tikpat sajūsminātiem un varonīgiem kareivjiem nevarētu pārspēt. Iedzīvotāji savus atsvabinātājus labprātīgi apgādāja ar pārtiku.

Tautas dvēsele instiktīvi sajuta, kas jādara. Pie Raunas, Liepas un Cēsīm Ozols ar savu saorganizēto armiju, kopā ar igauņiem, vāciešiem deva nāvīgu triecienu. Vācu armija ar lielu skubu atkāpās uz Rīgu. Ziemeļ-Vidzemes armija cīnījās par savas tēvu zemes brīvību ar lauvas dūšu, tīri kā spartieša Leōnida pulciņš pie Termopilām senatnē.

Vāciešus Kurzemē ar diplomatiskām notām vien vis nevarēja izdzīt iz Kurzemes. — Bermontieši pēc kāda laika tuvojās par jaunu Rīgai. Ieņemts jau bija Torņakalns. Šai briesmu brīdi atkal sāka atcerēties, ka mums, latviešiem, ir kāds kara ģenijs. Tēvijas saucienam Ozols, kurš atradās igauņu armijā, paklausīja un tēvijas labā zem Baloža kā operatīvās — kaujas armijas vadītājs atkal tēvijai nesavtīgi ziedoja visus savus spēkus. Pa oīram lāgam sajūsminātā un varonīgā armija atbrīvoja Latviju, sakaudama un izdzidama vāciešus no Kurzemes. —

Fon d. Golcs (Goltz) savās „Kara atmiņās“, kā redzams, brīnās un nevar saprast, kā tas nācis, ka latvieši tik pēkšņi un negaidīti ātri Ziemeļ-Vidzemē radījuši armiju, vāciešus ielenkuši un sakāvuši. Atbilde ir vien-kārša: kā kaujā pie Jēnas franču kara ģenijs Napoleons pēkšņi un ne-

gaidot sakāva prūšu armiju pārsteigdams principi fon Hōenlōi (Hohenlohe), tāpat latviešu kara ģenijs V. Ozols pēkšņi un negaidot pārsteidza un sakāva vāciešus. Kara ģenijs vienā, kā otrā vietā veica vienkāršus kara amatniekus.

Izcīnīta nu ir Latvijas neatkarība. Latviešu tauta, kuŗa to asiņainās cīņās panākusi, arī pratis neatkarību uzturēt un aizsargāt. Viņas brīvā autonomā dvēsele gan arvien istā brīdī instinktīvi sajutis to, kas darāms. Gan tauta isto ceļu apzināsies.

Apskatīsim vēl dažus faktus, kas mums dod liecību par latviešu tautas dvēseles pastāvīgām tieksmēm pēc brīvības un neatkarības.

Kad 1904. gadā Pēterpili krievu valdība uzaicināja, lai uz grafa Soļska vārdu ķeizaram tauta iesniedz peticijas, kuŗās var nesodīti droši izteikt savas domas un vēlējumus, tad uz to tūliņ atsaucās latvieši un latviešu progresīvā inteliģence iesniedza peticiju ar vairāk simtu parakstiem, kuŗa starp citu prasīja, lai Krievijā sasauc satversmes sapulci uz vispārējas, tiešas un aizklātas balsstiesības pamata, kuŗa lai izsacītos par to, kāda valdības forma (republika vai konstitucionāla monarķija) ievadama Krievijā.

Šo peticiju izstrādāja īpaša komisija, kuŗas sastāvā, cik atceros, ietilpa Jānis Plieķšans (Rainis), Aspazija, Arveds Bergs, Jānis Asaris, J. Janšons un es. Faktiski viņas izstrādāšanā lauvas daļa piekrit Rainim.

Viņas iesniegšanu uzticēja man kopā ar nelaiķi Jāni Asari. Gluži tik nesodīti, kā tika apsolīts, tas tomēr nenotika. Iesūtītājus vajāja.

1905. gada revolūcijā latviešu mācītājs Rozēns skolotāju kongresā Rīgā iesaucās, kad bija runa par to, kas lai no naktu: „demokrātiska Latviešu republika“, par ko viņam bija jābēg uz Ameriku. — Šis apceres autors 1905. gada decembrī kādā gaŗākā rakstā „Valsts ideāls“ („Mājas Viesi“) prasīja Latvijai pilnīgu autonomiju, tādu kā Australijai. —

Skaistu un raksturīgu piemēru par latviešu lielo brīvības mīlestību pieved savā skaistajā darbā „Latvieši“ („Die Letten“) Garlībs Merkels, kuŗš tur starp citu atstāsta sekošu notikumu: „1795. gadā“, tā viņš raksta, „Rīgas inteliģences lapas 31. numurā parādījās ziņojums no kāda kunga, kuŗš ir vispusīgi izglītots, studējis, Eiropu apceļojis un tādēļ muižnieku starpā tiek turēts par vienu no visgaišākiem.

„Šā mēneša 16-tā dienā no — — muižas aizbēdzis kambarkunga fon *** virspavārs, kad tas savas mantas aizvezdams pamazām uz to bija sagatavojies. Viņa vārds ir Pēteris u. t. t. u. t. t. Jādomā, ka viņam ir klāt daudz naudas, kuŗu viņš nopelnījis izgatavodams adītas medību somas. Izņemot šīs brīvības blēņās viņam nav nekādu netikumu. Kas viņu nogādās — — muižā, tas var saņemt kā atalgojumu trīs simti rubļus sudraba naudā — (tā tad viņam šis bēglis ļoti svarīgs? — Nē, uzklausat!) — vai arī caur rakstu dzimtiesības uz

šo cilvēku, tomēr vienīgi zem tā nolīguma, ka viņam ne viņa jaunais kungs, ne tie, kuriem viņš vēlāki varētu tikt pārdots, ne par naudu, ne par dāvanu nedrīkst dot brīvību, citādi viņš, lai būtu kur būdams, kļūst atkal par kambarkunga īpašumu**).

Kāda traka atriebības kāre, solīti sumu, kuŗa divkārt pārsniedz parasto dzimtcilvēka vērtību, ja solītājam bēglis nemaz nekrit svarā, bet viņš tikai savas dusmas pie tā grib aplusināt! Kāda šausmīga ļaunsirdība, atsacīties no cilvēka, ja tikai tas nedabū sasniegt to, ko viņš tura par savas dzīves augstāko laimi. Un kāds iemesls šim zvēriskajām dusmām? Tas, ka nelaimīgajam piemīt netikums, netikums, kuŗu citādi uzskata par viscēlākā cilvēka pazīšanas zīmi, un kuŗu visi, izņemot vergu tirgotājus, turētu par tikumu: tas, ka viņš jūt sevi par cilvēku un cenšas pēc personīgas brīvības. Fon *** kungam par atzinību mums jātic, ka viņam kā dzimtcilvēkam nebūtu tā netikuma, kuŗu viņš tik aklās dusmās soda. Viņš nevien nejustu vajadzību pēc brīvības, bet pateiktos dievam, ka tas līcis viņa mutē iemauktus un laužņus un nodevis viņu cēlāku radījumu gaišajai varai un pātagai. Viņa dedzīgākā vēlēšanās, viņa godkāribas mirdzošākais mērķis būtu sasniegts, ja viņam tiktu ļauts panest visas sava žēlīgā lielkunga ārprātības, un ja viņš tiktu atrasts par padevēgu kalpu līdz savai nāves stundai. Tā tad jānozēlo, ka liktenis viņu nostādījis nepareizā vietā. Viņam vajadzētu būt Pēterim, un Pēterim kambarkungam. Viņš tad būtu pilnīgākais paraugs vergam un Pēteris muižniekam. Ja pat viņa nīknais lielskungs viņa nevar apvainot par citu netikumu, kā brīvības vajadzību, tad jādomā, ka viņš ir bijis ļoti krietns, augsti cienījams cilvēks. — Tā izsakās Garlībs Merkels par vācu muižnieku un latvieti-vergu**).

Tamlīdzīgu gadījumu, kur latvieši bēgdami lūkojuši iegūt brīvību, ir bijis ļoti daudz. Tas atkal mums dod liecību par latviešu tautas dvēseles neapslāpējamo brīvības dziņu. Nekāda verdzība un nekādi spaidi nav varējuši aplāpēt brīvības kvēli latviešu tautas dvēselē.

Ka autonomija, pašnoteikšanās un pašdarbības tieksmes ir nešķīramas no latviešu tautas dvēseles un dziļi viņā sakņojas, to pierāda daudzas parādības latviešu dzīvē. Despotisko caru laikmetā, piemēram, kur visas tiesības latviešiem, kā tautai, bija atņemtas, latvieši savā Latvijā, kuŗa, kā Latvija, oficiāli nemaz neeksistēja, nodibināja pa visu

*) Saprotais, ka paziņojumā bija vārdi, kuŗus es (t. i. G. Merkels) saudzēdams izlaidu.

***) Sk. „Latvieši“. No G. Merkela. Tulkojis Aleksandrs Būmanis. A. Gulbja apgādībā, Sv. Pēterburgā. 1905. g. 64. lappusē.

zemi veselu dziedāšanas, zemkopības, labdarības biedrību un krāj- un aizdevu kasu tīklu... Visās viņās, neskatoties uz to, ka viņas apzinīgi izpildīja savu oficiālo uzdevumu, piekopa, audzēja un attīstīja nacionālo apziņu. Tas viss notika tik izveicīgi un tik likumīgās statutu robežās, ka policija, žandarmi un denuncianti nekādi nevarēja piekļūt klāt. Statutus visādi sašaurināja un ierobežoja, uzraudzību pastiprināja, bet kā nekā, tā nekā. Izlietodami izveicīgi vēsturiskus notikumus savā labā, latvieši sarīkoja grandiozus dziedāšanas svētkus, piem. par piemiņu Kurzemes pievienošanai pie Krievijas u. t. t. Aizliegt tādus svētkus bija grūti, jo, kā neļaus latviešiem priecāties par Kurzemes pievienošanu?!

Tā zem dažādas izkārtnes sarīkoja piecus grandiozus dziedāšanas svētkus ar vairāk tūkstoš dziedātājiem un dziedātājam un desmitiem tūkstošiem klausītājiem. Tie bija nacionāli tautas svētki, kuŗos atkal un atkal no jauna uzliesmoja nacionālās apziņas un sajūsmības uguns. Ar svētu apņemšanos sirdī dzīvot tikai Latvijai, pacilātu sirdi un garā stiprināti pēc svētkiem visi priecīgi devās uz mājām, lai darbos pierādītu savu tēvijās mīlestību. Latviešu dziedāšanas svētkiem nacionālā ziņā ir tāda pat nozīme, kā senatnē Olimpa sacīkstēm grieķu tautas nacionālās pašapziņas pacelšanas ziņā.

Ikgadus Rīgas Latviešu biedrības Ziņību Komisija noturēja vasaras sapulces jūnijā, uz kuŗām latviešu intelīģence sanāca no visas Latvijas un no visām Krievijas malām.

Garā stiprināti un sajuzdamies visi kā vienas tautas brīvi locekļi, visi priecīgi šķīrās ar cerību sirdi, ka nākošā gadā atkal satiksies un kopēji pārrunās savas tautas panākumus, priekus un bēdas. Nodibinājās divas lielas lauksaimniecības centralbiedrības: 1) Latviešu Lauksaimnieku Ekonomiskā biedrība, kuŗai bija pāri par piecdesmit filiatēm — lauksaimniecības mašīnu etc. pārdotavām un 2) Rīgas Lauksaimnieku Centralbiedrība ar daudzām zaru biedrībām pa visu Latviju. Pirmās dvēsele bija nelaiķis agronoms J. Bisenieks un otrās agronoms Skubiņš.

Tas rāda, ka autonomā, pašdarbīgā latviešu tautas dvēsele savā brīvības dziņā visbēdīgākajos apstākļos vēl arvien spējīga darīt brīnumus.

Spilgti visā savā skaistumā un varenībā latviešu tautas dvēsele izpaužas tautas dziesmās, kuŗu ar visiem variantiem kopā Krišjāņa Barona sakārtotā astoņsējumu lielajā tautas dziesmu krājumā „Latvju dainas“ ir 218.000.

Cik dziļas brīvības tieksmes un cik liela brīvības mīlestība vergu laiku latvju dvēselē, to pierāda sekošā tautas dziesma:

„Dievs pats sodi tēvu,
Dievs pats sodi māti,
Kas man lielu audzināja
Šinī vergu zemīte.“

Vergu laiku latvietis brīvību tā tad turēja augstāku, vērtīgāku, nekā dzīvi verdzībā. Labāki pēc viņa ieskata un sajūtas nedzīvot, nekā dzīvot tādos apstākļos. —

Grūts liktenis šai tik brīvai, sirdsdzījumos brīvai tautai, bargu kungu kalpinātai.

„Kas tie tādi, kas dziedāja
Bez saulītes vakarā? —
Tie ir visi bāra bērni,
Bargu kungu klausītāji.

Kurin' ugun', silda gaisu,
Slauka gaužas asaras;
Krimta cietu pelav' maizi,
Avotīnā mērcēdami ...

Saulīt vēlu vakarāi
Sēžas zelta laiviņā.
Rītā agri uzlēkdama,
Atstāj laivu ligojot.

Kam, saulīte, vēlu lēci?
Kur tik ilgi kavējies? —
Aiz viņiem kalniņiem,
Bāra bērnus sildīdama.“

Gaišā, saulainā dvēsele alkst gaismas, saulītes.

„Saulīt' tecēj' tecēdama,
Es paliku pavēni ...
Nava savas māmuļiņas,
Kas iecēla saulītē ...

Tec, saulīte, pagaid' manis,
Ko es tevīm pasacīš':
Aiznes manai māmuļiņai
Simtu labu vakariņu!..

Jau saulīte zemu, zemu —
Māmuļiņa tāju, tāju ...
Teku, teku — nepanāku,
Saucu, saucu — nesasaucu!..

Tec, saulīte, atskaties,
Kas tek tevis meklēdami:
Simtiņš mazu bārenišu
Tek kailām kājiņām ...

Lidzi, lidzi, labi ļaudis,
Nedar' žēli bāriņam,
Kā saulīte lidzi dara,
Visai zemei gaišumu!“

Līdzjūtīga, līdzcietīga, redzams, ir latvja baltā dvēsele. „Nedar' žēli bāriņam!“ Tādas aizgrābjošas skaņas plūst iz tautas sirdsdzīļumiem.

Pēc brīvības, saulītes, gaismas ilgojas tīrā un skaidrā latvja dvēsele. Daudz vērtīgākas kā pasaules mantas tautu dēlam un tautu meitai ir gara mantas. Kā gudrais Zālamans no dieva lūdzas, lai tas viņam dotu gaišu prātu, gudri izšķirt, kas labs un kas ļauns, tāpat latvju tautas dēls un tautas meita lūdzas, lai saulīte viņiem dod savu baltu- miņu, lai dieviņš dod gaišu prātu, lai māmuļiņa māca gudru padomiņu. Par rotām, greznošanos un priecīgu izdzīvi parasti domā un prāto jaunavas. Bet latvju tautas meitene lūdz savu dārgo māmiņu, lai māca viņu darbiņos. Pēc darba tai pirksti ķeņ un dvēsele gaismas, gudribas alkst. Tāpēc arī tagad viņas uz mūsu gaismas pili tik čakli kājas aun un zinātnes tempļi gaismu dzeņ kāri. Ka sievietē lūgs

dievu pēc prāta gaismas, pēc gudra padomiņa, tas nez' vai pavisam būs atrodams kādas citas nācijas tautas dziesmās. Visai raksturīgas tāpēc ir sekošas tautas dziesmas, kuŗās tik skaisti izpaužas gaiša un balta, pēc zinātnēm alkstoša dvēsele:

„Šuj', māmiņ, man kreklīņu
Deviņām virēm;
Devītā vilrtē

Liec man gudru padomiņu.

Ai, saulīt, tu es' balta —

Dod man savu baltumiņu!

Ai, Laimiņ, tu vesela —

Dod man savu veselību!

Ja, dieviņ, mantu dodī,

Dodi gudru padomiņu;

Manta vien maz der lieti,

Ja nav gudra padomiņa.

Sitat mani kur sizdami,

Par galviņu nesitat:

Galvā man viss prātiņš,

Viss gudrais padomiņš.

Sītiēt mani kur sizdami,

Par galviņu nesītiēt:

Iztek mani asentiņi,

Nava gudra padomiņa.

Māci mani, māmuļiņa,

Māci labā darbiņa:

Siki šūt, smalki vērpēt,

Sev ražanu taisīties.

Māci mani, māmuļiņ,

Visādam darbiņam;

Izmācījse darbiņam,

Māci gudru padomiņu.

Māci mani, māmuļiņa,

Visādos darbiņos.

Izmācījse darbiņos,

Dod labos ļautiņos."

Saprotams, ka dvēsele, kas alkst pēc gaismas, gudrības, ir balta, laba, satīcīga.

„Maza biju, balta gāju

Bāleliņa druviņa;

Bāliņš pirk vainadziņu,

Tautiēts zelta gredzentiņu.

Ai, kaimiņu zeltenītes,

Mūs' mīlīgu dzīvošanu!

Viena patē roze zied,

Visas vija vainadziņu.

Bite, bite, meita, meita,

Tā nerieba nevienam:

Bite druvas nesliedēja,

Meitas naida neturēja.

Lai dreb lapa, kam dreb lapa,

Liepai lapa nedrebēja;

Lai tur naidu, kas tur naidu,

Meitas naida neturēja.

Mēs bijām ciema meitas,

Kā māsiņas turamies;

Cik dižs rieksta kodoliņš,

To mēs pušu dalījām.

Tā dzīvot meitiņām,

Kā baltām aitiņām:

Nenīsties, nebārties,

Neturēt ienaidiņ'.

Labāk gāju dziedādama,

Ne ap otru runādama:

Drīz, ap otru runādama,

Top lielāi ienaidā."

Ne vien balta, laba, satīcīga, bet arī šķīsta, balta kā sniegs, kā liliņa maiga, kā mimoza ir tautu meitas dvēsele.

Arī tautas dēlam ir dārga māsas tirā, baltā dvēsele. Viņš mīļi lūdzas māsiņu, lai skaidra, šķīsta tai sirsniņa, lai uzaug laba, tikumīga, ar godu lai nēsā vainadziņu. Viņa pašā dvēsele jau ar' ir tik sirds-šķīsta, balta, un baltais bāleliņš grib tādas pat māsiņas ar baltu sirds-šķīstu dvēseli.

„Audz godā, man' māšiņa,
Valkā vaļa vaiņadziņu;
Brāļi tevi mīļi gaida
Ar godiņu izaugam.

Ar godiņu, jaunas meitas,
Ne ar zeltu, sudrabiņu;
Zelt', sudrabu gan dabūs,
Goda vairs nedabūs.“

Bet brālīša māšiņa ir tikumīga, tikumības bauslība tai sirdī dzīli rakstīta ir, viņa jau tikumības dīgļus no senčiem un vecākiem mantojusi ir, ka bažu tai nav, ka negodā krist tā varētu, un būdama droša, ka no tikumības ceļiem neviens to novērst nepaspēs, viņa pašapzinīgi atbild:

„Brālis mani lūdzin lūdza:
Māšiņ, kaunu man nedar!
Es tev kauna nedarīšu,
Lūdz, brālīti, vai nelūdz.
Glabāj' savu vaiņadziņu,
Kā sirsniņu azotē,
Jau redzēju dažu labu
Bez godiņa noņemam.
Labāk lecu ūdenī,
Ne radiem kaunu daru,
Labāk manu augumiņu
Lai sit vilnis maliņā.
Labāk redzu zelta naudu
Ugunī sadegot,
Nekā savu augumiņu
Negodā paliekot.

Labāk redzu zelta naudu
Zil' ugunī sadegot,
Nekā savu augumiņu
Negodā noliekot.
Manis dēļ(i) bāleliņi,
Zemu acis nenesiet;
Ar godiņu novalkāšu
Jūsu pirktu vaiņadziņu.
Gļaužu savus sirmus matus,
Lieku ziedu vaiņadziņu;
Labāk veca ar godiņu,
Nekā jauna bez godiņa.
Labāk mani sirmi mati
Zem vizuļu vaiņadziņa,
Nekā man zelta mice
Bez godiņa galviņā.“

Autonoma, pašdarbīga, uzņēmīga ir tautas baltā, tikumīgā dvēsele. Arī skaidrsirdes tautu meitas dvēsele ir tāda pat pašdarbīga, uzņēmīga, enerģija pati. Citādi jau ar' tas nemaz nevar būt! Sieviete dvēsele ir tautas dzīvības avots.

Latviete ir darbīga, izturīga, gādīga, čakli kā skudra viņa nenogurusi visu cauru dienu tekā un darbus veic, kā bite tā medu nes un dzīvi saldu dar'. Viņa ir mājas labais ģenijs, kam saulaina dvēsele un gaismu kas dzīvē nes.

„Ai dzīvite, ai dzīvite!
Pie dzīvītes vajadzēja
Vieglu roku, vieglu kāju,
Laba gudra padomiņa.
Dievs man deva, dievs man deva,
Dievs rokā neiedeva,
Dievs rokā neiedeva,
Iekam pate nepelnīju.

Divi rokas, divi kājas,
Tie bij' mani četri kalpi;
Kad tie četri piekusts,
Nevienam nemīlēšu.
Driz es gāju, driz darīju,
Driz es otru aicināju;
Drizajam, veikaljam
Nākt ar mani ietaļam.“

Pašdarbīga, čakla, izturīga ir latvju sieviete. Pati viņa visu dara, tik uz sevi palaujas. Dievs gan deva, viņa saka, tik vis rokā neiedeva, iekām pati nepelnīju. — Bez paša darba nekas nebūs. Ja pats nestrādāsi, ja pats nepelnīsi, i dievs pats tad rokā neiedos.

Ora et labora! (Lūdz dievu un strādā!) — Svētība tad mājā nāks un laime sirdī mitīs. Tik darbā ir svētība, tik darbā ir laime. Tik darbā sev, tik darbā tuvākam, tautai, cilvēcei! — Bet sevišķi svarīgs šķiet esam man augšējos pantīņos tas, ka viņi mums rāda latviešu sievietes dvēseles pašdarbību, viņas autonomiju.

Darbīgs, čakls, uzņēmīgs, izturīgs ir arī tautas baltais bāleliņš. Viņš strādā dienu, viņš strādā nakti, bet liktens viņam tomēr ir sūrs. Lai strādā, kā strādādams, nevar kungus piebarot. Kā baltais bāleliņš, tā baltā māseniņa, lūk, vergi ir! Tas viņiem sirdi, kā uguņiem dedzina. Sirds sāp un baltā dvēsele brīvības, gaismas, taisnības alkst.

„Strādāj' dienu, strādāj' nakti,	Vai, dieviņ, kājas sāp,
Nevar kungus piebarot:	Kalnā kāpti nevarēju;
Ai, bagātā veļu māte,	Vai, dieviņ, sirds aizkusa,
Palīdz kungus piebarot.	Kunga darbu strādājot.
Vai tu zini bāleņiņi,	Aiz ko man līkas kājas,
Kāda mana dzīvošana?	Aiz ko kupris mugurā?
Vilks nokoda kumeliņu,	To man dara kunga rijas,
Kungs paņēma ligaviņu.	Kunga lieli tīrumiņi.
Ai, dieviņi, kur līdišu,	Aiz ko sīkas, aiz ko mazas
Pilni meži vilku, lāču,	Suntalnieku zeltenītes?
Pilni meži vilku, lāču,	Dienu kunga tīrumā,
Pilni lauki muļžinieku.	Nakti kunga piedarbā.

 Ej, saulīte, drīz pie Dieva,
 Dod man svētu vakariņu;
 Bargi kungi darbu deva,
 Nedod svēta vakariņa.“

Tā bāra bērni, mūsu verdzinātie senči. Viņi gan cer, ka saulīte norietot darbs beigsies un būs miers, būs atdusa. Bet, vai dieviņ, kas tad tas?! — „Sen saulīte aizgājusi Aiz viņiem kalniņiem, Vēl strādāja bāra bērni Liela kunga tīrumā.“

Bet, kaut vergu važas senči nesa, kaut darbā sakropļoti, likām kājām, kupri mugurā vēl kunga darbos svida, sirds aizkusa, tak verga krūtīs vēl vienumēr sirds brīva pukstēja. Nekāda vara, nekādi slogi tautas autonomās dvēseles vareno, spēcīgo brīvības dziņu vis nospīest un nomākt nespēja. Sirdī brīvs latvis palika, kaut verdzības važas to liktenis iekala.

Kad vairs nevarēja izturēt, kad posta slogs galīgi draudēja nospīest, tad dziesmās latvietis meklēja mieru un atspirdzi. Dvēseles sāpes un nopūtas izpaudās un izskanēja aizgrābjošās, sirdi satricinošās burvīgi skaistās tautas dziesmās. Sirdi tas atvieglināja un tajā radās salds debešķīgs miers. Ar savu nepārspējamo un nesalīdzināmi dziļo lirismu baltā latvju tautas dvēsele stipri izšķīras no visām

citū tautu dvēselēm. Tādu tautas dziesmu nav nevienai citai tautai visā viņu pilnībā. Viss, ko maigā, jūtīgā tautas dvēsele jūt un pārdzīvo, izpaužas un izskan dziesmās: bēdas un prieki, un ilgas pēc gaismas un bvīvības.

Neviena tauta ar tādu tiesību nav varējusi to izteikt, ko latviešu tauta sekošā tautas dziesmā:

„Dziedot dzimu, dziedot augu,
Dziedot mūžu nodzīvoju;
Dziedot nāvi ieraudzīju
Paradīzes dārziņā.“

Platōns runā par dvēseles valodu. Burvīgās dziesmu skaņās latviešu tautas dvēsele izskan.

„Leben atme die bildende Kunst, Geist fordr' ich vom Dichter;
Aber die Seele spricht nur Polyhymnia aus.“ (Fr. Schiller).
(„Dzīvību mākslai, kas tēlo, būs elpot, garu no dzejnieka prasu;
Bet dvēseli izteic tik Polihimnija vien.“)

Ar latviešu tautas dvēseli tas visā pilnībā noticis ir. —

Sāpīgu, sagrauztu sirdi latvietis nesa smago verdzības slogu. Kā iekšķīgi brīvs, kuŗa dvēselē taisnības sajūta dziļi mita, viņš verdzības slogu dziļi sajuta kā kļiedzošu netaisnību, kā ko tādu, ko dievs nekādi nedrīkstētu ciest. Viņa vērigā acs pasaulē redzēja netaisnības daudz. Ne tik vien verdzība tāda bija. Kāpēc dievs tā nenovērs? Viņš tak ir spēcīgs, varens. Ja viņš, iekšķīgi brīvais latvis, tik spēcīgs būtu, viņš verdzības važas, netaisnību, postu, visas vaimanas un sāpes tad peklē tūliņ sviestu. Lai cilvēkiem labi klājas un lai laimīgi tie! Kāpēc tam jābūt citādi, ja dievs vai dievi spēcīgi diezgan un taisnīgi ir?! Kā citkārt Prometejs ar Dzevu, tā latvis ar savu dievu tiesā iet un tam pārmet, ka viņš netaisni dara. Latvis, kuŗa dvēselē viena no galvenām tieksmēm taisnību darīt ir, nemaz citādi domāt un darīt nevar. Viņa taisnības sajūta iz viņa dvēseles dziļumiem ārā plūdzama skaisti dzejā izpaužas.

„Kam, dieviņi, tā darji,
Citam labi, citam slikti?
Citam devi zelta naudu,
Citam spēķi rociņā.
Līdzī, dieviņ, i līdzina,
Pa zemīti staigādams,
Neliec vaļas bagātam
Mī nabaga kājiņām.“

Nabadziņa taisnība
Vēja mātes šūpulī.
Neba sauca taisnība, —
Vēja māte pretim sauca.
Saulīt, balta tecēdama
Salīdzini šo zemīti:
Bagātie nabadziņu
Dzīvu raka zemīte.“

Tas nedrīkst tā būt, tas nevar tā palikt, izlīdzināšanai jānotiek, vajaga būt kādai atmaksai, taisnībai jāvalda ir. Vai gan kungs lai

nesodīts viņu kalpina, atņem tam mantu, pat līgavu? Nē, nē, kādai atmaksai vajaga būt! Par saviem grēkiem kungs taisnīgi cietis. Citādi tas nemaz nevar būt. Tam latvietis nešaubiģi tic un ticībā šādā viņš pravieša mēlē nelietim, bargajam kungam sludina bargu, bet taisnu dieva sodu.

„Ai, kundziņi, ai, kundziņi,
Kam mocīji man bāliņu?
Velns to tavu dvēselīti
Sveķu katlā dancinās.

Ai, bāliņi, mums, bāliņi,
Elle darba gana būs:
Kundziņš virs trumuli,
Mums uguns jākurina.

Kas tur kļiedza, kas tur brēca
Elles katla dibenā?

Tā kundziņa dvēselīte,
Kas zemniekus vārdzināja.
Uz kundziņa dvēselītes
Manas gaužas asariņas:
Vakar pirku kumeliņu,
Šodien kunga rociņā.

Melna čūska miltus mala
Vidū jūras uz akmeņa.
Tos būs ēst tiem kungiem,
Kas bez saules strādināja.

Kad man būtu tā naudiņa,
Kas guļ jūras dibenā,
Es nopirktu Rīgas pili
Ar visiem vāciešiem.
Es vācietim tā darītu,
Kā vācietis man darīja;
Es vācieti dancinātu
Uz karstiem ķieģeļiem,
Jo vācietis augstu lēktu,
Es pakurtu uguntiņu.

To darītu vācietim,
Ko vācietis man darīja.
Dienu liktu mežā braukt,
Nakti riju kuldināt,
Svētdienā pēcpusdienas
Liktu cūkas paganīt.
Ai, vācieti, velna bērns,
Vēl tu iesi nabagos,
Vēl tev mani bāleliņi
Dos maizītes gabaliņu.“

„Kam, dieviņi, tā darīji, Citam labi, citam slikti? Nelic vaļas bagātam Mīt nabaga kājiņām!“ Tā vergu laiku latvis, kam taisnības sajūta dvēselē mita, uz dievu sauca. — Un tagad? —

„Gažām gāju moku muižu,
Nedzird vaīra mocījot.
Vai pietrūka moku ļaužu,
Vai ar' (al.: Vai to) pašu mocitāju?“

Latvietis nopūtās, debess to dzirdēja. Gan dieviņš taisnību, brīvību par velti nedeva Latvijai. No diženo strēlnieku dzīvības pilnajām, kūpošām, karstajām asinīm mums brīvība, taisnība uzdīga. Ar liesmaiņiem zobeniem asiem tie melnos bruņiniekus veica un verdzības tumšos cietokšņus šie varoņi gruvešos grāva.

Nu laiki ir jauni, nu Latvija brīva, nu Latvijā brīvība zied. Tik izkopt nu Latviju, tik brīvību sargāt! Lai brīvības uguns mums mūžīgi dvēselē visiem deg! Lai Latvijā vienumēr taisnības kausam ir pilnīgs svars!

„Kas dzīvību baidās kīlām likt,
Pie istas dzīvības nevar tas tikt.“
(Fr. Šillera „Jātnieku dziesma“.
Ed. Veidenbauma tulkojumā.)

Latvietis nekad nav baidījies dzīvību ķīlām likt, ja pie istas dzīvības tikt, ideālus skart var. Kā senatnē, tā tagadnē. Par brīvību, tēvu zemi, latvietis smaidīdams cīņā iet un vienmēr gatavs par to savu dzīvību ķīlām likt. To pierādīja nesenās cīņas par tēvu zemes neatkarību. Drošsirdīgi un bez bailēm uzpurēties ideālu, tēvu zemes labā ir viena no visstiprākām galvenām tieksmēm latvieša un līdz ar to arī latviešu tautas dvēselē. Skaisti tas izpaužas tautas dziesmās.

„Uz ežiņas galvu liku,
Sargāj savu tēva zemi;
Labāk manu galvu ņēma,
Nekā manu tēva zemi.

Labāk man kaŗā mirt,
Ne celiņa maliņā.
Kaŗā kauta dvēselīte
Iet pie dieva dziedādama,
Iet pie dieva dziedādama
Engelišu pulciņā.

Kaŗā iešu es, māmiņ,
Vai tu gribi, vai negrib';
Māsiņām liela slava,
Kaŗā kauti bāleliņ'.

Bet: Pate māte sav' dēliņ
Kaŗa vīru audzināja:
Īsus matus audzināja,
Gaŗus svārkus šūdināja.

Pate māte savu dēlu
Kaŗa vīru sataistīja:
Apvilkusi brūnus svārkus,
Piejoŗ zaļu zobeniņu.

Ai, bāliņi, ai, bāliņi,
Nem zobenu rociņā,
Ēj uz prūšu robeŗām,
Sargā savu tēvu zemi!

Apkārt kalnu saule tek,
Pāri tek mēnestiņis;
Apkārt jāju prūšu zemi,
Cauri laidu zobeniņu.

Kaut man būtu brīvestība
No tiem kaŗa vīrsniekiem,
Es aizvestu sav' māsiņu
Uz tām prūšu robeŗām,
Lai redzētu man' māsiņa,
Kāda dzīve bāliņam:
Lodes, skrotas gaŗām skrēja,
Uguns acis svilināja,
Spoŗajais zobentiņš
Ap galviņu laistījās.

Es ar savu naidenieku
Uz ezera satikos,
Ledus gāja briku, braku,
Zobeniņi ūniku, ūnaku.

Māsiņa: Ej kaŗā, bāleliņ,
Valdi savu zobeniņu,
Valdi savu zobeniņu,
Tā, kā savu līgaviņu!

Dod, māmiņa, es grib' būt
Kaŗa vīra līgaviņa,
Es grib' ēst kaŗa maizi,
Baŗot kaŗa kumeliņu,
Baŗot kaŗa kumeliņu,
Rakstīt kaŗa karodziņu.

Zinādama sazināju,
Kuŗš būs mans arājiņš,
Tam baŗoju kumeliņu,
Tam puŗkoju cepurīti,
Tam apjozu zobentiņu,
Tēvu zemi aizstāvoit.

Zila, zaļa gaisma ausa,
Īsarkana saule lēca.

Vai tie mani bāleliņi

Krievu (al.: poļu, vācu, Riŗas) pili
dedzināja?

Šķiŗ, dieviņ, manu ceļu,
Raisi manu valodiņu,
Man jāiet tai zemē,
Kur zobeni zemi dala.

Kungi, kaŗa neceļat,
Man vēl mazi bāleliņi;
Kad paaugs bāleliņi,
Būs dēviņi kaŗotāji.

Ļempu tēvam pieci dēli,
Neviens negrib kaŗā iet;
Apšu meita sedlo zirgu,
Grib par varu kaŗā iet.
Apsēglojsi kumeliņu,
Piejoŗ zelta zobentiņu.

— Ar dieviņu, tēvs, māmiņa,
Jaunākie bāleliņi!
Pirmo birzi es izjāju,
Kā bittē dziedādama;
Otru birzi izjājusī,
Satiek' kaŗu kaŗojam.

Es padevu dievpalīgu
Kaŗa vīru vīrsniekam.
Saka veci kaŗa vīri:
Tas nav mūsu bāleliņš.
Jāj, māsiņa, sētiņa,
Godā tēvu, māmuliņu.
Tev pieder tēva zeme,
Tēva bērī kumeliņi.

Lustīgs puika es uzaugu,
Lustīgs kaŗa gājējiņš;
Māte ada kaŗa jostu,
Tēvs kaļ kaŗa zobentiņu,
Māsa mana jaunāka
Rakst' man kaŗa karodziņu.

Māte savu vienu dēlu
Kaŗa vīru audzināja.
Māte ada diegu zeķes,
Tēvs šūdina zābaciņus;
Māte auda zīda jostu,
Tēvs kaldina zobentiņu.

Māt' uzvilka brūnus svārkus,
Tēvs uzvilka cepurīti;

Ekur stalti kaŗa vīri, mūsu brašīe Marsa dēli! Tā man arvien neviļus nāk prātā, redzot mūsu staltos kareivjus, kā tie dziedādami, spēlēdami, stalti, kā īsti Marsa dēli, soļo pa Rīgas ielām vai vērojot viņu veiklās kustības un kārtību parādes gājienos. Napoleona gvarde nevarēja būt varenāka un varonīgāka!

Drošsirdība un varonība mums arī visur dveš pretim iz mūsu senču kaŗa dziesmām. Priecīgi un pašapzinīgi kareivis iet kaŗā. Pati māmuliņa sav' dēliņu kaŗā ejot apšuškoja, tēvs zobentiņu kaldināja, māsiņa karodziņu izrakstīja. Ai, bāliņi, ai, bāliņi, Ņem zobenu rociņā, Ej uz prūšu robežām, Sargā savu tēvu zemi! Tā māsiņa paskubina savu bāleliņu. Tautu meita saka uz savu māmuliņu: Dod, māmiņa, es grib' būt Kaŗa vīra līgaviņa, Es grib' ēst kaŗa maizi, Baŗot kaŗa kumeliņu.

Dzīļi nicina glēvuļus, kas negrib kaŗā iet. Ļempu tēvam tādu veseli pieci dēli, kas tā negrib. Tautu meitai kauns par tādiem glēvuļiem, viņa, apsegļoj'si kumeliņu, piejzusi zelta zobeniņu, aizauklešo kaŗā, kā bittē dziedādama. — Tautu dēls jūt aizjājot, ka viņš vairs ne-

Māt' apjoza zīda jostu,
Tēvs piesprauda zobeniņu;
Māte zirgu apsegļoja,
Tēvs uzcēla mugurā.

Vaicā māte vadīdama:
Kad, dēliņi, tu pāriesi?
— Tad, memmiņa, es pāriešu,
Kad zaļos sētas mieti,
Kad zaļos sētas mieti,
Celsies ola uz ūdeņa,
Spalva grims dibinā.

Nu, ar dievu, Vidzemīte,
Nebūšu vairs Vidzemē!
Neieš' vairs tumšās naktīs
Meitām durvis virināt.

Lai aug puri, lai aug meži,
Kur jāļ cauri brasēdams;
Driz būs manim jābrase
Daiļā kaŗa pulciņā.

Ekur stalti kaŗa vīri,
Mani balti bāleliņi!
Paši gāja spēlēdami,
Kumeliņi dancodami.

Snīga sniegi putināja,
Balti jāja kaŗa vīri:
Tie nebija kaŗa vīri,
Tās bij' zēnu dvēselītes.

pārņāks. Uz mātes jautājumu, kad viņš pārņāks, dēls mierīgi atbild, ka tad, kad zaļos sētas mieti, kad ola celsies uz ūdeņa un spalva grims dibenā. Un tomēr viņš priecīgi iet nāvei pretim. Tēvu zeme viņu sauc, par viņas brīvību un neatkarību viņš ar smaidu uz lūpām atdod savu zaļoksnējo dzīvību, izlej savas jaunās asinis, kuņas dzīvības pilnas, rit strauji. Īsts varonis. Lai tādu mums legions! Tad tēvu zemei vairs vergu laiki mūžam neausis! „Par tēviju mirt ir saldi!“

„Nu taisaties, biedri, nu jāsīm viss bars
Uz kauju, uz svabadu dzīvi!
Tur kaujā vēl viram ir istais svars,
Tur krūtīs vēl cilājas brīvi,
Nevienu tur nepārstāj varmāks bargs,
Ikkatris pats sevīm ir kungs un sargs.

Iz pasaules brīvība nicin nīkst,
Tik kalpību ieraudzīt varī;
Pie kājām ciltīgiem blēžiem slīgst
Tē glēvie cilvēku bari.
Ko nebaida šausmīgs nāves skats,
Tik zaldāts ir brīvs, tik zaldāts viens pats!

Viņš dzīves bailību projām sviež,
Ne bēdu, nedz rūpju vairs nav tam;
Drošs liktenim krūtīs viņš pret griež,
Tikt šodien, tikt rītdienu kautam,
Un rit ja ir jāmirst, tad dzīvības kauss
Līdz dibenam šodien vēl jātukšo sauss.

Uz kauju lai kumeļiem laižam nu skriet!
Tur kaujā pūš brīvības dvaša.
Vēl jaunība zaļo, vēl brīvība zied,
Lai dodamies pasaulē plašā!
Kas dzīvību baidās ķīlām likt,
Pie istas dzīvības nevar tas tikt!“

(Fr. Šillera „Jātņieku dziesma“ Ed. Veidenbauma tulkojumā.)

Kas pieskaņas tēvijai, nāves lai skauts,
Lai zobeni zviļo un lodes lai dzied!
„Kas dzīvību baidās ķīlām likt,
Pie istas dzīvības nevar tas tikt!“

„Kas priekš tēvu zemes svētas Kaujā krita aizstāvs drošs; Viņa nopelns nevīstošs Teikts tiks ienaidņieku sētās ... Jo par dzīves mantām visām Augstākā ir slava gan; Ilgi vēl pēc nāves cisām Varonīgie darbi skan. — Drošajais, tavs slavas spožums Dziesmās paliks nemirstīgs; Mirušiem gods pastāvīgs, Ātri beidzas dzīves košums“*).

* Iz Fr. Šillera „Das Siegesfest“ („Uzvaras svētki“) Ed. Veidenbauma tulkojumā.

Kopā ar sabiedrotiem mūsu varonīgie kareivji, jaunatnes zieds — studenti un pat skolnieki asinainās cīņās izpirka Latvijas neatkarību. Mūžīga slava, pateicība, atzinība un uzticība lai sabiedrotiem — frančiem un angļiem par to, ka viņu lielgabali pie Rīgas Latvijas ūdeņos istā laikā dziedādami nesa nāvi mūsu verdzības nesējiem — vāciešiem, kuji mūs atkal no jauna taisijās kalt atkarības un iznīcības važās.

Dziņa pēc brīvības un taisnības mūs kopā asinim kristijusi. Zem brīvības un taisnības karoga lai mēs ar saviem angļu un franču draugiem un kaujas biedriem mūžam vienoti esam. Priekos un bēdās. Miera laikos un, ja kaņam būs būt, tad mūžam vienoti arī atkal asinainās cīņās par brīvību, patstāvību, taisnību.

Ar to būtu isumā apskatīta un raksturota latviešu tautas baltā, varenā dvēsele. Viņa, kā redzējām, ir autonoma. Pašnoteikšanās un brīvības dziņa ir latviešu tautas dvēseles galvenās tieksmes. Tikumība un likumība ir latviešu tautas dvēselē dziļi un neizdzēšami ierakstītas. Gribs ir stipra un nelokama. Pašsavaldīšanās spēja liela. Enerģija sprauto mērķu sasniegšanā nesalaužama. Uzupurešanās spēja ideālu labā ārkārtēji liela. Stingrā tikumība un dziņa pēc gaismas, izglītības ir apbrīnojamas.

Ar to apcerējumu par latviešu tautas dvēseli varētu nobeigt, bet viņam tomēr vēl kā trūktu, ja tas notiktu, trūktu gala slēdzienu un tāpēc vēl lai nāk:

Epilogs. Jau efesietis Hērakleits (apm. starp 535. un 475. g. pr. Kr.) novērojis, ka no cilvēka dabas, no viņa rakstura atkarājas viņa liktenis. Savā darbā „περὶ τῆς φύσεως“ („par dabu“, 119. fragmentā) viņš izsakās, ka cilvēka daba (raksturs) ir (viņa) daimons („ἦθος ἀνθρώπου δαίμων“). Ar citiem vārdiem: kāda cilvēka daba (raksturs), tāds viņa liktenis. Var iet vēl tālāk un sacīt, ka cilvēka dvēseles galvenās tieksmes, kuņas kopā saņemtas, ir rakstura pamats, rakstura galvenās sastāvdaļas, ir pats vissvarīgākais faktors cilvēka un tautu dzīvē. „Ja mēs pazītu cilvēka empirisko raksturu un apstākļus, kas viņu iespaido“, kā saka Kants, „tad mēs cilvēka izturēšanos varētu tāpat iepriekš aprēķināt, pateikt, kā saules un mēneša aptumšošanas“.

Pamatlikumi, kas nirst iz rakstura, noteic pēc Le Bona*) tautu likteni.

*) „Les lois fondamentales découlant du caractère des peuples, créent la destinée des nations.“ („Lois psychologiques“ etc., pag. 119.)

Tauta, saka Le Bons, var daudz ko zaudēt un dažu labu katastrofu piedzīvot un pēc tam tomēr atkal pacelties. Bet ja viņa pazaudē savu dvēseli, tad viņa ir visu pazaudējusi un vairs nekad neatkopsies*).

Jā, tā un tiešām var dibināti teikt, ka tautas dvēselei, kā to mums dzīve, novērojumi, vēsture rāda, ir noteicošs iespaids uz tautas likteni. Savas laimes zvaigznes, kā ikviens cilvēks, tā ikviena tauta nes paši sevī. Kāda viņu dvēsele, kāds viņu raksturs, tāds pa laikam viņu liktenis, nemaz nenoliedzot ārēju apstākļu iespaidu kā uz atsevišķa cilvēka, tā uz tautas dvēseli.

Pamatīgai tautas dvēseles un tautas rakstura studijai tāpēc ir nepieciešami jābūt politikas un audzināšanas pamatam. Audzinātājiem, dzejniekiem, māksliniekiem, žurnalistiem, zinātniekiem, valsts vīriem, jā, ikvienam ir jāpazīst, pamatīgi jāpazīst tautas dvēsele. Tik tad viņš pilnīgi apzinās un spēs izpildīt savu pienākumu.

Labā audzināšana tāpēc ir visa pamats. „Nelīdzēs neko,“ tā Platōns saka, „ne vislabākās satversmes, ne vislabākie likumi, ja cilvēki nebūs labi audzināti.“ — Audzināšanai ikvienā valstī jāpiegriež vislielākā vēriba. Valdība, kas grib taupīt uz audzināšanas rēķina, nezina, ko viņa dara. Nespēdama aptvert savu īsto uzdevumu tāda valdība līdzīgi Don Kichotam grābstās kā pa gaisu. Vēju vien tad arī tāda valdība pļaus. Viss valsts ķermenis cietīs. Tauta niks. Var visur kur taupīt, par visām lietām ierobežot rautus, katru lieku, ar izdzīvi savienotu un bramanīgu, ārišķīgu reprezentaciju, tik ne taupīt skolu ziņā! Ne rautos un āriņģā greznībā kāds ieraudzīs valsts varenības pazīmi, bet izturīgā darba mīlestībā, darbos, ko tautas darba enerģija radījusi. Par labu saimnieku neviens neieskatis to, kas prot tik uzdzīvot, diēt un muzicēt.

Kādai vajadzētu būt labai audzināšanai? Uz šo jautājumu še, saprotams, izsmelošas atbildes dot nevar, var izsacīties tik vispāri.

Ikvienas tautas audzināšanai jāsaucan ar viņas dvēseles galvenām tieksmēm, jāsaucan ar viņas dabu, viņas raksturu. Labie dvēseles dziļi jālūko attīstīt, ļaunie vājināt, iznīcināt. Cilvēks pie tam uzlūkojams kā viengabala būte. Intelektu un dvēsele no praktiskā viedokļa uzskatāmi kā par kādas augstākas vienības atsevišķām parādībām, kas attīstāmas tā, ka viss saskan harmonijā. Intelektu nedrīkst tikt attīstīts uz dvēseles, uz rakstura rēķina. Nevienas tautas psiķes pamattieksmes pilnīgi nesaskan ne ar vienas citas tautas dvēseles tieksmēm. Ikvienai tautai

*) „Un peuple peut perdre bien des choses, subir bien des catastrophes, et se relever encore. Il a tout perdu et ne se relève plus quand il a perdu son âme“ („Lois psychologiques“ etc., pag. 64).

sava īpatnēja dvēsele. Ikvienas tautas audzināšanai tāpēc jābūt īpatnējai, tik šai tautai piemērotai. Nepareizi, jā, noziegums bija, ka krievu audzināšanas gars un sistēma, ja par pēdējām jēl maz varēja būt runa, tika pārstatīti Latvijā, jo latvju tautas dvēsele stipri savādāka nekā krievu tautas dvēsele. Kas krievam derēja, tas latviešam bija par postu. Nevajaga bez kā tālāk svešu, latviešu tautas dvēselei kaitīgu audzināšanas sistēmu un metodi pārstatīt uz Latviju. Mums jāatrod, jānodibina un jāizkopj sava īpatnēja audzināšanas sistēma, tāda, kas saskan ar tautas psihi. Kas Krievijā, Vācijā, Francijā un citur der, tas var būt kaitīgs mums. Visu zināt, bet arī visu pārbaudīt un tikai to, kas derīgs, paturēt!

Audzināšanā sevišķi jāievēro rakstura, dvēseles labo pamattieksmju izkopšana un ļauno apspiešana. Šimbrīžam visur, arī pie mums, izņemot vai tik Angliju, piegriež galveno vērību vai tik intelektam un atstāj novārtā psihi, raksturu. Intelektā attīstība, zināšanas, ir ļoti labas un nepieciešamas lietas, bet viņu vienpusīgā un ar dvēseli nesaņķanīga attīstība var pat būt ļoti kaitīga.

Istam audzinātajam jāizkopj un jāizdailo dvēsele un jāattīsta intelekts, sistematiski pēc vienkāršākās un līdz ar to, kā varētu teikt, dabiskās metodes, jāmeāca audzēknim zināšanas saskaņā ar audzēkņa dvēseli, ar viņa raksturu. Jāveicina un jāattīsta it īpaši rakstura stingrība, mīlestība uz darbu, pašdarbības tieksmes, uzņēmības gars, izturība, pašsavaldīšanās spēja, uzpurēšanās spēja ideālu, tēvijas labā, patiesības, taisnības un tuvāku mīlestība. Viss, visas tieksmes, kas tam pretī, jāapspiež. —

Noteiktas, stingri pamatotas viengabala dvēseles iegūšana, tā izskās Le Bons, nozīmē tautai viņas varenības augstākās galotnes sasniegšanu; dvēseles sadalīšanās, iziršana, turpretim, ir drošs tautas pagrimšanas, viņas bojā ejas cēlonis. Švesu elementu ieplūšana dvēsēlē ir viņas sadalīšanās, iziršanas un līdz ar to tautas un valsts pagrimšanas drošākais cēlonis*).

Kad izpēta cēloņus, pateicoties kuņiem dažādās tautas, par kuņām mums vēsture stāsta, gājušas bojā, vienalga persieši, romieši vai kāda cita tauta, tad atrod, ka galvenais tautu pagrimšanas un bojā ejas galvenais cēlonis arvien ir notikusē pārgrozība tautu gara konstitūcijā, kas radusies tautas raksturam pagrimstot. Es neatrodu, saka Le Bons,

*) Sal.: „L'acquisition d'une âme collective solidement constituée marque pour un peuple l'apogée de sa grandeur. La dissociation de cette âme marque l'heure de sa décadence. L'intervention d'éléments étrangers représente un des plus sûrs moyens d'arriver à une semblable dissociation.” („Lois psychologiques” etc., pag. 191). —

nevienas vienīgas tautas, kuŗa būtu gājusi bojā viņas intelligencei mazinoties*). —

Tautas dvēsele, tautas raksturs bojājas, grimst un irst dažādām, svešādām, gara un dvēseles ziņā nevienādām tautām kādā nebūt valstī sajaucoties, krustojoties.

Tautu vēsture neatkarājas no viņu satversmēm un citām iekārtām un ierīkojumiem, bet no viņu dvēseles konstitūcijas, no viņu rakstura.

Tautas, kuŗas rūpīgi atturējušās no sajaukšanās ar citām tautām, kā citkārt senatnē arieši Indijā un mūsu dienās angļi savās kolonijās, ir uzturējušas savu viēnību un stiprumu. Ar svešiniekiem, kaut to būtu bijis ar' tik nedaudz, krustojoties pārgrozās tautas dvēsele**).

Ne visas tautas krustojas, kuŗas liktenis savedis kopā. Vācieši, ungari, slavi un citas tautu daļas, kuŗas dzīvoja zem austriešu valdības, skaidri un noteikti savā starpā viena no otras spilgti izšķīras. Viņas nekad nav tiekušās savā starpā krustoties. Iri tāpat nekad nav ar angļiem krustojušies. Visai zemu stāvošas tautas, kā sarkanādas, austrālieši, tasmanieši u. c. ne tik vien kā nesajaucas — nekrustojas ar augstākām tautām, bet satiksmē ar viņām iet pat bojā. Piedzīvojumi māca, ka zemākas tautas bojā eja satiksmē ar augstāku tautu ir neizbēgama.

Trīs lietas ir nepieciešami vajadzīgas, lai rāsām krustojoties rastos jauna vairāk vai mazāk homogēna rāsa. Pirmais noteikums ir tas, ka lai rāsas, kuŗas sajaucas, nebūtu skaita ziņā par daudz nevienādas; otrais noteikums ir, ka lai viņas pēc sava rakstura nebūtu par daudz nevienādas un trešais noteikums ir tas, ka viņas lai ilgāku laiku dzīvotu līdzīgos apstākļos***). —

*) Sal.: „Quand on examine les causes qui conduisirent successivement à la ruine les peuples divers dont nous entretient l'histoire, qu'il s'agisse des Perses, des Romains, ou de tout autre, on constate que le facteur fondamental de leur chute fut toujours un changement de constitution mentale résultant de l'abaissement de leur caractère. Je n'en vois pas un seul qui ait disparu par suite de l'abaissement de son intelligence". („Lois psychologiques" etc., pag. 176). —

**) Sal.: „L'histoire d'un peuple ne dépend pas de ses institutions, mais de son caractère, c'est-à-dire de sa race ... En étudiant la formation des races historiques, que leur dissolution se fait par des croisements et que les peuples ayant conservé leur unité et leur force, comme jadis les Aryens dans l'Inde et, de nos jours, les Anglais dans leurs diverses colonies, sont ceux qui évitèrent toujours soigneusement de se mêler à des étrangers. La présence d'étrangers, même en petit nombre, suffit à altérer l'âme d'un peuple. Elle lui fait perdre son aptitude à défendre les caractères de sa race, les monuments de son histoire, les oeuvres de ses aïeux." („Lois psychologiques" etc., pag. 133.)

***) „Les populations allemande, hongroise, slave etc., qui vivent sous la domination autrichienne, forment des races parfaitement distinctes et n'ayant jamais tenté de se fusionner. L'Irlandais, maintenu sous la domination des Anglais, ne s'est pas

Pirmais noteikums pēc Le Bona ir jo sevišķi svarīgs. Neliels skaits balto, kuņus liktenis noved pie nēģeriem un kuņi ar pēdējiem sajaucas, drīzā laikā pēc dažām generacijām pilnīgi pazūd un neatstāj savos pēcnākamos gluži nekādu savu asiņu pēdu. Tā alaž pazuduši uzvarētāji, kuņi uzvarējuši skaita ziņā par sevi daudz lielāku tautu. Tā tas bija ar romiešiem Galijā un ar arabiem Eģiptē, kuņi šīm tautām gan atstāja savu kulturu, mākslu un valodu, bet ne savas asinis. Otrs noteikums tāpat ir no visai liela svara. Ļoti dažādas, savāda rakstura tautas, kā baltie un nēģeri, gan var savā starpā sajaukties, bet šā krustojuma pēcteči stāv dziļi zem saviem vecākiem un ir pilnīgi nespējīgi kulturu radīt vai pat viņu uzturēt. Diametriāli pretējo īpašību mantojums saēd viņu tikumību un raksturu. Viņi parasti manto savu vecāku slīktākās īpašības*). — Visās zemēs, kur tautas sajaucas, nav pastāvīgas kārtības, bieži notiek revolūcijas un valda anarķija, ja tur nevalda ar dzelzi dūres palīdzību valdība ar stingru, stipru un nelokāmu gribu. Tā tas bija Mechikā, tā Brazīlijā, kur tikai viena trešdaļa iedzīvotāju ir baltie. Pārējās divas trešdaļas sastāv no nēģeriem un mulatiem. Slavenais zinātnieks Agasiss (Agassiz) izsakās šā: „Pieņiet būt bijušam Brazīlijā, lai pārliecinātos un vairs nevarētu noliegt, ka tautu sajaukšanās, kāda šeit notiek biežāki nekā citur, rada pagrimšanu. Krustošānās iznīcina balto, nēģeru vai indiaņu labākās īpašības un rada jaunu neaprakstāmu tipu, kuņa fiziskās un garīgās darbības spējas ir novājinātas.“

Ko mēs latvieši, kuņu tautas dvēsele un raksturs ir, kā redzējam, ļoti skaisti, no tā lai mācamies? — Atbilde skan: To, ka mums būs savu rāsu uzturēt tīru un nebūs sajaukties ar citām tautām. Precēšanās ar krieviem un krievietēm mums laupītu enerģiju, izturību, padarītu mūs izlaidīgus, slinkus. Sevišķi mums jāargās no krustošānās ar žīdiem. Žīdi ir pavisam sveša rāsa, kuņas raksturs ar mūsējo pārāk stipri izšķīras, tik stipri, ka krustošānās ar žīdiem, kas sāk notikt,

davantage mélangé avec eux. Quant aux peuples tout à fait inférieurs, Peaux-Rouges, Australiens, Tasmaniens, etc., non seulement ils ne s'unissent pas aux peuples supérieurs, mais en outre ils disparaissent rapidement à leur contact. L'expérience prouve que tout peuple inférieur mis en présence d'un peuple supérieur est condamné à une suppression fatale.

Trois conditions sont nécessaires pour que des races arrivent à se fusionner et à former une race nouvelle plus ou moins homogène.

La première est que les races soumises aux croisements ne soient pas trop inégales par leur nombre; la seconde, qu'elles ne diffèrent pas trop par leur caractères; la troisième, qu'elles restent soumises pendant longtemps à des milieux identiques.“ („Lois psychologiques“ etc., pag. 58.)

*) Šal.: „Lois psychologiques“ etc., pag. 58, 59.

pārgrozītu mūsu tautas balto dvēseli un skaisto raksturu. Melno un semītu asinis ir visai izturīgas, sajaucoties ar balto asinīm, kā vēsture un piedzīvojumi rāda, viņas parasti veic balto asinis. Ja jēl pavisam krustoties, tad tik ar mūsu brāļiem leišiem, tad ar angļiem, zviedriem, jo šīs tautas pēc savas dabas, dvēseles galvenām tieksmēm un rakstura stāv mums vistuvāki. Angļu tautas psiche un raksturs, kā redzējām, tuvu rada mūsu tautas dvēselei un raksturam. —

Par visām lietām mums ir jāuztur balta mūsu baltā tautas dvēsele un skaidrs mūsu tautas raksturs. To būs veicināt audzināšanai. Izdaiļot tautas dvēseli, attīstīt un stiprināt viņas galvenās labās tieksmes un vājināt, iznīcināt ļaunās, tas ir mūsu audzināšanas īstais uzdevums. To darīt var tik īsta, īpatnēja latviska audzināšana. Jāattīsta un jāstiprina mūsu tautas autonomās dvēseles pašnoteikšanās un pašdarbības dziņa, jāveicina un jāattīsta brīvības tieksme, jāveicina uzņēmības gars, darba mīlestība, pašsavaldība, tēvijas mīlestība, uzpurēšanās tēvijas un ideālu labā, rakstura stingrība un izturība, nelokāma griba, patiesības, taisnības un tuvāku mīlestība. — Ar vienu vārdu sakot: jāpiegriež galvenā vērība dvēselei un raksturam. Dvēseli un raksturu vislabāk izkopt var, ja skolas savienotas ar pansionātu, kuŗu ierīkošana tāpēc visiem spēkiem veicināma. Aizejot uz skolu tik mācības stundās dvēseles un rakstura izkopšanas ziņā maz kas panākams. Zināšanas piesavināties, saprotams, tā var, bet raksturu izkopt ne. Rakstura izkopšanas ziņā priekšzīmīgākās ir angļu skolas. Tā ka angļu tautas raksturs ir mūsu tautas raksturam tuvu rada, tad būtu ļoti vēlams, lai uz Angliju audzināšanas nolūkā sūtītu zēnus un meitenes. Tur baudījuši izglītību un audzināšanu dzimtenē pārnākuši viņi, kā skolotāji, varētu jo sekmīgi un svētīgi darboties. Arī mūsu universitāti beigušiem un citiem labākiem paidagogiem derētu vismaz kādu gadu nodzīvot Anglijā un tur iepazīties ar audzināšanu un audzināšanas metodēm un paņēmieniem. Anglijas skolās īpaši veicina un attīsta rakstura stingrību. „Es mēģinu bērna sirdī ieliet dzelzi“. („Je tâche de couler du fer dans l'âme des enfants“), tā kāds angļu paidagogs sacīja uz Gizo (Guizot), kaŗ tas Anglijā apmeklēja skolas. Par franču audzināšanu ļoti sūrojas francūzis Le Bons, kuŗš saka, ka jāpārgrozot nožēlojamā romaņu audzināšanas sistema. Romaņu audzināšana laupot iniciatīvi un darba spēju ikvienam, kam vien vēl no tā kaut kas kā manojums atlicies no vecākiem.*) —

*) „Il faudrait transformer d'abord notre lamentable éducation latine. Elle dépouille de toute initiative et de toute énergie ceux à qui l'hérédité en aurait laissé encore“ („Lois psychologiques“ etc., pag. 183). —

Neskatoties uz to, uz Franciju tomēr varētu sūtīt tos, kuņi gribētu piesavināties plašas un pamatīgas zināšanas, bet uz Angliju tos, kuņiem it īpaši gribētu izkopt un attīstīt stingru raksturu. Zināms, ka arī angļu skolās var iegūt plašas un pamatīgas zināšanas. Galvenā kārtā turpretī tur izkopj un attīsta raksturu. Angļu skolām mums tomēr vispāri būtu dodama priekšroka.

Raksturs pasaules kaŗa laikā vispāri stipri bojājies. „Visur,“ kā Le Bons saka, „attīstās neaprobežots egoisms. Cilvēks nepazīst vairs citu rūpju, kā vien rūpes pašam par sevi. Sirdsapziņa beidz cīnīties, tikumība vispār grimst un izzūd. Cilvēks zaudē valdību pats par sevi un kas pats neprot sevi savaldīt, tas ir nosodīts, ka drīz vien cits valdīs par viņu*).

Dvēseles galvenās labās tieksmes un rakstura stingrību attīstīt ir mūsu dienu audzināšanas galvenais uzdevums.

Tautas dvēseles tieksmes un tautas raksturs smalki jāpazīst un ar lielu izpratni un veiksmi jāievēro arī valsts vīriem. —

Tautas liktenis slēpjas tautā pašā un ne viņas valdības formā. Viss, ko no valdības var prasīt, ir, lai viņa ievēro un izved nacijas sajūtas, ilgas un idejas. Vispāri viņa ir šo sajūtu un ideju atspulgs. Idejas ir it kā tieši kustinoši spēki, kas neļauj sastingt, bet kā ar neredzamu varu visu dzen uz priekšu. Viņām zūdot salūzē tautas un kulturas atbalsta pilari. Tautām arvien ir bijusi postīga tā stunda, kur viņas vecās idejas nokāpa tumšajā miroņu pilsētā, kur viņas mirušie dievi dus. Nekas nav samaitājošāks, sagraujošāks par mirušo dievu pelniem**). Ideja ir kas neuzvarams. Viņas spēks līdzinās varenas straumes spēkam, ko vairs nekāds valnis nespēj aizturēt. Ir arvien viegli tautā atrast simtstūkstošus cilvēkus, kuņi gatavi mirt par kādu ideju, kuŗa pārvalda viņu prātu un jūtas***).

Stipru pārliecību var cerēt veikt tai pretim stādot vismaz tik pat stipru pārliecību. Ticību pārvar tik lielāka, stiprāka ticība. Tiklīdz ko

*) „Un égoïsme sans bornes se développe partout. L'individu finit par n'avoir plus d'autre préoccupation que lui-même. Les consciences capitulent, la moralité générale s'abaisse et graduellement s'éteint. Il ne sait plus se dominer; et qui ne sait se dominer est condamné bientôt à être dominé par d'autres“ („Lois psychologiques de l'évolution des peuples“, pag. 183).

***) Sal. „Lois psychologiques“ etc., pag. 166: „Il n'est rien d'aussi destructif que la poussière des dieux morts“, pag. 181; sal. Raiņa dzejoli „Vientgā zvaigzne“.

****) Sal.: „L'idée représente quelque chose d'invincible, et ses effets se propagent avec la violence d'un torrent qu'aucune digue ne contient plus. Il est toujours facile de trouver chez un peuple cent mille hommes prêts à se faire tuer pour défendre une idée dès que cette idée les a subjugués“ („Lois psychologiques“ etc., pag. 149).

kāda jauna ideja uzvarējusi viņa uzspiež visam savu zīmogu. No intelektuālām kalna galotnēm, kur tā radusies, pārveidodamās viņa slīd, kamēr ieslīd tautas dvēselē, kur viņa pieņem pēdējai piedienīgu formu, kas viņai dod spēku, kas visu uzvar*).

Kas grib būt valsts vīrs, tā gara skatam jāspēj iespieties tautas dvēselē un saprast viņas sapņus un ilgas**). Politikā patiesi lieli vīri ir tikai tie, kuņi iepriekš sajūt un nojauš ronošās vajadzības un pagātnes sagatavotos nākotnes notikumus un rāda ejamo ceļu***).

Tautu var pareizi vadīt tik iemiesojot, realizējot viņas sapņus un ilgu tēlus. „Mozus židiem realizēja viņu ilgas pēc atsvabināšanas no eģiptiešu jūga, kuņas tiem bija kopš gadiem radušās un kuņas tie loloja savās vergu smadzenēs. Buddha un Kristus izprata un sajuta sava laika bezgala lielo postu, un tuvāku mīlestības un līdzcietības jūtas, kuņas šajos vispārējās ciešanas laikmetos sāka lauzt sev ceļu, pārveidoja par reliģiju. Muhameds ar savu reliģiju ticības vienībā realizēja arābu tautas politiskās vienības ideju, tautas, kuņa bija sadalījusies tūkstošās naidīgās ciltīs un alka pēc miera un apvienības. Napoleons iemiesoja — realizēja kuņa slavas, godkāres un revolucionaras propagandas idealu, tautas īpašības, pateicoties kam viņš piecpadsmīt gadus sev tautu visur aizrāva līdz****).“ —

Ievērojot tautas dvēseles un rakstura lielo nozīmi tautu dzīvē, jāslēdz, ka tautu vadīt var tik viņas pašas labākie dēli, jo neviens cit-tautietis pilnīgi nespēs saprast otras tautas psiches, līdzjust un izprast viņas dvēseles sapņus un ilgas. Nacionalā valstī tāpēc valdības sastāvā, no šā viedokļa skatoties, drīkst tik ietilpt šīs tautas pašas dēli. Vai tai tautai, kuņas valdībā noteicošu lomu spēlē semiti! Semītu tautu dvēsele un raksturs ir tik pretēji arīšu tautu dvēselei un raksturam, ka semīts,

*) Sal.: „Lois psychologiques“ etc., pag. 150.

**) Sal.: „Pour être homme d'Etat, il faut savoir pénétrer dans l'âme de la multitude, comprendre ses rêves“ („Lois psychologiques“ etc., pag. 180).

***) „En politique, les véritables grands hommes sont ceux qui presentent les besoins qui vont naître, les événements que le passé a préparé, et montrent le chemin où il faut s'engager“ („Lois psychologiques“ etc., pag. 170).

****) „On ne conduit un peuple qu'en incarnant ses rêves. Moise a représenté, pour les Juifs, le désir de délivrance qui couvait depuis des années sous leurs fronts d'esclaves lacérés par les fouets égyptiens. Bouddha et Jésus ont su entendre les misères infinies de leur temps et traduire en religion le besoin de charité et de pitié qui, à des époques de souffrance universelle, commençaient à se faire jour dans le monde. Mahomet réalisa par l'unité de la croyance l'unité politique d'un peuple divisé en milliers de tribus rivales. Napoléon incarna l'idéal de gloire militaire, d'orgueil, de propogande révolutionnaire, caractéristiques du peuple qu'il entraîna pendant quinze ans à travers l'Europe à la poursuite des plus folles aventures“ („Lois psychologiques“ etc., pag. 171).

piem. žīds, nekad pilnīgi neizprātis arīešu tautu psiches un nekad nevarēs pilnīgi izjust un saprast Eiropas tautu dvēseles ilgu sapņu un ideālu. Katram valstsvīram un atklātības darbiniekam jāpazīst savas tautas dvēsele un viņas raksturs. Tāpat arī dzejniekiem, māksliniekiem, žurnālistiem, zinātniekiem.

Īstā mākslas darbā jāatspoguļojas tautas dvēselei vai nu visā viņas pilnībā vai arī tik kādai dvēseles tieksmei. Īstā mākslas darbā tāpēc spilgti izpaudīsies tā laika vajadzības un idejas, kas savijņoja tautas dvēseli laikā, kad darbs radās. Un tiešām: īstam māksliniekam, vienalga, vai nu viņš ir arhitekts, rakstnieks, dzejnieks, komponists, gleznotājs, tēlnieks vai cits kas, ir tā maģiskā spēja savās sintezēs likt izpausties savas tautas un sava laikmeta dvēselei. — Bet vai mūsu laikmetā tas arvien tā notiek? Vai ikvienas tautas arhitektūrā, tēlniecībā, glezniecībā, dzejā, muzikā izpaužas viņas psiche? — „Nevienā vēstures periodā“, tā izsakās Le Bons, „kultura nav stāvējusi tik augstu un nevienā laikā māksla varbūt nav bijusi banālāka un nepersoniskāka, kā taisni tagad... Nevienai tautai tagad nav nacionalas mākslas un ikviena dzīvo tā arhitektūrā, kā tēlniecībā, pārtīkdama no vairāk vai mazāk laimīgiem pagājušu laiku pakalādarīnājumiem*“).

Senatnē māksla bija nepieciešams kulturas elements. Par to liecina lieliskās tempļu un citas būves, kā piem. Eģiptes piramīdes, kuŗās realizējas zināmas idejas.

Ja tiešām nebūtu mūsu dienās nevienai tautai īpatnējas nacionalas mākslas, tad tā jārada. Bet tik traki, kā Le Bons domā, nav, jo ikvienai kulturas tautai arī mūsu dienās ir sava īpatnēja māksla, tik šī māksla varētu būt spilgtāka, īpatnējāka, nacionalāka, tāda, kuŗ spilgtāki un pilnīgāki izpaužas tautas dvēsele visā savā īpatnībā. Šādu mēraukļu pieliekot nacionalai mākslai, var būt, ka tādas visā pilnībā nav. — Bet absolūta pilnība ir un var būt tik ideāls, kuŗu pilnīgi nekad nerasniegs, un tas ir labi, jo ja tas būtu sasniegts, pēc kā tad lai vēl censtos, ilgotos? Ne absolūta patiesība, ne absolūta mākslas pilnība nekad nav sasniedzama, pēc viņas atliek tik censties un veicināt tās sasniegšanu. Arī pie mums. Mums ir sava nacionala literatūra, sava nacionala māksla. Par to nevar šaubīties. Kas to noliegtu, vienalga, kas viņš tāds, pret to liecinātu mūsu tautas dziesmas un daudzi citi skaisti nacionali dzejas

*) „A aucune époque de l'histoire, la civilisation n'a été aussi élevée qu'aujourd'hui, et à aucune époque, peut-être, il n'y eut d'art plus banal et moins personnel... Nul peuple aujourd'hui ne possède un art national, et chacun, en architecture comme en sculpture, vit des copies plus ou moins heureuses d'époques disparues“ („Lois psychologiques de l'évolution des peuples“, pag. 73). —

un mākslas darbi, kuŗos spilgti un īpatnēji izpaužas mūsu tautas dvēsele ar viņas tieksmēm.

Nacionalākais mūsu tautas dzejnieks bez šaubām ir mūsu lielais Rainis, kuŗš vispilnīgāki izpratis un izjutis tautas dvēseli un viņas ilgu tieksmes un kuŗa darbos skaisti izpaužas tautas dvēsele ar viņas ilgām. Tādi lieliski, vareni un nemirstīgi tipi Raiņa darbos starp citiem ir viņa Lāčplēsis, Spidola, Melnais bruņinieks, Tots un vēl daudzi citi. Arī Aspazija ir īsta un liela nacionāla dzejniece. Viņas stāstu un lugu galvenās personās skaisti un vareni izpaužas tautas dvēseles pamattieksmes pēc gaismas, pēc brīvības, pēc taisnības. Šais tēlos ir iemiesotas tautas dvēseles ilgas pēc gaismas, brīvības, taisnības. Poruka darbos tāpat gaiši atspoguļojas tautas dvēseles tieksmes un ilgas. Arī Blaumaņa darbi ir kauls no tautas kaula un miesa no tautas miesas. Tāpat Apsīšu Jēkaba stāstos un brāļu Kaudziņu „Mērnieku laikos“ spilgti izpaužas tautas dvēsele. Varētu vēl minēt dažu labu citu dzejnieku, kā Neikenu u. c.

Mūsu tautas dvēsele, kā redzējam, ir vesela. Viņas galvenās tieksmes visas ir skaistas, varenas. Istiem mūsu tautas mākslas darbiem, kuŗos atspoguļojas tautas dvēsele, vajaga būt skaistiem, vareniem. — Balta ir mūsu tautas dvēsele, kas pašdarbībā vareni tiecas pēc gaismas, brīvības, taisnības. Viņa ilgojas pēc augstiem ideāliem un grib enerģiskā darbībā tos realizēt. Viss, kas patoloģisks, mūsu tautas dvēselei ir svešs. Tautas dvēsele ir un paliek nesabojāta. Viņa ir un paliek tāpat autonoma un pēc brīvības alkstoša, kāda bijusi. Kā viņa atsvabinājās no visām ārējām važām, tā viņa atsvabināsies arī no visām patoloģiskām laika parādībām. Tautas dvēsele ir tik balta, tik varena, tik autonoma, ka viņa sakustēsies, sacelsies un nokratīs visus kvēpus, tāpat, kā nometa no sevis nesen nebrīvības važas un pati autonoma būdama izpaudās neatkarīgas valsts formā. Par to nevar šaubīties. Gan brīvā tauta visu sapratīs.

Ja tauta grib būt varena, slavēna, tad jānes lieli upuŗi, lai plauktu zinātne, dzeja, māksla.

Franču ievērojamais zinātnieks Sen-Simons (Saint-Simon) pilnīgi pareizi izsakās šā: „Ja Francija piepeši pazaudētu savus pirmos piecdesmit zinātniekus, savus pirmos piecdesmit māksliniekus, savus pirmos piecdesmit fabrikantus un savus piecdesmit pirmos lauksaimniekus, tad nacija būtu ķermenis bez dvēseles, viņai būtu nocirsta galva. Ja viņa turpretim pazaudētu visu savu valdības personālu, tad no tā zemei celtos tikai niecīgs zaudējums“*).

*) „Si la France, comme le dit Saint-Simon, perdait subitement ses cinquante premiers savants, ses cinquante premiers artistes, ses cinquante premiers fabricants, ses cinquante premiers cultivateurs, la nation deviendrait un corps sans l'âme, elle serait

Tik augstu lielais franču tautsaimnieks Sen-Sīmons (Saint-Simon) vērtē un nostāda ievērojamākos Francijas zinātni vīrus, māksliniekus, fabrikantus, lauksaimniekus. Ja viņu pēkšņi nebūtu, tad Francija būtu bez galvas, kā kulturas tauta mirusi. Par savas valdības sastāva zaudējumu turpretim Francijas zaudējums būtu niecīgs. Valdības vīrus jau atkal varētu ievēlēt, bet ģenialus zinātniekus, māksliniekus, fabrikantus un lauksaimniekus neviens kā tādus ievēlēt nespēj. Tie ir debess balva. Tautas ģenija iemiesojums. Bez tādiem tauta nav tauta. Viņa ir bez dvēseles. Ģādāt tāpēc par zinātni, mākslu, rūpniecību, lauksaimniecību! Lai rodas mums ģeniali spēki visos arodos! Viņi ir tautas ģenija produkti. Bez viņiem nav nacionālas kulturas, bez viņiem nav kulturas nācijas. — Cerēsim, ka turpmāk būs mums tādi valstsvīri, kas pilnīgi sapratīs tautas dvēseli un prātis arī cienīt un ievērot mūsu tautas pirmos zinātniekus un māksliniekus kā tādus. Tautas dvēsele un raksturs ir pilnīgi jāpazīst visiem.

Tautas dvēsele ir spēks, kas visur izpaužas, kas visu vada, noteic. —

Cilvēka daba (raksturs), kā Hērakleits saka, ir (viņa, cilvēka un līdz ar to arī tautas) daimons — „Ἡθος ἀνθρώπων δαίμων“. —

L'ÂME DU PEUPLE LATVIEN (LETTON).

PAR P. SĀLITS, PROFESSEUR, DOCTEUR EN PHILOSOPHIE.

„Ἡθος ἀνθρώπων δαίμων“.
Héraclite.

Déjà Héraclite d'Ephèse avait observé que le sort de l'homme dépend de sa nature, de son caractère. Dans son oeuvre „περί τῆς φύσεως“ (de natura) il dit que le caractère de l'homme est son démon (ἦθος ἀνθρώπων δαίμων). En d'autres termes: le sort de l'homme est prédéterminé par son caractère, par sa nature.

Quoique beaucoup de personnes disent qu'à la naissance de l'homme son âme*) est comme une feuille blanche remplie plus tard par l'éducation et les circonstances; si l'âme était véritablement une telle „table rase“, si tout dépendait seulement de l'éducation et des circonstances, on pourrait alors élever chaque enfant sans faire attention s'il apparaît décapitée. Si elle venait au contraire à perdre tout son personnell officiel, il n'en résulterait pour le pays qu'un faible dommage“ („Lois psychologiques de l'évolution des peuples“ par Gustave Le Bon. Dix-septième édition. Paris, 1922, pag. 51.) —

*) L'idée d'âme est employée par l'auteur partout comme une hypothèse, un moyen de faire comprendre.

tient à la race blanche ou à la race jaune, sans faire attention au caractère moral de ses parents, qu'ils aient été doués ou non, on pourrait alors faire de chaque enfant l'homme le plus idéal: ce que les Grecs appelaient „ἄνθρωπος καλὸς καὶ ἀγαθός“ (un homme beau et bon). Dans la vie cependant nous voyons souvent le contraire, nous voyons souvent que l'on ne peut tirer rien de bon de quelques enfants. La meilleure éducation ne peut changer la nature de l'homme, la conformer à nos désirs. De ces germes d'esprit et d'âme que l'homme apporte dans le monde en naissant dépend la plupart du temps tout son sort. Des circonstances semblables ne produisent pas les mêmes effets chez des hommes de caractère différent. Tel arbre, tels fruits. Quels que soient les efforts du jardinier le pommier donne toujours des pommes et non des poires ou des pêches. Quels sont la nature de l'homme, son âme et son caractère, telles sont ses oeuvres. Chaque homme est la résultante de ses aïeux, de ses parents, de son entourage, des circonstances qui l'influencent. Toute l'activité de l'homme est le résultat inéluctable de sa volonté, de son caractère et de certaines circonstances. Kant dit très justement que si nous connaissions à fond le caractère empirique de l'homme ainsi que toutes les circonstances et les motifs qui influencent son caractère, nous pourrions alors prédire dans chaque cas la manière d'agir de l'homme et que nous le pourrions faire aussi exactement que nous prédisons les éclipses de lune et de soleil*). Cela peut également être dit des peuples, puisque le peuple est pour ainsi dire l'homme en grand (der Mensch im Grossen). D'après Schopenhauer le caractère de l'homme est constant. L'homme dont la nature et le caractère sont méchants restera méchant toute sa vie. Personne n'y pourra rien changer. L'on peut arracher au serpent ses crochets venimeux et le rendre ainsi inoffensif, le serpent restera néanmoins serpent et il mordra dès qu'il trouvera l'occasion. Il en est de même avec l'homme. De même que l'homme méchant de nature restera méchant toute sa vie, l'homme bon restera bon. Tout cela s'applique également aux peuples.

L'illustre savant français Le Bon dans son bel ouvrage „Lois psychologiques de l'évolution des peuples“ (Dix-septième édition. Paris, 1922.) dit: „L'impression la plus claire rapportée de mes lointains voyages dans les pays les plus divers, est que chaque peuple possède une constitution mentale aussi fixe que ses caractères anatomiques, et d'où

*) Immanuel Kants sämtliche Werke. In chronologischer Reihenfolge herausgegeben von G. Hartenstein. Leipzig 1867. Verlag Leopold Voss. „Kritik der praktischen Vernunft,“ pag. 103.

ses sentiments, ses pensées, ses institutions, ses croyances et ses arts dérivent" (pag. 19). . . . „La vie d'un peuple, ses institutions, ses croyances et ses arts ne sont que la trame visible de son âme invisible. Pour qu'un peuple transforme ses institutions, ses croyances et ses arts, il doit d'abord transformer son âme: pour pouvoir léguer à un autre sa civilisation, il faudrait qu'il lui léguât aussi son âme" (ibidem pag. 20). . . . „La vie des peuples est régie par un petit nombre de facteurs psychologiques invariables. A travers le temps et l'espace on les voit agir partout et toujours. Des bords du Gange aux plaines de l'Europe, ils contribuèrent puissamment à la naissance, et au déclin des plus grands empires" (ibidem pag. 1). . . . „Cette âme nationale donne aux peuples une stabilité durable à travers les perpétuelles fluctuations des contingences.

Et ici nous touchons au substratum invisible de l'histoire, aux forces secrètes orientant son cours. C'est la race en effet qui détermine la façon dont les peuples réagissent sous l'influence des événements et des changements de milieu.

Dominant les institutions et les codes aussi bien que les volontés des despotes, l'âme des races régit leurs destinées.

Sa connaissance permet de déchiffrer les hiéroglyphes de l'histoire. Elle dit les causes des grandeurs et des décadences, pourquoi certains peuples se fusionnent alors que d'autres ne le pourront jamais. La race est la pierre angulaire sur laquelle repose l'équilibre des nations. Elle constitue la limite psychologique assignée aux ambitions des conquérants, aux rêves d'hégémonie qu'ils peuvent former" (ibid. pag. 2). „Quoi qu'il fasse, l'homme est donc toujours et avant tout le représentant de sa race. L'agrégat d'idées, de sentiments que tous les individus d'un même pays apportent en naissant, forme l'âme de la race. Invisible dans son essence, cette âme est fort visible dans ses effets, puisqu'elle régit en réalité toute l'évolution d'un peuple" (ibid. pag. 26). — „L'acquisition d'une âme collective solidement constituée marque pour un peuple l'apogée de sa grandeur. La dissociation de cette âme marque l'heure de sa décadence. L'intervention d'éléments étrangers représente un des plus sûrs moyens d'arriver à une semblable dissociation" (ibid. pag. 191). . . . „La vie d'un peuple et toutes les manifestations de sa civilisation sont le simple reflet de son âme, les signes visibles d'une chose invisible, mais très réelle. Les événements extérieurs ne sont que la surface apparente de la trame cachée qui les détermine" (ibid. pag. 189). — „Les lois fondamentales découlant du caractère des peuples, créent la destinée des nations" (ibid. 119). „Un

peuple peut perdre bien des choses, subir bien des catastrophes, et se relever encore. Il a tout perdu et ne se relève plus quand il a perdu son âme" (ibid. pag. 61).

Par ces belles paroles Le Bon fait connaître ses pensées sur l'âme du peuple et sur l'importance qu'elle a dans la vie des peuples. Et l'exemple des anciens Romains qu'il cite pour appuyer ses opinions est parfaitement choisi. Les anciens Romains ont vaincu le monde et ont été puissants tant qu'ils ont eu une volonté de fer, une énergie indomptable, la persévérance, l'empire sur soi-même, tant qu'ils se sont sacrifiés à leur idéal et à l'Etat. Mais quand les Romains ont commencé à se mêler aux étrangers qui inondaient Rome, ils ont alors perdu leur âme forte et noble et ont dégénéré. La richesse qui affluait de tous côtés à Rome a contribué beaucoup à cette décadence. Les Romains passaient temps en fêtes. Les esclaves travaillaient la terre. Ce n'était plus comme autrefois lors de la période de croissance de la puissance de Rome, lorsque le chef victorieux, après avoir défait l'ennemi, revenait tranquillement chez lui cultiver la terre. Pour de l'argent, les barbares servaient dans l'armée. Il n'était pas dans leur intérêt de sacrifier leur vie pour Rome dans ses luttes avec ses ennemis. Ce n'était pas la puissance de l'Etat de Rome qui les intéressait, mais le salaire qu'ils en recevaient. Les anciens Romains disaient: „Dulce et decorum est pro patria mori.“ Les Romains de la décadence étaient des lâches et des dégénérés. Ils ne voulaient plus servir eux-mêmes à l'armée et faire la guerre. Seules les fêtes leur plaisaient. Un peuple d'un caractère si corrompu devait périr. Si les Romains de la période de la décadence avaient eu le même caractère que leurs aïeux, nul barbare n'eût pu vaincre Rome.

Le caractère du puissant peuple anglais ressemble à celui des Romains de la belle période d'accroissement de la puissance de Rome.

La volonté d'un peuple fondateur d'un si grand Etat colonial ne peut être que puissante, persévérante, inflexible. Et ce sont là précisément les caractéristiques de la volonté du peuple anglais. Par nature l'Anglais est d'un caractère entreprenant, actif et d'une persévérance étonnante. L'Anglais est prêt à chaque moment à se sacrifier pour sa patrie, la puissante Angleterre, ainsi que pour un idéal. L'Anglais remplit son devoir avec conscience. En poursuivant le but qu'il vise, il ne dépasse pas les limites de la loi. Il ne considère pas un traité comme un chiffon de papier qu'on peut déchirer à sa guise, à la manière de l'ex-chancelier Bethmann-Hollweg, mais il y voit une obligation sacrée dont il faut s'acquitter en conscience. La notion vivante

de la loi est entrée profondément dans le coeur et l'âme de l'Anglais. Vivre d'accord avec la loi et la morale est pour le peuple anglais une des exigences fondamentales de sa nature. Les lois morales sont profondément écrites dans le coeur de l'Anglais, ainsi que l'amour de l'ordre.

L'Anglais n'a pas besoin de prescriptions et de police en armes et en uniforme derrière lui pour l'obliger à faire son devoir. L'Anglais sait lui-même ce qu'il doit faire et il le fait. Il est lui-même partout et à chaque instant son propre législateur et il obéit avec conscience aux lois. En Angleterre on le peut voir partout, même dès le premier pas dès l'arrivée. Pas de milice à la station. Chaque Anglais prend soi-même soin de l'ordre. Par nature l'Anglais est religieux, mais pas fanatique. Une inquisition comme en Espagne ou une nouvelle Saint-Barthélemy ne pourraient avoir lieu en Angleterre.

L'Anglais est un grand individualiste. Sa volonté est autonome. L'Anglais est libre dans son coeur et il a une morale autonome. Il ne permet à personne de le commander ou de le tyranniser. L'Etat n'est pour lui qu'une forme où doit régner la liberté absolue pour les personnes et pour l'initiative privée. La forme de l'Etat n'est qu'une „coquille“ dans laquelle l'on habite et l'on agit de soi-même, librement mais d'une manière réfléchie, avec une morale sévère, légalement, mais d'une manière autonome et qui revêt de formes légales l'esprit libre du peuple anglais.

La patrie est pour l'Anglais plus chère que toute autre chose. Pour qu'elle soit grande et puissante, aucun sacrifice n'est trop grand pour l'Anglais. La grande énergie du peuple anglais, sa puissante persévérance et sa volonté inflexible sont la plus sûre garantie du peuple auquel s'allierait l'Angleterre. Les guerres de Napoléon sont un éclatant témoignage de la persévérance et de l'endurance du peuple anglais. Ce que l'Angleterre veut sérieusement, elle en poursuit la réalisation avec son étonnante et incroyable énergie. Toute l'histoire de l'Angleterre en est la preuve. Lorsque au cours de la grande guerre mondiale cela devint nécessaire, les marins Anglais créèrent rapidement et comme par enchantement une grande et puissante armée territoriale. Quand la guerre exigea de l'argent et encore de l'argent, les Anglais imposèrent à 80% les bénéfices de guerre et payèrent aussi cet impôt avec conscience. Là, où la patrie était en danger, où quantité d'hommes sacrifiaient leur vie, personne n'avait droit d'acquérir des millions et des millions en spéculant au détriment de l'Etat comme cela avait lieu dans d'autres Etats.

Les principales tendances de l'âme anglaise sont: l'aspiration vers la liberté et la réalisation de ses idéaux. Sa volonté est extrêmement forte, persistante, inflexible. Il a un empire absolu sur soi-même et possède une très grande puissance de travail. Sa faculté de sacrifice et sa persévérance vers l'idéal et vers le but poursuivi sont merveilleuses. Une morale sévère et un profond sentiment religieux sont les traits principaux du caractère Anglais. Toute leur activité est réfléchie, et toute dans les limites de la morale et de la loi. Elle est systématique.

Le Bon dit encore dans ses: „Lois psychologiques de l'évolution des peuples“ en parlant de l'âme du peuple anglais et de ses aspirations:

„Résumons d'abord en quelques mots les caractères de la race anglo-saxonne, qui a peuplé les Etats-Unis. Aucune peut-être n'est devenue, dans le monde, malgré ses diversités d'origine, plus homogène et ne présente une constitution mentale plus facile à définir dans ses grandes lignes.

Les dominantes de cette constitution mentale sont au point de vue du caractère: une volonté que bien peu de peuples, sauf les Romains, ont possédée une énergie indomptable, une initiative très développée, un empire absolu sur soi, une indépendance poussée jusqu'à l'insociabilité, une activité puissante, un sentiment religieux très vif, une moralité très fixe, une idée du devoir très nette“ (pag. 123). . .

„L'influence du caractère est souveraine dans la vie des peuples, alors que celle de l'intelligence se montre souvent bien faible. Les Romains de la décadence possédaient une intelligence autrement raffinée que celle de leurs rudes ancêtres, mais ils avaient perdu les qualités de caractère: la persévérance, l'énergie, l'invincible ténacité, l'aptitude à se sacrifier pour un idéal, l'inviolable respect des lois, qui avaient fait la grandeur de leurs aïeux. C'est par le caractère que 60.000 Anglais tiennent sous le joug 250 millions d'Hindous. . . C'est par le caractère qu'ils sont à la tête du plus gigantesque empire colonial qu'ait connu l'histoire. C'est au caractère et non à l'intelligence qu'est due la solidité des sociétés, des institutions et des empires. Le caractère, c'est ce qui permet aux peuples de sentir et d'agir. Ils n'ont jamais beaucoup gagné à vouloir trop raisonner et trop penser“ (ibid. pag. 44). —

Tel est le caractère du peuple anglais dont l'empire sur le monde est si grand. D'un seul mot: il est puissant.

Le peuple français lui aussi a beaucoup de belles qualités. Le peuple anglais comme le dit Le Bon tend davantage vers la liberté, tandis que le peuple français est plus porté vers l'égalité. Il me semble que Le Bon va trop loin en disant que le peuple français ne se soucie guère de la liberté, mais qu'il tend vers l'égalité dans la servitude. („Lois psychologiques“, pag. 35; conf. pag. 184.). — Comment un peuple peut-il aspirer au servage, au despotisme, si toute son âme s'est épanchée dans le cri: „Liberté, Egalité, Fraternité!“ Est-il possible que dans ce pays, qui avec l'Angleterre est la source de vie des idées de liberté, puisse exister un esprit de servage et de servilité? — Tout au contraire. L'esprit du peuple français est libre.

L'esprit français est comme un doux souffle divin qui apporte la vie. Il est comme une limpide source de montagne qui dans sa course joyeuse fécrée et rafraîchit. Tout ce qu'il rencontre sur son chemin, tout ce qu'il touche, tout produit des germes, pousse, fleurit et porte des fruits. L'âme du peuple français est vive et impulsive. Elle est la vie même. Son désir de vivre prend la forme d'une activité spontanée. L'âme française aspire ardemment à la beauté. Les tendances de la belle âme française vers tout ce qui est beau, vers le „καλὸς καγαθὸς“ des Grecs trouvent une forme matérielle dans les oeuvres d'art immortelles qu'elles créent. D'un caractère entreprenant, actif, économe, ayant un grand empire sur soi-même, tel est le Français par nature.

Il est aussi tenace, mais sa tenacité n'est pas invincible comme celle de l'Anglais. Le Français aime sa patrie, la belle France, plus que tout au monde, plus que sa vie même. Il est prêt à tout faire, à tout sacrifier pour elle, même, si c'est nécessaire, son bien le plus cher — la vie. Cette qualité est un don de ses héroïques aïeux.

Les mains habiles des Français ont changé la France en un magnifique jardin florissant, en un paradis sur la terre. Le caractère si économe du peuple français en avait fait avant la guerre mondiale le banquier de toute l'Europe. Le Français est un exemple vivant de la manière comme il faut travailler, il est conscient et économe. Les plus grands écrivains russes, comme Pouchkine et d'autres encore se sont grossièrement trompés en dépeignant dans leurs oeuvres le Français comme un être léger et viveur. Ils ont créé une odieuse caricature du Français au lieu d'en tracer la réelle image. C'est la suite de la haine qui habitait dans les coeurs des Russes contre les Français après les guerres de Napoléon. Les Allemands aussi, qui en ce temps-là avaient en Russie une grande influence, ont beaucoup contribué à

attirer cette haine. Les écrivains russes se trouvaient sous l'influence de cette haine.

Le caractère du peuple français, si l'on le compare à celui du peuple anglais, est beaucoup plus doux, plus féminin, tandis que celui des Anglais est plus fort, plus masculin, plus inflexible. Il semble que l'âme de Phébus Apollon habite maintenant dans le peuple français.

Quelle est l'âme du peuple latvien? Il nous semble qu'il soit maintenant possible d'en dégager les traits principaux après la guerre mondiale. Si l'on connaît l'âme du peuple latvien l'on pourra mieux comprendre l'histoire de la naissance d'une Latvie indépendante ainsi que les luttes héroïques des tirailleurs latviens sur les bords de la Dau-gava (Düna), à Rauna, à Liepa, à Cēsis, à Riga.

Si l'on compare l'âme du peuple latvien avec les âmes des anciens peuples, il faut reconnaître qu'elle s'apparente davantage avec l'âme de l'ancien peuple grec. L'âme du peuple latvien est comme l'incarnation moderne de l'âme grecque antique, de l'âme athénienne.

D'après Platon, on le sait, l'âme est le principe de la vie. Dans son magnifique dialogue de Kratylos, Socrate dit de l'âme en parlant de l'origine des mots: „je pense que ceux qui lui ont donné le nom „ψυχή“ ont été inspirés par cette pensée que l'âme qui est la compagne du corps est aussi la cause de sa vie, puisqu'elle lui donne la faculté de respirer et qu'elle l'entretient en lui donnant la vie, tandis que si ce souffle vital vient à le quitter, le corps meurt“ *). Dans le „Timée“ de Platon l'âme de l'homme est créée par Dieu, mais dans le „Phédon“ elle est quelque chose d'éternel, d'incréée. Quand elle entre dans le corps,

*) Οἶμαι τι τοιοῦτον νοεῖν τοὺς τὴν ψυχὴν ὀνομάσαντας, ὡς τοῦτο ἄρα, ὅταν παρῆ τῆ σῶματι, αἰτιὸν ἐστὶ τοῦ ζῆν αὐτῷ, τὴν τοῦ ἀναπνεῖν δύναμιν παρέχον καὶ ἀναψύχον, ἅμα δὲ ἐκλείποντος τοῦ ἀναψύχοντος τὸ σῶμα ἀπόλλυται τε καὶ τελευτᾷ. (Arbitror illos qui sic animam vocitarunt, hoc potissimum cogitasse, quod haec quoties adest corpori, causa est illi vivendi, respirandi et refrigerandi vim exhibens: et cum primum desiderit quod refrigerat, dissolvitur corpus, et interit. unde ψυχὴν nominasse videntur: quasi ἀναψύχον, respirando refrigerans).

Platonis opera. Platonis philosophi quae exstant Graece ad editionem Henrici Stephani accurate expressa cum Marsilii Ficini interpretatione accedit varietas lectionis Studiis Societatis Bipontinae. Volumen tertium. Biponti CLIOCCCLXXXII. Kratylos, 399 D.

Conf.: Τὴν φύσιν παντὸς τοῦ σώματος, ὥστε καὶ ζῆν καὶ περιεῖναι, τί σοι δοκεῖ ἔχειν τε καὶ ὀχεῖν ἄλλο ἢ ψυχῆ; (Quid aliud, quam anima, tibi videtur corpus continere, vehere, et ut vivat et gradiatur efficere?) (Ibid. Kratylos, 400 A.)

Conf.: Καλῶς ἄρα ἂν τὸ ὄνομα τοῦτο ἔχοι τῆ δυνάμει ταύτῃ, ἣ φύσιν ὀχεῖ καὶ ἔχει, ψυσάχην ἐπονομάζειν. Ἔξεστι δὲ καὶ ψυχὴν κομψεύμενον λέγειν. (Par est igitur eam potentiam nominare ψυσάχην, quae φύσιν, naturam, ὀχεῖ et ἔχει, id est, vehit et continet. concinnius autem ψυχῆ profertur.) Ibid. Kratylos, 400 A.

elle en reçoit comme une partie mortelle. Voilà pourquoi Platon admet, dans l'âme, deux parties: l'une divine, raisonnable et immortelle, l'autre non raisonnable et mortelle. La partie non raisonnable se divise à sa tour en deux parties — l'une bonne, l'autre — mauvaise. La partie immortelle de l'âme, la raison (νοῦς, λογιστικόν), habite dans la tête, le courage (θυμός, θυμοσεσδές), dans la poitrine, dans le cœur, et la troisième partie, la basse partie animale (τὸ ἐπιθυμητικόν, φιλοχρήματον) dans le ventre.

Chaque partie de l'âme a sa vertu. La vertu de la partie la plus élevée, de la partie immortelle de l'âme, est la sagesse (σοφία), celle de la partie moyenne de l'âme est, le courage (ἀνδρεία) et celle de la partie animale de l'âme est la maîtrise de soi (σωφροσύνη). Si chaque partie de l'âme fait son devoir, c'est à dire si la raison gouverne et si les parties inférieures de l'âme, le courage et le désir instinctif obéissent et suivent les règles de la raison — il en résulte la justice (δικαιοσύνη), et l'harmonie règne dans l'âme. L'amour de la sagesse, le courage, l'empire sur soi-même, la justice sont d'après Platon les vertus fondamentales des anciens Grecs. L'âme de l'ancien peuple grec tendait vers la lumière, vers la sagesse, vers tout qui est bon et beau (καλὸς ἀγαθός). L'ancien Grec était courageux, héroïque et toujours maître de soi-même. Il avait un sens parfait de la mesure et de la proportion. Une harmonie complète régnait dans son âme. — Les Grecs étaient de grands individualistes. Souvenons-nous d'Héraclite, de Socrate, de Platon, d'Aristote, de Périclès, d'Eschyle, de Sophocle, d'Euripide et de Phidias!

L'âme grecque était tout à fait indépendante. On le voit parfaitement chez Socrate. Voilà pourquoi la morale grecque elle-aussi est tout à fait indépendante. Sois fort dans ton esprit et dans ton âme, (τόνος, εὐτομία, κράτος, ἰσχύς), tends vers la perfection, vers la sagesse! Voilà ce vers quoi tendait l'âme des anciens Grecs.

Le Latvien lui aussi est un individualiste. L'âme du peuple latvien elle aussi est tout à fait indépendante. Le Latvien lui aussi est courageux et hardi. L'âme du peuple latvien aspire, comme celle des anciens Grecs, à la liberté, à la lumière, à la sagesse, à la beauté. De même que nous retrouvons l'image de Phébus-Apollon dans l'âme du peuple français, de même aussi nous la voyons dans l'âme du peuple latvien.

Si l'on compare l'âme du peuple latvien et ses tendances générales avec l'âme des autres peuples actuels, il faut reconnaître que l'âme du peuple latvien s'apparente d'avantage avec l'âme du grand, puissant et libre peuple anglais.

L'âme du peuple anglais aspire à la liberté. L'Anglais ne s'en remet qu'à soi-même. Il est, pour ainsi dire, son propre serviteur. L'Anglais est un être libre, indépendant et raisonnable.

On peut dire que la volonté du peuple anglais est tout à fait indépendante. Telle est aussi l'âme du peuple anglais.

L'aspiration à la libre disposition de soi-même est un de ses éléments fondamentaux. Voilà pourquoi l'on voit et l'on observe partout en Angleterre une activité spontanée. Chacun y remplit de soi-même, de sa propre volonté, son devoir.

La volonté du peuple latvien est aussi indépendante, comme son âme.

Les tendances fondamentales de l'âme du peuple latvien prennent la forme d'un constant et incessant désir de liberté. La libre disposition de soi-même, une activité spontanée sont ses caractères généraux. L'âme du peuple latvien veut être absolument libre, indépendante et vivre et n'agir que d'après des lois qu'elle se donne à elle-même.

Le droit le plus naturel de chaque peuple, celui dont on ne peut le priver, c'est, d'après Kant, le droit de disposer librement de soi-même et de s'organiser dans ses limites ethnographiques. D'après Kant, la forme la plus naturelle de l'Etat est la République. Alors le peuple lui-même et sa volonté sont souverains dans un tel Etat. Aucun Etat n'a le droit de s'immiscer dans les affaires intérieures d'un autre Etat. Ces Républiques libres et souveraines dans les limites de leurs frontières ethnographiques doivent fonder, dans le but d'arriver à une paix éternelle, une fédération européenne et même mondiale avec un Tribunal Suprême, un Tribunal-Arbitre à la tête pour résoudre toutes les querelles internationales et détourner, de cette manière, les guerres possibles.

L'idée d'une paix éternelle est d'après Kant la plus haute et la plus grande tâche politique dont la réalisation soit le devoir de toute l'humanité. La réalisation de l'idée de paix éternelle, ce but-idéal de l'humanité, serait le plus grand bien de l'humanité et aspirer à sa réalisation est, d'après Kant, le devoir sacro-saint qui s'impose à tous les hommes.

Dans son activité autonome et dans son désir impétueux de la liberté, l'âme du peuple latvien tend à réaliser un tel idéal.

Le peuple latvien n'a pas besoin et ne veut pas conquérir de terres étrangères. Ayant réalisé son idéal, ayant atteint le but, vers lequel son âme était tendue depuis toujours — la souveraineté, il veut vivre pacifiquement et travailler en paix dans ses frontières ethnographiques. Rester toujours son propre maître, faire de sa terre natale un jardin

florissant — tel est maintenant son désir ferme et son indomptable volonté.

Le courage et une puissante énergie habitent dans l'âme du peuple latvien. Il l'a bien prouvé au cours des luttes héroïques qu'il a soutenues pour la liberté de la Latvie indépendante et unifiée.

Un désir impétueux vers la lumière, une volonté puissante et indomptable, un grand empire sur soi, l'aptitude à se sacrifier pour un idéal — telles sont les dominantes de l'âme et du caractère du peuple latvien.

Le caractère du peuple latvien est constant. Son âme est pure et limpide. Elle est profondément morale.

Cependant le peuple latvien peut-il avoir de telles qualités? Peut-on parler de l'âme indépendante du peuple latvien, si ce peuple a porté pendant six siècles un lourd joug de servage, s'il a été esclave et opprimé, et s'il a été jusqu'au jour même de la fondation de l'Etat de Latvie opprimé, exploité et asservi?

Si ce peuple a un si grand désir de la liberté, si son âme est indépendante et tend vers une forme d'Etat indépendant, pourquoi n'a-t-il pas jeté bas dès longtemps son joug de servage?

L'on ne peut poser semblable question que si l'on ignore les circonstances dans lesquelles le peuple latvien a subi le joug.

Les Latviens n'ont pas supporté tranquillement leur joug de servage. Leur histoire en est la meilleure preuve. A chaque moment qui leur semblait favorable ils ont tenté de s'affranchir et d'obtenir dans des luttes sanglantes leur liberté. Lors de la révolte de Bebri (Bebriu dumpis) en 1848, de la révolution de 1905 et surtout des héroïques luttes pour l'indépendance de Latvie. Les Latviens ont toujours lutté contre un ennemi beaucoup plus fort.

Les premiers oppresseurs des Latviens, les Allemands, se sont toujours plaints dans les sphères gouvernementales de Pétersbourg que les Latviens sont un véritable „peuple de révoltes“, qui aspire toujours et sans cesse à la liberté et à l'indépendance, et ils ont exigé du gouvernement russe des lois plus sévères, des gendarmes, des cosaques et des tcherkesses pour dompter ce peuple révolutionnaire.

Ce désir impétueux du peuple latvien vers la liberté et l'indépendance, comme nous le verrons plus loin, a pris différentes formes. Le passé de la Latvie est lugubre. Il est sombre comme la nuit. Dès l'instant de la conquête du territoire latvien par les Allemands, les Latviens perdirent la terre, la liberté et tous leurs droits d'êtres humains.

Tous les droits appartenait alors aux vainqueurs, les Allemands; tous les devoirs, toutes contraintes étaient l'affaire des Latviens.

Le peuple latvien, „peuple orphelin“, comme il se nomme dans ses belles chansons nationales, devint esclave. Dans les six siècles de servage qui ont suivi, le peuple latvien a cruellement souffert. Et quand la détresse devenait trop grande, quand le joug allemand menaçait de l'étouffer, le peuple latvien cherchait la paix d'âme et le réconfort dans ses chants populaires. La douleur de son âme a trouvé son expression dans ces navrantes chansons, d'une beauté sans pareille. Elles réconfortaient son cœur et lui donnaient la paix. Par son profond lyrisme l'âme du peuple latvien diffère de celle de tous les autres peuples. Aucun peuple au monde n'a autant de chansons populaires, que le peuple latvien. Tout ce que ressent l'âme douce, pure et si profondément sensible du peuple latvien, trouve son expression harmonieuse dans ces chansons: sa douleur, sa joie, sa nostalgie de la liberté, de la lumière.

Aucun peuple ne peut dire à si juste titre que le peuple latvien:

„Dziedot dzimu, dziedot augu,	„Je suis né en chantant,
Dziedot mūžu nodzīvoju,	Toute ma vie n'a été qu'un chant,
Dziedot nāvi ieraudzīju	En chantant je vis ma mort,
Paradīzes dārziņā.“	Au jardin du paradis!“(*)

Platon parle de la langue de l'âme. La langue de l'âme du peuple latvien est sa chanson populaire.

Dans les chansons populaires le peuple latvien est représenté sous les traits d'un orphelin que des maîtres sévères accablent de travail, sans lui accorder même une heure de repos de soir. Ils ne lui donnent qu'un pain sec et dur qu'il faut tremper dans l'eau de la source avant d'y porfer les dents. Les vainqueurs oppriment les Latviens comme peuple de toutes les manières. Le peuple latvien, comme le dit si justement son noble ami, l'apôtre de la liberté et de la justice Garlieb Merkel, était alors pareil à un mort.

Cependant le destin des Latviens en tant que peuple n'était point de mourir. Ils furent sauvés et soutenus par leur extraordinaire force vitale, par leur désir indomptable de vivre dans l'espoir que sonnerait un jour l'heure bénie, le moment où ils pourraient jeter bas le joug et devenir libres. Ce désir de vivre, cet espoir dans la liberté à venir les soutint et sous le joug des Allemands et pendant la période du despotisme des tzars russes.

*) Il est très difficile, même impossible de traduire les chansons populaires latviennes, la versification française différant trop de la versification latvienne.

Les Allemands et les Russes n'ont rien apporté et donné aux Latviens sinon la misère et le servage sous toutes ses formes. Ce que l'Allemand a fait aux Latviens, est raconté dans ses chansons nationales, dans l'histoire du „peuple orphelin“. Les Latviens n'ont pas oublié „les fouets et les cicatrices qui déshonoraient les hommes latviens“. „La Daugava gémit toujours encore et le Staburags*) verse des larmes“ sur le sort du peuple latvien. La vie des Latviens ne changea pas beaucoup sous le joug du tzarisme russe. Ils changèrent seulement d'opresseurs. Toute la Russie au temps des tzars ressemblait à une énorme bastille dressée contre la liberté et les Droits de l'Homme et des Peuples. Le monde civilisé tout entier tressaillit quand l'Américain Kenan publia son ouvrage sur la vie dans les prisons russes. Dans ces émouvantes descriptions le monde entier entr'aperçut la vérité sur la vie dans la Russie des tzars et combien cette vie était pourrie. Chacun se posa cette question: est-il possible que des millions et des millions d'hommes soient condamnés à souffrir la pauvreté et la misère matérielle et morale pour qu'un seul homme, leur monarque obsolu, puisse se vêtir de pourpre? Seule dans l'Etat n'existait que la volonté de l'Empereur et les exécuteurs de cette volonté n'étaient que des esclaves — qu'ils paradassent en de riches uniformes on fussent couverts des haillons sordides. Il n'y avait qu'un seul despote et des esclaves. Tout dans cette bastille des Peuples et des Droits de l'Homme reposait sur le principe d'une volonté unique et d'un pouvoir despotique. Dans la réalité il n'y avait point de justice. Seule la volonté despotique du tzar était tout. Elle ordonnait que tout devait être, avant tout, russe. Tous devaient professer la même religion. Tous devaient aveuglement accomplir la volonté du despote. Pour quiconque osait penser autrement, s'ouvraient les portes de la prison et le chemin de la Sibérie, vers les travaux forcés. L'abrutissement absolu du bas peuple, la „nagaika“, les prisons, le bagne, la pendaison, voilà les moyens par lesquels les tzars despotiques, superstitieux et sans civilisation prolongeaient leur pouvoir de ténèbres. Pour que personne de ceux qui osaient penser autrement n'échappât au sort qui l'attendait, il y avait les valets des tzars: ministres, police, gendarmes et espions.

L'épée de Damioclès était suspendue au-dessus de la tête des Latviens comme peuple. Le gouvernement des tzars ne les reconnaissait pas comme peuple et ils étaient destinés à périr. Tout ce qui avait

*) Le Staburags — est un roc qui s'élève sur le bord de la Daugava auprès de Stukmani et d'où l'eau tombe goutte à goutte. —

un caractère latvien, devait périr. Le Latvien devait devenir russe. Il devait vivre non pas sa vie de latvien, mais la vie russe. Il devait penser et sentir à la manière russe et comme cela plaisait au tzar. L'école russe, l'église russe, la police russe, les gendarmes russes, les cosaques russes, les censeurs stupides, les espions veillaient à ce que chaque pensée latvienne en Latvie s'évapore, à ce que tout qui a un caractère latvien devint russe. L'on privait les Latviens, comme peuple, de tout. Il n'y avait même pas une ombre d'administration latvienne du peuple latvien. Notre langue maternelle était exilée des écoles. Il n'y avait pas d'écoles latviennes. Les Latviens comme peuple n'avaient ni écoles primaires, ni écoles secondaires, ni universités.

Il était défendu d'écrire sur la question agraire. Même dans la littérature, dans les nouvelles, tout ce qui avait trait à la question agraire était impitoyablement „caviardé“ par la censure. L'on n'attendait pas de nous comme peuple des oeuvres de culture, — on s'attendait seulement à notre mort comme peuple. Et si nous, qui étions voués à la mort, vivons encore comme peuple, ce n'est que grâce à notre énergie, à notre incroyable force vitale et en dépit de nos oppresseurs, qui ont bien fait tout leur possible pour empoisonner l'âme du peuple latvien. Et de cela il est resté des traces dans la vie morale du peuple latvien. Les agents provocateurs qui servaient les ministres du tzar-despote, les censeurs, ces inquisiteurs de l'esprit, les gendarmes qui étaient plus russes que les russes eux-mêmes, et ceux qui, au temps de la guerre mondiale, quand les Allemands entrèrent en Latvie s'inclinaient devant les Prussiens les vantant, les glorifiant, proclamant Guillaume II comme le plus puissant monarque qui ait jamais existé, ceux qui chantaient la gloire du militarisme prusse et conseillaient aux Latviens de s'allier à l'Allemagne militariste et impérialiste de Guillaume II, ces gens là sont chez nous les produits de la manière russe si basse et si vile. Même le plan satanique des représentants du militarisme allemand, des Ludendorff, des Hindenburg, des Hofman, des Tirpitz, des Kirchbach, des barons „baltes“ et de leurs compagnons d'armes, les Silvio Broederich, les Bernevitz surintendant de la Courlande, les barons Raden, les Rohrbach et autres Allemands, ce plan satanique de colonisation de la Latvie, plan, dont la réalisation signifierait la mort du peuple latvien même, ce plan ne faisait pas tressaillir ces âmes d'esclaves et ne les faisait pas cesser d'écrire en faveur d'une réunion avec l'Allemagne impérialiste et militariste.

Faisons attention à ce qui suit: Un tiers des terres environ en Courlande appartenait à la couronne; 946.000 déciatines (1.033.000

hectares environ) à la noblesse allemande, — et seulement 898.000 déc. (981.000 hectares environ) aux Latviens. Donc comme par destination même, tous les domaines de la Couronne dont le nombre en Courlande était de 200 (environ 550.000 hectares) étaient peuplés de colons allemands, comme, de plus, une partie des forêts de la Couronne (environ 400.000 hectares) ainsi que le tiers des terres de la noblesse, terres en jachère; des barons allemands et la moitié au moins des terres mêmes appartenant aux paysans latviens, étaient aussi aux mains des Allemands, alors il apparaît clairement que les Latviens avec leur terres cultivées ne formaient que de petites enclaves dans l'océan de la colonisation allemande en Courlande, océan qui, avec le temps, devait les absorber tous et faire de la Courlande une terre allemande.

Avec quelle fièvre les barons baltes, germanophiles, et l'administration militaire allemande se sont efforcé de tout germaniser pendant l'occupation allemande! Comme ils ont tenté de spolier et d'opprimer les Latviens! Ceux-ci, peut-on dire, n'avaient même pas la libre disposition de leur ombre. Le droit sacré qu'ils possédaient de disposer librement d'eux-mêmes leur fut volé par les „Landtag“ allemands de la Baltique (tant pour la Latvie, que pour l'Esthonie) qui sans le consulter décidaient du sort du peuple latvien, comme d'un cadavre, le rattachant à l'Allemagne et proclamant Guillaume le Sanglant empereur souverain des Latviens!

Tous les droits, toute la liberté du citoyen furent anéantis en Latvie sous l'occupation allemande. Il n'y avait pour le Latvien ni place, ni travail — sinon le servage de l'esclave. Celui qui ne consentait pas à être entre les mains des Allemands un instrument aveugle, était voué à mourir de faim. Ni liberté de parole, ni liberté de réunion, ni liberté de circulation!

Le Latvien fut prisonnier en Latvie. Von Gosler, ce Gesler du peuple Latvien, avait instauré en Courlande un véritable régime d'esclavage. Les institutions militaires allemandes étendaient déjà le linceul de mort sur les Latviens comme peuple, sur la Latvie des Latviens, par leur satanique plan de colonisation, par toute leur réglementation et tous leurs agissements.

A l'instar de la Russie tzariste, l'Allemagne militariste de Guillaume cherchait à anéantir les Latviens en tant que peuple. Les généraux russes du tzar et leurs forces armées avaient chassé au début de la guerre les Latviens de leur terre natale. Les Latviens avaient du aller en Russie, y mener une vie nomade et y périr. Quand ils voulaient revenir dans leur pays natal la route était hérissée de mille obstacles,

car l'Empire voulait coloniser leurs terres avec 300.000 Russes pour que ces terres „limitrophes“ fussent peuplées de „véritables“ paysans russes. Des sycophantes de la presse latvienne et des Latviens, tenants du tzarisme appuyaient cette politique d'anéantissement des Latviens et poussaient les Latviens à quitter la Latvie et à fuir en Russie!

Malgré l'inertie incroyable du peuple russe, malgré le vil désir du despote russe, il est peu probable que le Tzar eut réussi à anéantir les Latviens comme peuple. Il en va tout autrement de l'Allemagne de Guillaume: si elle était sortie victorieuse de la guerre et si elle avait pu réaliser le satanique plan de colonisation de la Latvie, les Latviens comme peuple eussent péri.

Une alliance soit avec la Russie tzariste, soit avec l'Allemagne impérialiste et militariste, n'apporterait à la Latvie que la misère et la mort. Soutenir n'importe laquelle de ces deux puissances soit dans la presse latvienne, soit par une politique de myopes est donc un crime. Que ce crime s'accomplisse consciemment ou par inconscience, cela est sans importance.

Au début de la guerre, excités par une partie de la presse et par des politiciens sans clairvoyance, les Latviens se rangèrent avec enthousiasme aux cotés des Russes, ils étaient même plus russes que les Russes eux-mêmes. Il sembla pendant un certain temps que le peuple latvien, n'attendait de liberté, de droits et de justice que de la part du gouvernement russe.

Mais l'âme du peuple latvien se réveilla bientôt, elle devint clairvoyante. Ardemment désireuse de la liberté et d'autonomie complète, voulant disposer librement d'elle-même, elle sentit bientôt instinctivement, que la Latvie, en tant qu'Etat indépendant ne pourrait naître et exister que sur les ruines de ces deux Etats ennemis, c'est à dire sur les ruines de la Russie et de l'Allemagne.

„Nous mourrons, mais notre mort fera-t-elle du bien à notre peuple? doit-il mourir aussi comme nous?!“ disaient les tirailleurs latviens à Pétrograde, lorsque mortellement blessés ils faisaient leurs adieux à tout ce qui leur était cher. Leurs âmes étaient déjà devenues voyantes. Quand au début de 1915 et en 1916 l'auteur de ces lignes s'adressait plusieurs fois par écrit et personnellement à quelques personnes influentes en les priant de demander à la Douma russe et au gouvernement russe l'autonomie complète pour les Latviens, une autonomie comme celle du Canada ou même celle de l'Australie, leur disant qu'autrement il est criminel de verser en faveur des Russes le sang des tirailleurs latviens il recevait toujours la même réponse: „Ce

n'est pas maintenant le moment de s'occuper de pareilles choses; il faut d'abord aider la Russie à vaincre les Allemands et ensuite le gouvernement russe du tzar donnera aux Latviens tout ce dont ils ont besoin“.

„Nous ne pouvons attendre rien de bon de la part du gouvernement russe. Si les Russes remportent la victoire nous ne pouvons nous attendre qu'à la réaction et à la „nagaika“. Ce sera là la seule récompense du gouvernement russe pour notre sang versé pour lui“, répondait l'auteur.

En ce temps là, l'énergie de l'âme libre et indépendante du peuple latvien commençait, grâce à sa puissante activité, à réaliser son idéal de liberté et d'Etat indépendant. Les Latviens travaillaient dans ce sens partout, à Riga, à Moscou et surtout à Petrograde, où dans une conférence latvienne, organisée par un des partis démocratiques, l'auteur de ces lignes, parlant de l'autonomie et de libre disposition des peuples donna l'idée de convoquer une assemblée des représentants de tous les partis et d'organiser un Conseil National qui, aussitôt après sa réunion, proclamerait l'indépendance de la Latvie, comme République démocratique. Une Assemblée Générale du parti démocratique latvien eut lieu à Petrograde bientôt après à laquelle prit part l'auteur pour soutenir son idée, cette idée qu'il avait puisée dans l'âme du peuple latvien. Cette Assemblée résolut à l'unanimité de convoquer une assemblée des représentants de tous les partis latviens, assemblée qui ferait les démarches nécessaires pour l'organisation du Conseil National, chargé de proclamer la République Démocratique de l'Etat indépendant de Latvie. Le Conseil National fut organisé après plusieurs réunions convoquées par le parti démocratique latvien et, dans une séance solennelle qui eut lieu à Valk, résolut de proclamer la République démocratique de Latvie. Le chef du parti démocratique latvien à Petrograde J. Kukurs et un membre très actif de ce parti M. Zaķis (mort depuis en Sibérie) ont bien mérité du Pays dans cette période de fondation de l'Etat latvien. Les réunions des représentants des partis eurent lieu à Petrograde dans le local du Comité Central Latvien de Secours aux réfugiés latviens.

Le mouvement, une fois né, continua, grandit et même ceux qui, au début n'étaient point partisans d'une Latvie démocratique et se seraient contentés de l'introduction des „Zemstvos“, et même aussi ceux dont les désirs ne dépassaient point alors les landtags allemands agrandis au profit des Latviens.

Comme il a été dit ci-dessus, le Conseil National fut organisé et

la République démocratique de l'Etat indépendant de Latvie fut proclamée.

C'était l'énergie de l'âme latvienne libre et indépendante qui se manifestait sous cette forme.

Bien des différents orages ont déjà passé audessus du jeune Etat latvien depuis le jour de la proclamation de son indépendance et néanmoins l'esprit de liberté et l'inflexible volonté du peuple, sa tenace énergie ont surmonté tous les obstacles.

L'activité et l'énergie du peuple latvien sont vraiment dignes d'admiration! Elles l'étaient surtout du moment où tout semblait perdu, lorsque tout autour c'était la nuit impénétrable, quand on se croyait revenu aux temps abhorres de l'esclavage sous le joug allemand alors que le premier Président du Conseil K. Ulmanis avec les membres du Cabinet se trouvait sur le „Saratov“ à Liepaja. La Latvie semblait abandonnée à son sort. Et c'est alors pourtant qu'eut lieu le miracle. Un mouvement libérateur prit naissance dans le nord de la Latvie. L'âme indépendante du peuple entra en action. Le peuple qui de tout son être aspirait à la liberté ne voulut plus retomber dans l'esclavage allemand. Plusieurs héros Berķis, Jansons et d'autres officiers latviens encore qui sentaient comme le peuple et comprenaient le désir de liberté du peuple résolurent de sauver le Pays ou de mourir. La mort leur semblait plus douce que la vie dans un pays asservi.

L'âme de ce mouvement libérateur fut un officier latvien de génie, le lieutenant-colonel Voldemars Ozols. Connaissant l'âme libre et indépendante de son peuple, il savait avec quel enthousiasme le peuple peut lutter pour son indépendance. V. Ozols avec d'autres amis qui, comme lui, avaient résolu de délivrer la patrie ou de mourir, organisa des troupes latviennes contre les Allemands. Il savait bien qu'il n'existe pas de Latviens, quel que soit le parti politique auquel il appartienne, qui ne lutte avec enthousiasme contre les Allemands, et il accepta dans les rangs de ses troupes tous les Latviens, même ceux qui avaient passé la frontière russe. Cette armée s'accrut vite. L'enthousiasme croissait avec le nombre. Il semblait que rien au monde ne pouvait exister dont ces héros enflammés ne puissent vaincre avec le concours de leurs soldats tant exaltés par leur foi.

L'âme du peuple sentit d'instinct ce qu'il fallait faire. A Rauna, Liepa et Cēsis, le lieutenant-colonel Ozols avec les troupes organisées par lui et soutenu par des Esthoniens portait aux Allemands un coup mortel. L'armée allemande se retirait en hâte vers Riga. — L'armée de Ziemeļ - Vidzeme (nord de Livonie) luttait pour la liberté de la

patrie avec le courage du lion, comme les Spartiates de Léonidas aux Thermopyles.

La nouvelle heureuse de la victoire des Latviens en Livonie était parvenue cependant jusqu'au „Saratov“. Karlis Ulmanis arriva et conclut l'armistice de Strazdu Muiža. Le lieutenant-colonel V. Ozols retourna en Esthonie. — On ne pouvait cependant pas faire partir les Allemands de Courlande uniquement au moyen de notes diplomatiques. Après un certain temps les Allemands de Bermondst se rapprochèrent de nouveau de Riga.

Torņkalns (un faubourg de Riga) fut occupé. C'est à cet instant critique que l'on commença à se souvenir qu'il existait en Latvie un militaire de génie. Le lieutenant-colonel Ozols fut rappelé. Ozols répondit à l'appel de la Patrie et, sous les ordres du général Balodis en qualité de chef de la Section Operative d'Etat-Major de l'armée il consacra de nouveau toutes ses forces à la Patrie. Pour la seconde fois l'armée héroïque et enthousiaste des soldats latviens délivra la Latvie, chassant les Allemands de la Courlande. Dans ses „Mémoires sur la guerre“ von der Goltz est tout surpris et ne peut comprendre de quelle manière les Latviens ont pu créer dans le nord de la Livonie (Ziemeļ-Vidzeme), si rapidement et d'une manière si inattendue, une armée qui a cerné les Allemands et les a mis en déroute. La réponse est simple: de même qu'à la bataille d'Jéna le génie militaire français porta à l'armée prussienne un coup subit et inattendu, en surprenant le prince de Hohenlohe, de même le génie militaire latvien réussit à surprendre les Allemands. Dans les deux cas le génie militaire a vaincu les artisans de guerre.

L'indépendance de la Latvie est maintenant achetée par du sang latvien. Le peuple latvien saura la défendre. Son âme libre et indépendante sentira d'instinct toujours et au bon moment ce qu'il faut faire pour la défendre. Le peuple lui-même saura chercher la véritable voie. Gloire et profonde gratitude aux Alliés, Français et Anglais, qu'au juste moment ils ont ouvert leur cannonade, sur les eaux latviennes, contre les Allemands, qui étaient en train de subjuguier de nouveau la Latvie! Le désir de la liberté et de la justice nous a uni dans les luttes. Que nous soyons unis à jamais avec nos amis et nos compagnons d'armes, Anglais et Français, sous la bannière de la justice et de la liberté, en joie et en tristesse, toujours!

Observons encore quelques faits qui nous montrent la tendance constante de l'âme latvienne vers la liberté et l'indépendance.

Quand en 1904 le gouvernement russe invita le peuple à donner au tzar russe des pétitions au nom du compte Solsky, pétitions dans

lesquelles le peuple pourrait exprimer librement toutes ses pensées et ses désirs, alors la classe intellectuelle latvienne réagit tout de suite et présenta une pétition, couverte de plusieurs centaines de signatures, dans laquelle l'on demandait entre autres choses de convoquer en Russie une assemblée constituante élue du suffrage universel. Cette assemblée devrait s'exprimer sur la forme du gouvernement à introduire en Russie: République ou monarchie constitutionnelle. Cette pétition fut mise au point par une commission composée pour autant que je me souviens de la poétesse Aspazia et M. M. J. Pliekšans-Rainis, Arveds Bergs, Jānis Asaris, J. Jansons et l'auteur de ces lignes. De fait la plus grosse part du travail de cette pétition échet à Rainis. Sur proposition du Comité le soin de remettre la pétition fut coupé à Jānis Asaris et à l'auteur. Cependant le tzar ne tint pas sa promesse. Les signataires de la pétition furent surveillés et poursuivis.

Au congrès des instituteurs et professeurs à Riga, pendant la révolution de 1905, le pasteur Rosens s'écria, tandis que l'on parlait de l'avenir: „Une république démocratique latvienne! Voilà ce qu'il nous faut!“ et pour ce seul mot il dut s'enfuir en Amérique.

L'auteur de cet ouvrage, au mois de décembre en 1905, dans un article sur „L'idéal de l'Etat“ qui parut dans le „Mājas Viesis“ demandait pour la Latvie une autonomie analogue à celle de l'Australie.

Un bel exemple qui caractérise bien l'amour profond des Latviens pour la liberté est rapporté par l'Allemand Garlieb Merkel dans son bel ouvrage „Die Letten“.

„En 1795,“ écrit-il, „parut dans le numéro 31 du journal de la classe intellectuelle de Riga un communiqué inséré par un monsieur, très instruit, qui avait voyagé dans toute l'Europe et qui, pour ces motifs, était considéré dans les milieux de la noblesse comme l'un des plus éclairés: „Le 16 de ce mois, du domaine de X... s'est enfuit le premier cuisinier du chambellan*** qui avait du s'y préparer depuis longtemps puisqu'il avait peu à peu emmené ses affaires. Il s'appelle Pierre... Il y a tout lieu de supposer qu'il a sur lui beaucoup d'argent qu'il a gagné en faisant des sacs de chasse tricotés. *Il n'a aucun autre vice que celui d'aimer la liberté.* La personne qui le ramènera dans le domaine de X... recevra comme récompense trois cents roubles en argent, — (donc le fugitif représente une certaine valeur!..? — Non, voyez plus loin!) ou, par écrit le droit de propriété sur lui, mais seulement à la condition expresse que ni son nouveau maître ni tout autre à qui il pourrait être vendu plus tard, ne lui accordera la liberté en échange soit d'une somme d'argent, soit d'un cadeau quelconque —

faute de quoi, en quelque lieu qu'il se puisse trouver Pierre . . . , redeviendra de nouveau propriété du chambellan." *)

"Quelle folie de se venger en promettant une somme double du véritable prix d'un esclave, puisque pour le propriétaire, cet esclave n'est pas de grande importance, et qu'il veut seulement apaiser sa colère sur cet homme! Quelle horrible méchanceté! il renonce à cet homme, mais seulement si celui-ci ne peut parvenir à atteindre ce qu'il considère comme le plus grand bonheur de toute sa vie! Et quelle est la cause de cette colère bestiale? C'est que le malheureux a un vice, un vice, qui est considéré aussi comme le plus noble signe de l'homme, et que tous, sauf les marchands d'esclaves, estiment comme une vertu: le fait qu'il se sent un homme et aspire à la liberté personnelle. Nous devons espérer pour Monsieur von ***, que si lui était esclave il n'aurait pas ce vice qui existe chez lui une colère si aveugle. Non seulement il ne ressentirait aucune nécessité de la liberté, mais il remercierait encore Dieu de lui avoir mis dans la bouche le frein et de l'avoir assujéti au pouvoir et au fouet d'êtres plus nobles. Son désir le plus ardent, le but dernier de sa vanité serait atteint, pourvu qu'on lui permette de supporter toutes les folies de son gracieux maître, et qu'on le trouve serviteur docile jusqu'à l'heure même de sa mort. Il y a donc lieu de regretter que le sort l'ait mis dans une place qui ne lui convient pas. C'est lui qui devrait être Pierre, et Pierre devrait être chambellan. M. von *** serait alors l'esclave le plus accompli, et Pierre le seigneur le mieux né. Et si même son maître si méchant ne peut l'accuser d'un autre vice que du désir de la liberté, alors il y a lieu de penser, que c'est un homme très brave et digne de tout respect." C'est de cette manière que s'exprime Garlieb Merkel au sujet d'un noble Allemand et d'un esclave Latvien.

On pourrait citer mille cas pareils où les Latviens ont essayé de devenir libres par la fuite. Et cela nous est une nouvelle preuve du désir indomptable de l'âme latvienne vers la liberté. Nul esclavage, nul joug n'ont pu étouffer la flamme de liberté qui brûlerait dans l'âme du peuple latvien.

Des nombreux faits de la vie du peuple latvien prouvent que cette soif d'indépendance, d'autonomie, de libre disposition de soi-même est innée dans l'âme du peuple latvien et y est profondément enracinée. Dans la période du despotisme russe, par exemple, quand les Latviens

*) Il va de soi que ce communiqué contenait des noms de famille que j'ai (c'est à dire Garlieb Merkel) sauté pour ménager.

comme peuple ne jouissait d'aucun droit les Latviens créaient dans leur Latvie, qui n'existait pas encore officiellement, tout un réseau de sociétés chorales, d'agriculture, de bienfaisance et de caisses d'épargne, en s'acquittant avec conscience de leur devoir officiel, ces sociétés élevaient et développaient la conscience nationale du peuple latvien. Toute leur propagande était si habilement dissimulée et contenue dans les limites légales des statuts que même la police, les gendarmes et les dénonciateurs ne pouvaient la prendre en défaut. On „revisait“ leurs statuts, on redoublait de surveillance, mais sans résultat aucun. Mettant à profit de manière adroite les événements historiques, les Latviens organisaient des fêtes de chant, par exemple en souvenir de l'annexion de la Courlande à la Russie. Il était difficile d'interdire une telle fête et de défendre aux Latviens de commémorer l'anniversaire de l'annexion de la Courlande.

Ainsi, sous différents prétextes, les Latviens organisaient cinq fêtes de chant grandioses, avec plusieurs milliers de chanteurs et des dizaines de milliers d'auditeurs. Ces fêtes devenaient des fêtes nationales du peuple latvien, dans lesquelles la conscience nationale et l'enthousiasme brillaient comme une flamme. Avec le saint désir au cœur de ne vivre que pour la Latvie, fortifiés dans leur âme et dans leur cœur, les Latviens revenaient gaiement de ces fêtes pour montrer par leur travail leur amour de la Patrie.

Les fêtes de chant ont pour les Latviens une importance aussi grande aussi nationale que les Olympiades chez les anciens Grecs.

Chaque année au mois de juin avaient lieu les „Conférences d'Eté“ du Comité des Sciences auprès de la Société latvienne de Riga auxquelles prenaient part les Latviens de Latvie et ceux qui venaient même de tous les côtés de la Russie.

Réconfortés par ces réunions et assurés d'être tous les membres libres d'un seul peuple ils se disaient adieu avec l'espoir de se retrouver de nouveau l'année suivante pour parler ensemble des joies et des malheurs de leur peuple.

Deux grandes sociétés d'agriculture furent fondées: 1) La Société Centrale des Agriculteurs latviens qui avait plus de cinquante filiales, des magasins de machines agricoles, d'engrais etc., et 2) la Société des Agriculteurs de Riga, avec également de nombreuses filiales dans toute la Latvie. L'agronome J. Bisenieks fut l'âme de la première société, et l'agronome Skubiņš fut l'animateur de la seconde.

C'est là encore un exemple que l'âme indépendante et active du

peuple latvien dans son désir de liberté sait faire des miracles même dans les circonstances les plus tristes.

Ce qui caractérise le mieux l'âme du peuple latvien ce sont ses chansons populaires, dans lesquelles se manifeste toute sa puissance. Ces chansons populaires, „Latvju Daiņas,“ recueillies et soigneusement classées par Krišjānis Barons, forment, avec toutes les variantes, huit grands volumes avec 218000 chansons populaires.

L'ardent désir de liberté et l'amour profond du peuple latvien pour cette liberté au temps du servage se manifeste ainsi:

„Dievs pats sodi tēvu,
Dievs pats sodi māti,
Kas man lielu audzināja
Šinī vērģu zemītē.“

„Dieu, punis mon père,*
Dieu, punis ma mère
Qui m'ont laissé grandir
Dans ce pays d'esclaves!“

Le Latvien estimait alors la liberté plus que la vie même. Il préférerait la mort à l'existence sans liberté.

La vie de ce peuple d'âme et de coeur si indépendants est extrêmement pénible sous le joug de ses maîtres cruels:

„Kas tie tādi, kas dziedāja
Bez saulītes vakarā? —
Tie ir visi bāŗa bērni,
Bargu kungu klausītāji.
Kurin' ugun', silda gaisu,
Slauka gauŗas asaras;
Krimta cietu pelavmaizi,
Avotiņā mērcēdam'...“

„Qui sont ceux qui chantent si tard
Sans soleil dans le soir si noir?
Ce sont tous des orphelins,
Esclaves de maîtres sévères.

Ils font le feu et chauffent l'air froid
En essayant leurs larmes brûlantes;
Ils mangent leur pain, leur pain si dur
En le trempant dans l'eau de source.“

„Saulīt vēlu vakarā
Seŗas zelta laiviņā.
Rītā agri uzlēkdama
Atstāj laivu lģojot.

„Dans le soir tardif se couche le Soleil,
Dans la barque d'or il prend place
Et s'élevant tôt le matin
Il laisse sa barque sur les ondes berceuses.

„Kam saulīte velu lēci?
Kur tik ilgi kavējies?
Aiz viņiemi kalniņiem
Bāŗa bērņus sildīdama.“

„Pourquoi, Soleil, viens-tu si tard?
Où l'es-tu arrêté si longtemps?
— Derrière ces monts que voilà,
A réchauffer des orphelins.“

L'âme du peuple latvien renferme un désir ardent de lumière, de soleil:

„Saulīt tecej' tecēdama,
Es paliku pavēnī.
Nava savas māmuļiņas,
Kas iecēla saulītē...
Tec, saulīte, pagaid manis
Ko es tevīm pasaciŗš':
Aiznes manai māmuliņai
Simtu labu vakariņ...“

„S'allant coucher le Soleil
Abandonne l'orpheline seule.
— Plus n'ai-je de mère chérie qui m'aurait
Approchée du bon Soleil doré.
Reste, Soleil, attends — moi un peu!
Ecoute ce que je vais te dire:
Fais à ma Mère mille amitiés
De la part de sa fille orpheline.“

*) Cet essai de traduction des chansons populaires est dû à m-me Alma Gobniek.

Jau saulīte zemu, zemu
Māmuļiņa tāju, tāj...
Teku, teku — nepanāku
Saucu, saucu nesasaucu...

Tec, saulīte atskaties,
Kas tek tevis meklēdami:
Simtiņš mazu bārenīšu
Tek kailām kājiņām."

Le Soleil baisse encore, encore,
La Mère aimée est loin, si loin!
Je cours, je cours, hélas en vain...
J'appelle, j'appelle... il n'entend pas.

Bon Soleil, regarde un peu
Derrière toi qui court si vite:
— Mille petits orphelins
Courent nu-pieds en t'appelant."

L'âme du peuple latvien est pleine de compassion. Elle chante d'une manière touchante:

„Lidzi, lidzi, labi ļaudis
Nedar žēli bāriņam,
Kā saulīte lidzi dara,
Visai zemei siltumu..."

„Bonnes gens, ne faites pas de mal,
Ne faites pas de mal à l'orphelin!
Voyez, le Soleil chauffe tout le monde.
Et ne fait de mal à personne."

Partout dans les chansons populaires on voit le peuple latvien porter au plus profond de son âme un désir ardent de lumière, de liberté, de soleil. La prudence, la sagesse, un bon conseil ont pour lui plus de valeur que la richesse. A l'instar du sage Salomon qui avait prié Dieu de lui donner l'esprit de sagesse pour pouvoir discerner ce qui est bon et ce qui est mauvais, le paysan latvien prie Dieu dans ses chansons de lui donner la sagesse et l'esprit de discernement; la jeune fille demande à sa mère un bon conseil.

Il est tout naturel que les jeunes filles pensent à vivre joyeusement et songent à se parer aux jours de leur jeunesse. La jeune fille latvienne, elle, n'y pense pas; dans les chansons elle prie sa mère de lui apprendre à bien travailler. Ses mains veulent du travail, et son âme a soif de lumière et de sagesse. Voilà pourquoi notre Université en compte un nombre si grand à présent. Je doute que l'on puisse trouver au monde une autre nation dont les chansons populaires montrent leurs femmes priant Dieu aussi ardemment de leur donner la lumière, la sagesse, le don de bon conseil. Les chansons populaires suivantes nous montrent fort bien l'âme de la jeune fille latvienne:

„Ja, Dieviņi, mantu dodī,
Dodī gudru padomiņu;
Manta vien maz der lieti,
Ja nav gudra padomiņa."

„Māci mani māmuļiņa,
Māci laba darbiņa:
Sīki šūt, smalki vērtpt,
Sev ražanu taisīties."

„Si, Dieu bon, tu veux m'enrichir
Alors donne-moi de la sagesse.
Car la richesse sans sagesse
Ne vaut jamais grand'chose."

„Mère chérie, ô apprends-moi,
Tous les travaux utiles:
A bien coudre, à bien filer,
A me faire bonne et belle."

„Māci mani māmuļiņa
Visādam darbiņam;
Izmācīj'se darbiņam,
Māci gudru padomiņu.“

„Māci mani, māmuļiņa,
Visādos darbiņos;
Izmācīj'si darbiņos,
Dod labos ļautiņos.“

Il va de soi qu'une âme ainsi tendue vers la lumière et vers la sagesse soit toute pureté, toute bonté et toute paix:

„Ai, kaimiņu zeltentēs,
Mūs' mīlīgu dzīvošanu!
Viena pati roze zied,
Visas vija vainadziņu.“

„Mēs bijām ciema meitas,
Kā māsiņas turamies;
Cik dižs rieksta kodoliņš,
To mēs pušu dalījām.“

„Tā dzīvot meitiņām,
Kā baltām aitiņām:
Nenīsties, nebārties,
Neturēt ienaidiņu.“

„Labāk gāju dziedādama,
Ne ap otru runādama,
Drīz ap otru runādama,
Top lielāi ienaidā.“

Et non seulement bonne et pacifique est l'âme de la jeune paysanne latvienne, mais elle est encore pure comme la neige et douce comme le lys.

Dans les chansons populaires le jeune paysan estime hautement l'âme pure et blanche de sa soeur. Il prie avec douceur sa petite soeur de rester bonne et pure, il la prie de grandir en portant fièrement sa couronne, en gardant toujours son honneur. L'âme du jeune paysan latvien est pure et blanche, il veut donc aussi que l'âme de sa soeur soit semblable:

„Ar godiņu, jaunas meitas,
Ne ar zeltu, sudrabiņu:
Zelt', sudrabu gan dabūs,
Godu vairs nedabūs.“

„Mère chérie, ô apprends-moi
Différents ouvrages;
Quand je les saurai bien faire,
Donne un bon conseil encore.“

„Mère chérie, ô apprends-moi,
A faire différents ouvrages;
Et quand je les saurai bien faire,
Alors me donne en mariage.“

„Belles jeunes filles voisines,
Nous sommes bonnes amies:
Nous faisons du même rosier,
Nos couronnes de roses*.“

„Nous sommes toutes d'un même village,
Nous vivons comme des soeurs:
Même la noix est partagée,
Entre nous toutes, jeunes filles.“

„Comme de blanches brebis,
Doivent vivre les jeunes filles:
Jamais ni haine, ni colère,
Ne les doivent séparer.“

„J'aime beaucoup mieux chanter
Que dire du mal des autres,
Car à dire du mal des autres,
L'on se fait des ennemis.“

„Gardez votre honneur, jeunes filles,
Et non pas l'or ou l'argent:
L'on retrouve de l'or et l'argent,
Mais jamais l'honneur perdu.“

Mais la jeune fille a hérité les moeurs de ses aïeux; les lois de la morale sont inscrites profondément dans son coeur et elle répond fièrement à ses frères:

* La „couronne“ des jeunes filles latviennes dans les chansons populaires est le symbole de la virginité, de la pureté.

„Ne baissez pas à cause de moi,
Frères, ni vos yeux, ni votre tête,“ car, dit-elle: „je porterai toujours avec
honneur la couronne que vous m'avez achetée.“

„Manis dēl, bāleliņi,
Zemu acis nenesat;
Ar godiņu novalkāšu
Jūsu pirktu vaiņadziņu.“

La femme latvienne est l'énergie même. Comme une fourmi elle travaille du matin au soir, et comme l'abeille, qui distille son miel, elle rend la vie douce. Elle est le bon génie de la maison, son âme ensoleillée apporte la lumière dans la vie.

„Divi rokas, divi kājas,
Tie bij' mani četri kalpi;
Kad tie četri piekusuši,
Nevienam nēmīlēšu.“

„Mes quatre valets,
Sont deux jambes et deux bras;
Quand ces quatre — là seront fatigués,
Personne ne voudra plus de moi.“

Elle est active et appliquée. Elle fait tout elle-même et ne se fie qu' à elle même. „Le bon Dieu a tout donné,“ dit-elle, „mais il n' a rien donné dans la main: il faut d'abord tout gagner par le travail.“ „Ora et labora“ (prie Dieu et travaille), car si tu ne travailles pas, le bon Dieu ne te mettra rien dans la main.

Partout dans les chansons nationales nous voyons que l'âme de la femme latvienne est active et indépendante.

Comme elle, le jeune paysan lui aussi est très actif, entreprenant, tenace: Il travaille nuit et jour, et cependant son sort est pénible, car il est serf et ce n'est jamais assez pour son maître, son seigneur. Il en garde un mal ardent dans son coeur et son âme tend passionnément vers la liberté, vers la justice:

„Vai tu zini, bāleliņi,
Kāda mana dzīvošana?
Vilks nokoda kumeliņu,
Kungs paņēma līgaviņu.“

(„Sais-tu, mon frère, quelle est ma vie? Le loup a tué mon cheval, et le seigneur a pris ma fiancée.“)

„Ai, Dieviņi, kur līdīšu,
Pilni meži vilku, lāču,
Pilni meži vilku, lāču,
Pilni lauki muizīnieku.“

„Hélas, bon Dieu, où me cacher?
Les forêts sont pleines
De loups et d'ours;
Et les champs de maîtres sévères.“

„Vai, Dieviņi, kājas sāp,
Kālnā kāpt nevarēju;
Vai, Dieviņ, sirds aizkusa,
Kunga darbu strādājot.“

„Hélas, Dieu bon, j'ai mal aux pieds,
Ne puis grimper dans la montagne;
Hélas, Dieu bon, mon coeur est las,
De travailler pour maîtres sévères.“

„Aiz ko man likas kājas,
Aiz ko kupris mugurā?
To man dara kungu rijas,
Kunga lielie trūmiņi.“

„Pourquoi j'ai les jambes cagneuses?
Pourquoi j'ai une bosse sur le dos?
Ce sont la grange et les champs du seigneur,
Qui m'ont ainsi fait.“

„Ej, saulīte, drīz pie Dieva,
Dod man svēta vakariņi;
Bargi kungi darbu deva,
Nedod svēta vakariņi.“

„Couche-toi vite, Soleil doré,
Donne-nous le repos sacré;
Maîtres sévères font travailler,
Ne laissent point se reposer.“

Ainsi priaient nos aïeux, ces orphelins esclaves. Ils espéraient que si le soleil se couchait, ils aurait peut-être un peu de repos. Mais, hélas!

„Sen saulīte aizgājusi
Aiz viņiem kalniņiem,
Vēl strādāja bāra bērni
Liela kunga tīrumā.“

„Depuis longtemps s'est couché le Soleil
Derrière les monts que voilà;
Les orphelins travaillent tous encore
Dans le champ du grand seigneur.“

Mais le joug d'esclaves qui courbait le dos et arquait les jambes de nos aïeux ne put éteindre le puissant désir de liberté qui était dans leur cœur. Dans son cœur et dans son âme le Latvien demeura toujours libre.

Cependant le Latvien supportait ces durs liens de serf avec un cœur douloureux. Libre dans son âme, il ressentait profondément ce joug de servage qu'il portait comme une injustice criante. Son oeil attentif apercevait encore beaucoup d'injustice outre le servage. Pourquoi Dieu n'y met-il pas fin? demande-t-il dans les chansons. Il est donc tout-puissant. Si lui, le Latvien, si libre dans son âme, était aussi puissant, il jetterait l'esclavage, l'injustice, la misère, toutes les larmes et toutes les douleurs dans l'enfer. Pourquoi en est-il autrement si les dieux sont tout-puissants?

Comme autrefois Prométhée à Zeus, ainsi le Latvien reproche à son dieu de laisser exister l'injustice. Le Latvien, dont l'un des principaux traits est de faire toujours ce qui est juste, ne peut ni penser, ni agir contre la justice. Le sentiment de la justice parle des profondeurs de son âme:

„Kam, Dieviņi, tā darīji,
Citam labi, citam slikti?
Citam devi zelta naudu,
Citam spieķi rociņā.“

„Pourquoi, Dieu bon, as-tu donné
Le bien à l'un, le mal à l'autre?
Pourquoi à l'un as-tu donné de l'or,
Mais à l'autre le bâton de mendiant?“

Il n'en peut être ainsi, la justice doit régner. Le seigneur se fera-t-il servir toujours, toujours lui prendra-t-il son bien et même sa fiancée impunément? Non, non! Il doit y avoir une sanction. Le seigneur devra un jour payer pour tous ses péchés. Il ne saurait en être autrement. C'est là la croyance du Latvien et dans sa foi il dit prophétiquement:

„Ai kundziņi, ai kundziņi,
Kam mocīji man bāliņu,
Velns to tavu dvēselīti
Sveķu katlā dedzinās.“

„O seigneur, ô seigneur,
Pourquoi tourmentes-tu mon frère?
Le diable fera cuire un jour
Ton âme dans le chaudron d'enfer.“

„Ai bāliņi, mūs bāliņi,
 Ellē darba gana būs:
 Kundziņš virs trumult,
 Mums uguns jākurina.“

„Kad man būtu tā naudiņa,
 Kas guļ jūras dibenā,
 Es nopirktu Rīgas pili
 Ar visiem vāciešiem.“

„Es vācietim tā darītu,
 Kā vācietis man darīja;
 Es vācieti dancinātu
 Uz karstiem ķieģeļiem,
 Jo vācietis augstu lēktu,
 Es pakurtu ugunīņu.“

„Ai, vācieti, velna bērns,
 Vēl tu iesi nabagos,
 Vēl tev mani bāleliņi
 Dos maizītes gabaliņu.“

„Kam, dieviņi, tā darīji, Citam labi, citam slikti?
 Neliec vajas bagātām Mīt nabaga kājiņām!“

(„Pourquoi, Dieu bon, as-tu fait ainsi? Du bien à l'un, du mal à l'autre? Ne permets donc pas au riche de fouler aux pieds le pauvre.“)

Le ciel a écouté les gémissements du Latvien. Il est bien vrai que Dieu n'a pas donné gratuitement la liberté et la justice à la Latvie. Elles ont germé du sang chaud et de la vie de nos héroïques tirailleurs. Ce sont eux qui avec leurs épées flamboyantes ont vaincu „les chevaliers noirs“ (seigneurs allemands) et ont détruit la lugubre bastille du servage.

Des temps nouveaux sont venus, la Latvie est libre. Qu'elle garde soigneusement sa liberté! Que la flamme de la liberté brûle toujours dans notre âme! Que le culte de la justice y demeure à jamais vivace!

„Und setzet ihr nicht das Leben ein,
 Nie wird euch das Leben gewonnen sein.“ (Fr. Schiller.)

Ni autrefois ni maintenant, les Latviens n'ont jamais craint de risquer leur vie pour atteindre leur idéal. Le Latvien va, le sourire aux lèvres, lutter pour la liberté et la patrie. Le luttes pour l'indépendance de la Latvie l'ont prouvé. Le courage et le sacrifice instantané à la patrie sont parmi les tendances les plus marquées de l'âme latvienne. Voici ce que disent les chansons:

„Uz ežiņas galvu liku,
 Sargāj' savu tēvu zemi;
 Labāk manu galvu nēma,
 Nekā manu tēvu zemi.“

„A la frontière de ma patrie
 J'ai déposé ma tête.
 J'aime mieux perdre à jamais la vie,
 Que perdre ma chère patrie.“

„Ai bāliņi, ai bāliņi,
Nem zobenu rociņā,
Ej uz prūšu robežām,
Sargā savu tēvu zemi.“

La soeur dit à frère:

„Ej kaŗā bāleliņi,
Valdi savu zobeniņu,
Valdi savu zobeniņu
Tā, kā savu līgaviņu!“

Elle dit au seigneur-allemand:

„Kungi, kaŗa neceŗat,
Man vēl mazi bāleliņi,
Kad paaugs bāleliņi,
Būs deviņi karotāji.“

„Mon cher frère, lève-toi,
Prends l'épée à la main,
Va sur la frontière prussienne
Et défends ta mère-patrie.“

„Pars en guerre, mon cher frère,
Et chéris ton épée,
Et chéris ton épée
Comme ta belle fiancée!“

„Ne faites pas la guerre, seigneurs,
Tout petits sont encore mes frères;
Attendez qu'ils grandissent un peu
Neuf guerriers ils vous donneront.“

„Ekuŗ stalti kaŗa vīri,
Mani balti bāleliņi.
Paŗi gāŗa spēlēdami,
Kumeliņi dancodami.“

(„Quels fiers guerriers sont mes frères! Ils vont eux-même en chantant et leurs chevaux en dansant.“)

Et vraiment quand je regarde les courageux soldats de notre jeune armée défiler, en chantant, fièrement dans les rues de Riga, il me semble que la garde même de Napoléon n'était ni plus puissante, ni plus héroïque! Nos vieilles chansons de guerre nous prêchent partout le courage et l'héroïsme. Gaiment et avec toute sa conscience le soldat part à la guerre. Sa mère elle-même le pare, son père lui forge l'épée et sa soeur lui brode l'étendard en disant: „Mon cher frère, mon cher frère, Prends l'épée dans la main, va vers la frontière prussienne Et défends ta mère-patrie!“ La jeune fille demande à sa mère „de se fiancer au guerrier, elle veut partager son pain de guerre et bien nourrir son cheval“:

„Dod, māmiņa, es grib' būt,
Kaŗa vīŗa līgaviņa,
Es grib' ēst kaŗa maizi,
Baŗot kaŗa kumeliņu.“

Pour le lâche, elle ne ressent que le plus profond mépris.

Le jeune guerrier courageux va gaiment au devant de la mort. La patrie l'appelle. Pour la liberté, pour l'indépendance il donne en souriant sa jeune vie et verse son sang. C'est un véritable héros.

Que Dieu nous fasse la grâce de posséder toute une légion de tels héros! Jamais la patrie ne retombera alors dans l'esclavage!

„Kas pieskaras tēvijai, nāves lai skauts,
Lai zobenī zvīņo un lodes lai dzied!“

(„Que celui qui touche à la Patrie soit embrassé par la mort! que les épées brillent et que les balles chantent!“)

„Dulce et decorum est pro patria mori“. Ces paroles résonnent belles et douces à l'oreille latvienne.

Comme nous l'avons vu, l'âme du peuple latvien est saine. Les tendances générales sont belles et bonnes. Les tendances fondamentales sont un désir ardent de liberté, de libre disposition de soi-même. En un seul mot: la belle âme du peuple latvien est indépendante. La morale et ses lois sont profondément et ineffaçablement inscrites dans l'âme du peuple latvien. Sa volonté est puissante et inflexible. Son empire sur soi-même est grand. Son énergie pour atteindre le but qu'il vise est indomptable. La faculté de se sacrifier pour l'idéal est très grande. Sa morale sévère, son ardent désir de liberté, de lumière, d'instruction, de science sont merveilleux.

Blanche, pure et morale est l'âme du peuple latvien et dans son activité elle tend de toutes ses forces vers la lumière, la liberté, la justice. Elle tend vers un idéal très élevé et humain et veut se réaliser au prix d'un travail énergique.

Tout qui est morbide et malsain est étranger à l'âme de notre peuple. Tous ces vices que l'on voit à présent en Latvie sont tout à fait étrangers à l'âme du peuple. Elle reste intacte comme elle l'a été toujours, elle est et elle reste toujours indépendante et tend vers la lumière et la liberté. Il y a quantité d'éléments étrangers et nuisibles qui ont afflué en Latvie actuellement et qui, semble-t-il, souillent l'âme pure du peuple et rendent la vie laide. Mais, de même que le peuple a su se libérer de tous les jougs étrangers, ainsi se libérera-t-il de toutes les phénomènes pathologiques des temps actuels qui sont le fait des étrangers qui ont envahi la Latvie. L'âme du peuple latvien est si pure, si puissante, si indépendante, si énergiquement active, si tenace, d'une volonté si inflexible, qu'elle saura mettre bon ordre aux maux dont souffre le peuple. Elle a donc bien su secouer son joug, et, indépendante, elle s'est manifestée sous la forme d'un Etat indépendant. Nul doute là-dessus! Le peuple regarde et observe tout, il comprendra. Il examine les coeurs et les mains et des siens et des étrangers. Il est juste, il ne fera de mal à personne. Mais quand tout aura été vérifié et examiné à fond, quand tout aura été pesé dans la balance, alors l'âme du peuple saura elle-même comment se laver de toute souillure. Le génie du peuple, son âme indépendante trouveront la véritable route.

Elle est si pure et si claire, si puissante et si juste que ce qui est mauvais, méchant, étranger ne pourra jamais s'attacher à elle.

L'âme du peuple est une force qui se manifeste partout, qui dirige tout. Telle est l'âme du peuple, telle est aussi la vie de ce peuple.

L'âme du peuple latvien, comme nous l'avons dit, est belle et bonne. Belle et bonne et puissante sera, dans la Latvie indépendante, la vie du libre peuple latvien. L'âme belle et pure du peuple latvien en est la gage.

Le caractère de l'homme (comme aussi celui du peuple) est, comme le dit Héraclite, son démon. „Ἦθος ἀνθρώπου δαίμων“.—